

”Tuntuu hirveen hyvältä syödä ruokaa, joka ei oo kirkunut”

Haastattelututkimus Viral Vegans -yhteisön eettisten vegaanien toimijuuksista

Veera Pyylampi

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Maaliskuu 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede

Veera Pyylampi

”Tuntuu hirveen hyvältä syödä ruokaa, joka ei oo kirkunut” – Haastattelututkimus

Viral Vegans -yhteisön eettisten vegaanien toimijuuksista

Sivumäärät: 83 sivua, liitteet 3 sivua

Tutkielmani tarkastelee eettisten vegaanien kokemuksia omasta elämäntavastaan toimijuuden teorian näkökulmasta. Eläinten hyödyntämisellä on kulttuurissamme normatiivinen asema, ja eläintuotteet kietoutuvat moniin yhteiskuntamme käytänteisiin. Tutkielman tavoitteena on ymmärtää, millaista on elää eettisenä vegaanina tällaisessa maailmassa.

Työtä ohjaa yksi tutkimuskysymys: *millaisia toimijuuksia eettisten vegaanien kertomuksissa rakentuu?* Toimijuuden käsitteen peruserä on, että yksilön toimintaa ei voida ymmärtää ilman ympäröivän kontekstin huomioon ottamista. Eettinen veganismi on syntynyt vasten kulttuurimme eläinsuhdetta, joten toimijuuden käsitteen kautta voidaan hahmottaa laajaa kokonaiskuvaa sekä vegaanin näkökulmasta että siitä ympäristöstä, jossa tämä näkökulma syntyy.

Aineistona toimivat yhdeksän eettisen vegaanin haastattelut, jotka tein suomalaisen eläinoikeusyhdistyksen ja vegaaniyhteisön Viral Vegansin parissa. Aineisto on analysoitu teoriaohjaavan laadullisen sisällönanalyysin keinoin koodaamalla aineistoa sekä aineisto- että teorialähtöisesti.

Eettiset vegaanit näyttävät tutkielmassani omaa toimintaansa refleктоivina vahvoina toimijoina, jotka omien valintojensa kautta rakentavat mielekästä elämää itselleen ja muulle maailmalle. Tällainen vahva omien arvojen mukaan toimiminen tuo voimakasta mielenrauhaa, joka rakentuu vasten eläintuotannon normatiivista asemaa ja koettua kauheutta. Eläintuotannon hegemoninen asema aiheuttaa väistämättä myös voimattomuutta ja tuskaa kärsivien eläinten ja maailman puolesta. Vegaani havainnoi maailmaa omasta erityisestä eläimet tiedostavasta näkökulmastaan, ja elämä siitä käsin herättää monenlaisia pohdintoja itsestä ja ympäröivästä maailmasta. Olen nimittänyt näitä toimijuuksia mm. tiedostavaksi, kärsivälliseksi ja pohtivaksi.

Eettisten vegaanien tarkastelun kautta voidaan ymmärtää näiden yksilöiden lisäksi laajemmin kulttuurimme eläimiin ja ruokaan liittyviä käytänteitä. Koska nykyinen ruoantuotannon järjestelmämme on tutkimuksissa todettu monin tavoin kestäättömäksi, on tulevaisuudessakin tärkeä tutkia erilaisia aiheita teeman ympäriltä.

Avainsanat: veganismi, eettinen veganismi, toimijuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	5
1.2	Tutkimusongelma	7
1.3	Tutkimuksen paikantuminen	8
1.4	Aikaisempi tutkimus	10
1.5	Tutkijan positio	13
2	Taustaa	16
2.1	Eläintuotantoon liitettyjä ongelmia	16
2.2	Veganismi	18
2.3	Eettinen veganismi	20
3	Toimijuuden rakentuminen	23
4	Aineisto ja menetelmät	26
4.1	Viral Vegans	26
4.2	Aineiston esittely	27
4.3	Aineistonhallinta ja eettiset kysymykset	28
4.4	Teemahaastattelu	30
4.5	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	31
5	Eettisten vegaanien toimijuuksia	33
5.1	Aloittelevan vegaanin vahva aktiivinen toimijuus	33
5.2	Pohdintoja omasta ja muiden toimijuudesta	37
5.3	Samanaikainen mielenrauha ja voimattomuus	40
5.4	Maailma eettisen vegaanin silmin	45
5.5	Haasteita vegaanielämän varrella	50
5.6	Arkista toimijuutta oman kotipesän sisällä ja ulkona	54
5.7	Hyvää aktivismista ja yhteisöstä	60
5.8	Toimijuuden resursseja	65

5.9	Tiede vegaanien tukena	69
6	Johtopäätökset	73
	Lähteet	76
	Liitteet	84
	Liite 1. Haastattelupyyntö	84
	Liite 2. Haastattelurunko	85

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Vegaaniksi kutsutaan henkilöä, joka ei syö, juo tai muutoin käytä mitään eläinperäistä. Ruoan ja juoman lisäksi eläinperäisiä ainesosia on monessa paikassa, kuten vaatteissa, kengissä ja sisustustuotteissa esimerkiksi villan, nahan ja untuvan muodossa. Kosmetiikassa käytetään yleisten maidon ja hunajan lisäksi esimerkiksi murskatuista hyönteisistä saatavaa karmiinia ja lampaan villarasvaa lanoliinia. Eläinperäiset tuotteet ja ainesosat kietoutuvat monella tavalla nykyisen yhteiskunnan käytäntöihin, ja tällaisessa eläinten hyödyntämiseen perustuvassa yhteiskunnassa veganismi on monesti merkittävä arkipäivään vaikuttava valinta ja elämäntapa.

Veganismi on viime vuosikymmeninä noussut pienen joukon poikkeuksellisesta elämäntavasta todelliseksi mahdollisuudeksi ja valinnaksi yhä useammalle. Pienemmistäkin ruokakaupoista on saatavilla koko ajan enemmän kasvipohjaisia tuotteita. Tietoa veganismista ja sadoittain reseptejä on löydettävissä muutamalla klikkauksella tai visiitillä kirjakauppaan. Veganismin ympärillä pyörii tällä hetkellä trendi, vaikka kokonaistasolla puhutaan yhä rajallisesta ilmiöstä. Eläintuotteet ovat edelleen valtavirtaa ja oletus hyvin monessa paikassa.

Vegaaneilla on elämäntavalleen monenlaisia ja usein painavia syitä. He eivät ole yhtenäinen joukko tai kategoria ihmisiä, vaan veganismi on hyvä käsittää kokoavana kattokäsitteenä ihmisille, jotka ovat syystä tai toisesta päättäneet kieltäytyä eläinperäisistä tuotteista.

Vegaaniruokavalio on todettu ympäristöystävälliseksi ja terveelliseksi valinnaksi (ks. luku 2), ja ympäristö- ja terveyssyyt ovatkin vegaanien tyypillisiä motiiveja. Kolmantena tyypillisenä motiivina toimivat eläineettiset syyt eli ajatus siitä, että toisia arvokkaita, tuntevia ja kokevia eläimiä ei ole hyväksyttävää kasvattaa yksipuolisesti hyödynnettäväksi ja tapettavaksi.

Keskityn tässä pro gradu -tutkielmassani erityisesti tähän joukkoon, joita kutsutaan eettisiksi vegaaneiksi.

Tutkielmani lähtee oletuksesta, että elämä eettisenä vegaanina on erityistä verrattuna esimerkiksi terveyssyistä vegaaneiksi ryhtyneisiin. Tätä oletusta tukevat monet ulkomailla tehdyt tutkimukset, joissa eettisen veganismin on todettu olevan erillinen identiteetikategoria ja tuottavan erityisen näkökulman maailman tarkkailuun (ks. esim. Vestergren & Uysal 2022; MacInnis & Hodson 2017; Buttny & Kinefuchi 2020). Eettisessä veganismissa minua

kiinnostaa sen jännitteinen suhde vallitsevaan kulttuuriseen normiin, jossa eläintuotannolla on pääosin kyseenalaistamaton ja hegemoninen asema.

Käsityksemme ruoasta ovat vahvasti kulttuurisen ympäristömme vaikuttamia (Hannola 2023, 291). Kulttuurimme käytänteet ovat vieneet eläintuotannon suljettuihin halleihin ja teurastamoihin kauas tavallisen ihmisen silmiltä, ja valmiit eläintuotteet ovat kauppojen kylmälaitaissa siisteissä muovipakkauksissa erilaisten houkuttelevien mainostekstien takana. Lisääntynyt lihan kulutus onkin johtanut paradoksaalisesti teuraseläinten näkymättömyyteen yhteiskunnassa (Jalava 2022, 112–113.) Eri eläinlajien epätasa-arvoisuus eli lajisorto on kulttuurissamme merkittävä ilmiö. Esimerkiksi kissa ja koira ovat rakastettuja perheenjäseniä, joiden lyöminen ja etenkin syöminen on väärin. Toisten yhtä kyvykkäiden ja tuntevien eläinten kulttuuriset kategoriat taas sallivat itseisarvottoman elämän, tappamisen ja lopulta nautiskellen syömistä.

Kulttuurin normatiivisilla uskomuksilla ja arvoilla on merkittävää sisäistä valtaa legitimoida epäoikeudenmukaisuutta ja tehdä normit vastustuskyvyttömiksi kritiikille (McDonald ym. 1999). Eläintenkin kuluttaminen ruoaksi ja erilaisiksi hyödykkeiksi on otettu annettuna ja normalisoitu, ja läntiset normatiiviset arvot, kuten autonomia ja yksityisyys, suojelevat eläimiä sortavia käytäntöjä (Jenkins & Twine 2014, 225, 230). Näin rakentunutta uskomusjärjestelmää, jossa tiettyjen eläinten syöminen käsitetään eettiseksi, sopivaksi ja luonnolliseksi, kutsutaan karnismiksi. Eläintuotannon normatiivista asemaa kuvaa hyvin se, että karnismille ei ollut mitään käsitettä ennen kuin yhdysvaltalainen sosiaalipsykologi Melanie Joy kehitti ja nosti sen käyttöön 2000-luvulla. (Joy 2011, 30–32.) Eläintuotannon asema länsimaisessa kulttuurissa on näihin päiviin asti ollut siis hyvin kyseenalaistamaton.

Tarkempi tutustuminen koko lihansyönnin ilmiöön ja eläintuotantoon on ollut itselleni voimakas kokemus. Vegaaniksi ryhtymisen jälkeen olen katsonut tavallisia arkipäiväisiä asioita uusin silmin nähden erilaisen totuuden tuttujen kulttuuristen käytäntöjen takana. Olen myös hakeutunut seuraamaan erilaista vegaanisisältöä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Kiinnostukseni eettiseen veganismiin onkin noussut entisestään seurattessani tuoretta suomalaista eläinoikeusyhdistystä Viral Vegansia ensin arkisen uteliaasti ja sittemmin uskontotieteilijän näkökulmasta. Viral Vegans on vuonna 2021 perustettu eläinoikeusyhdistys, jonka tarkoituksena on lajisorron lopettaminen, eettisen veganismin edistäminen sekä vegaaniyhteisön rakentaminen ja ylläpitäminen (Viral Vegans).

Veganismin tutkiminen on erityisen ajankohtaista ja tärkeää. Nykyaikainen ruoantuotantojärjestelmämme on todettu ongelmalliseksi ja kestäättömäksi: muun muassa luontokato, ilmastokriisi sekä ruoan ja puhtaan veden riittävyyden kysymykset ovat merkittäviä massiiviseen eläintuotantoon liitettyjä haasteita (ks. luku 2). Eettinen veganismi voi toimia yhtenä väylänä ymmärtämään nykyistä ongelmallista eläinsuhdettamme ja elämäntapaamme, sillä veganismi rakentuu vasten näitä normatiivisia käytänteitä. Vaikka yksilöiden veganismin ymmärtämisen sijaan tarvitaan myös rakenteellista muutosta, on hyvä muistaa, etteivät yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasot ole toisistaan irrallisia. Eläintuotannosta luopuminen olisi iso yhteiskunnallinen haaste, ja sen avuksi tarvitaan myös humanistisen tutkimuksen tuottamaa tietoa (Morris ym. 2021).

Vaikka ruoantuotantojärjestelmän ongelmat ja muutosehdotukset on tutkimuksissa selvästi perusteltu, niitä vastustetaan silti. Eläintuotanto nivoutuu osaksi yhteiskunnan käytäntöjä ja ihmisten identiteettejä, ja ymmärrys tästä kokonaiskuvasta ja yhteen kietoutumisesta on puutteellista. (Kaarlenkaski & Latva 2022, 11.) Monet vegaanit ovat kokeneet ennakkoluuloja ja jopa vihaa, ja tähän liittyvät aiheet herättävät ylipäättään intensiivisiä tunteita puolesta ja vastaan. Vegaanit rikkovat kulttuurista lihan syömisen normia, jolloin he ovat symbolisia uhkia sekasyöjien uskomuksille, arvoille, asenteille ja moraalille (MacInnis & Hodson 2015). Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen näkökulman arvo on ymmärtää tällaisia elämäntapaamme erottamattomasti kietoutuvia kulttuurisia käsityksiä ja rakenteita.

Ruoasta on leikkisästi sanottu tulleen uusi uskonto. Se on merkittävä eettisten valintojen kohde, ja erilaiset ruokavaliot voivat olla tapa rakentaa omaa identiteettiä ja elämän tarkoituksellisuutta (Mäkinen ym. 2023, 7; Kurenlahti & Kurenlahti 2023, 258). Alati moniarvoisemmassa yhteiskunnassa tällaiset erilaiset arvopohjaiset ruokavaliot ovat todennäköisesti vain lisääntymässä, jolloin niiden syvällisempi ymmärtäminen on tärkeää. Suomessakin on käyty keskusteluja, tuleeko koulujen ja päiväkotien tarjota vegaanilapsille vegaaniruokaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on jo vuonna 1993 todennut, että veganismi on Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojaama vakaumus (Saukko 2020).

1.2 Tutkimusongelma

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on siis lisätä ymmärrystä eettisestä veganismista. Pyrin tähän haastattelemalla eettisiä vegaaneja heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään vegaanina elämisestä. Yksilöllisten kokemusten kautta tarkastelen, millaista on olla eettinen

vegaani keskellä yhteiskuntaa ja kulttuuria, jossa eläintuotanto on pääosin normaalia ja kyseenalaistamatonta. Työtäni ohjaa yksi tutkimuskysymys:

Millaisia toimijuuksia eettisten vegaanien kertomuksissa rakentuu?

Uskontotieteessä paljon käytetty käsite toimijuus toimii työni näkökulmana. Toimijuus on työkalu, jolla voidaan analysoida yksilön toimintaa paikantuneena ja tilanteisesti muuttavana (Ojala ym. 2009, 15). Toimija on yksilö, jolla on mahdollisuus arvioida tilanteita ja valita toimintatapansa (Ronkainen 2006, 532). Toimijuuden käsitteen ytimessä on ympäröivän kontekstin huomioon ottaminen toimintaa analysoidessa, sillä sosiaaliset suhteemme ja elinympäristömme vaikuttavat olennaisesti toimintamahdollisuuksiimme ja -valintoihimme. Toimijuus on monipuolinen ja vivahteikas käsite valottaessaan tällaisia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden jännitteitä (Gordon 2005, 115).

Eettinen veganismi syntyy ja on olemassa, eli rakentuu, vasten yhteiskuntamme ongelmallista eläinsuhdetta. Toimijuuden rakentumisen kautta voidaan tarkastella ympäristön rakennelmien ja yksilön toiminnan suhdetta, ja näin ymmärtää kokonaisvaltaisesti eettisen vegaanin elämää ja veganismin olemusta ylipäätään. Toiminnallaan muutosta maailmaan toivovan eettisen vegaanin näkökulma ei ole syvällisesti ymmärrettävissä ilman tällaista laajaa kontekstin huomioimista, jonka toimijuuden teoria mahdollistaa. Samalla tulee tarkastelluksi, miltä kulttuurimme näyttää vegaanin silmin. Kenties sen myötä voitaisiin myös nähdä tutut kulttuuriset käytänteemme perustellussa ja muutokseen kannustavassa valossa.

1.3 Tutkimuksen paikantuminen

Uskontotieteessä tutkimukseni paikantuu uskontososiologiaan. Uskontososiologiassa tutkitaan uskonnon ja yhteiskunnan molemminpuolista vuorovaikutusta (Furseth & Repstad 2024, 8). Uskontotiede tai uskontososiologia eivät rajaudu vain uskontojen tarkasteluun, vaan tieteenalan tutkimuksen kohteena voivat olla monenlaiset sekulaaritkin ilmiöt. Vegaanien toimijuuden tarkastelu on perin uskontososiologista, sillä tutkimusasetelman keskiössä on nimenomaan oman elämäntavan jännitteinen suhde ympäröivän yhteiskunnan tapoihin. Eettiseksi vegaaniksi tuleminen tarkoittaa normatiivisen karnistisen ideologian korvaamista uudenaikaisella vegaanisella näkemyksellä (McDonald 2000). Veganismin käsitteellistäminen tällä tavalla houkuttelee uskontotieteilijää tarttumaan aiheeseen. Uskontotieteessä on mielekäästä tutkia kulttuurin sellaisia toimintoja ja alueita, jotka toteuttavat samankaltaisia tehtäviä kuin perinteiset uskonnot (Pesonen 2023, 183).

Veganismin tutkiminen uskontotieteessä tähän asti on tuntunut painottuvan uskontojen näkökulmaan eli veganismiin uskontojen sisällä, kuten buddhalaisuudessa tai jainalaisuudessa. Veganismia on perinteisesti myös haluttu verrata ja soveltaa uskontoon vaihtelevin menestyksin (George 2017, 398). Tällainen veganismin samaistaminen uskontoon ilman, että vegaanit itse kokevat asian niin, on tutkijalta ongelmallista vallankäyttöä eikä ylipäättäen mielekästä (Pesonen 2023, 183). Uskontotieteen vahvuutena on tarkastella ihmisten yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tapoja merkityksellistää elämäänsä ja katsoa maailmaa. Uskontotieteellä on siksi paljon annettavaa veganismin ymmärtämiseksi omana ilmiönään – ja veganismissa varmasti paljon ammennettavaa tällekin tieteenalalle.

Yhtenä viitekehyksenä tutkielmalleni toimii professori Laura Wrightin 2010-luvulla akateemiselle kentälle nostama *vegan studies*. Se on lähestymistapa, johon kuuluvat tieteellisten käytäntöjen ja teoriaan nojaamisen lisäksi olennaisesti tietty etiikka ja eletty politiikka, eli kuunteleminen, huolenpito, emootiot ja empatia. *Vegan studiesin* viitekehyksessä etiikka ei ole teoreettista vaan elämäntapa ja laajempi arvopohja tutkimuksen taustalla. (Wright 2019.) Wrightin mukaan kulttuurisesti latautuneita käsitteitä veganismi ja vegaani-identiteetti on tärkeää tutkia ja haastaa (Wright & Adams 2015, 24). Vaikka tutkimuksen tulee olla objektiivista, on hyvä huomata, että sen tekeminen ei koskaan tapahdu tyhjiössä. Alati paremmin tiedossamme olevat ruoantuotantoon liittyvät eettiset ja ekologiset ongelmakohdat haastavat meitä ajattelemaan suhdettamme eläimiin uudella tavalla. (Mäkinen ym. 2023, 20.) Näin voidaan perustella myös tutkimuksen taustalla vaikuttavaa vegaanista arvopohjaa.

Uskonnon/kulttuurin ja ruoan tutkimus toimii myös osittaisena väljänä viitekehyksenä työlleni. Vaikka veganismi on enemmän kuin ruokavalio, ovat ruokavalinnat iso päivittäinen osa sen toteuttamista. Ruoka on yksi perustavanlaatuisin alue, jolla luonto ja kulttuuri kohtaavat (Arppe ym. 20122, 276). Ruoka ja juoma ovat siis aineellisuutensa lisäksi symbolisia ja kulttuurisia ilmiöitä, joihin sisältyy erilaisia kulttuurisia säännöstöjä, rajanvetoja, normeja ja tapoja (Mäkelä & Niva 2020, 102). Esimerkiksi lihaan on liitetty kulttuurisesti rakennettuja merkityksiä maskuliinisuudesta ja nationalistisuudesta (Kupsala ym. 2021, 93–94). Ruokaan kietoutuu paljon kaikkea kulttuurista, mikä perustelee uskontotieteellisen näkökulman mielekkyyttä.

Nämä aspektit tekevät ruoan tutkimuksesta ajankohtaisen ja monialaisesti kiinnostavan tutkimuskohteen. Toimijuuden ruumiillisuuden vuoksi on hyvä huomata, että syöminen on

perustavanlaatuisesti ruumiillista. Ruoan nauttiminen rikkoo rajaa kehon ulko- ja sisäpuolen välillä (Mäkelä & Niva 2020, 103). Kyse on hyvin perustavanlaatuisesta ja merkityksellisestä rajanvedosta, jolloin tulee ymmärrettäväksi myös ruokaan liittyvien tunteiden voimakkuus.

1.4 Aikaisempi tutkimus

Kansainvälinen tutkimus veganismista on suomalaista kenttää selvästi pidemmällä huomioissaan ja kysymyksenasetteluissaan. Etenkin sosiologian alalla on tehty viime vuosina paljon tarkkanäköisiä tutkimuksia, joissa tunnistetaan ansiokkaasti veganismin moninaisuus. Eri motiiveja jaotellaan esimerkiksi Sara Vestergrenin ja Mete Sefa Uysalin ”Beyond the Choice of What You Put in Your Mouth: A Systematic Mapping Review of Veganism and Vegan Identity” (2022) -artikkelissa, joka on laaja katsaus erilaisiin sosiaalipsykologisiin tutkimuksiin vegaanien identiteeteistä. He erittelevät artikkelissaan veganismin motiivit kolmeen päätyyppiin terveys-, eläinoikeus- ja ympäristösyihin. Vestergrenin ja Uysalin mukaan nämä muodostavat kaikki keskenään erilaisia vegaani-identiteettejä.

Erilaisia motiiveja käsittelevät myös Daniel Rosenfeld tutkimusartikkelissaan ”Why some choose the vegetarian option: Are all ethical motivations the same?” (2019) sekä Karin Braunsberger ja Richard Flamm artikkelissaan ”The case of ethical vegan: Motivations matter when researching dietary and lifestyle choices” (2019). Rosenfeldin tutkimuksessa selviää eettisen kasvissyönnin olevan pysyvin ja tiukin kategoria. Pysymistä selittää esimerkiksi vahvin inhon tunne lihatuotteita kohtaan. Braunsberger ja Flamm erittelevät tutkimuksessaan myös harvemmin mainittuja syitä vegaaniudelle, kuten spirituaalisuuden, läheisten mallin ja makumieltymykset. Eri motivaatioryhmien tarkastelu muistuttaa entisestään veganismin monimuotoisuudesta. Jessica Greenebaumin artikkeli ”Veganism, Identity and the Quest for Authenticity” (2015) tarkastelee myös eettistä veganismia. Greenebaum keskittyy siihen, miten vegaanit elävät kuluttajakeskeisessä karnistisessa yhteiskunnassa tavalla, joka säilyttää heidän etiikkansa ja miten he toimivat, kun heidän oma etiikkansa ja oma tai toisten käytös on ristiriidassa.

Vegaanien arkipäiväisiä toimintastrategioita ja tunteita karnistisessa yhteiskunnassa valottavat ansiokkaalla tarkkuudella myös Richard Twinen sekä Richard Buttnyn ja Etsuko Kinefuchin artikkelit. Twine käsittelee haastattelututkimuksessaan ”Vegan Killjoys at the Table – Contesting Happiness and Negotiating Relationships with Food Practices” (2014) isobritannialaisia vegaaneja. Twine tunnistaa kanssani saman lähtökohdan: vegaanin

näkökulma on olennaisesti erilainen kuin vallitseva kulttuurinen normi, joten he haastavat jaettuun iloon perustuvaa ruokakulttuuria. Haasteet ympäristön kanssa tuottavat erityisen tarpeen hyvälle sosiaalisille taidoille ja tunnetaidoille. Buttyn ja Kinefuchin artikkeli ”Vegans’ problem stories: Negotiating vegan identity in dealing with omnivores” (2020) lähtee niin ikään liikkeelle samasta huomiosta kuin oma työni: veganismi on jatkuvaa neuvottelua lihan syönnin hegemonisen yhteiskunnallisen aseman vuoksi. Buttyn ja Kinefuchi tarkastelevat, miten eri vegaanit neuvottelevat omasta elämäntavastaan ympäröivän karnistisen yhteiskunnan kohtaamisissa. He toteavat, että vegaaneilla on jatkuva ideologinen dilemma siitä, miten ja milloin omista näkemyksistä voi kommunikoida sekasyöjille.

Cara MacInnis ja Gordon Hodson tutkivat vegaanien kokemia ennakkoluuloja artikkelissaan “It ain’t easy eating greens: Evidence of bias toward vegetarians and vegans from both source and target” (2015). Tutkimus on ensimmäinen sosiaalipsykologinen näyttö ennakkoluuloista vegaaneja kohtaan. MacInnis ja Hodson toteavat vegaanisuuden olevan uhka kulttuurin vallitseville uskomuksille, arvoille ja asenteille syödä lihaa. Vegaaniviha on heidän mukaansa myös yleisesti hyväksytympää kuin moneen muun vähemmistöön kohdistuva ennakkoluuloisuus. Tunnetyön merkitystä käsittelee Kerstin Jacobssonin ja Jonas Lindblomin tutkimusartikkeli ”Emotion work in animal rights activism: A moral-sociological perspective” (2013), jossa aiheena ovat ruotsalaisten eläinoikeusaktivistien jaksamisen keinot. Jacobsson ja Lindblom erittelevät viisi eri strategiaa, joiden avulla eläinoikeusaktivistit jaksavat jatkaa vaativaa työtä eläinten hyväksi. Näitä ovat muun muassa tunteiden hillitseminen sekä vaikeiden asioiden rohkea kohtaaminen.

Artikkelit piirtävät eettisestä veganismista tarkkanäköistä kuvaa, joka on ollut hyödyksi oman tutkimukseni ongelmanasettelun kannalta. Eettiset vegaanit esimerkiksi kokevat enemmän ennakkoluuloja kuin terveyssyistä vegaaniksi ryhtyneet (MacInnis & Hodson 2015) ja pysyvät tiukimmin valinnassaan (Vestergren & Uysal 2022). Veganismi sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä on kuitenkin erilaista ja moninaista eri puolilla maailmaa (Aavik 2019). Se on moninaista myös yhden kulttuurin sisällä. Siksi koen tärkeäksi nostaa suomalaiselle tutkimuskentälle uutta veganismin ja eettisen veganismin tutkimusta.

Suomalainen yhteiskuntatieteellinen tai humanistinen tutkimus veganismista tuntuu rajoittuvan pieneen opinnäytetyötasoon. Yhteiskuntatieteissä veganismia on lähestytty toimijuuden näkökulmasta kahdessa erilaisessa opinnäytetyössä. Ilona Laine on tehnyt sosiaalipsykologian gradun *Demokratian dynamiikka. Diskurssianalyttinen tutkimus*

vegaanien toimijuuden rakentumisesta internetkeskustelussa (2011) internetkeskustelun pohjalta. Hän lähestyy veganismia elämäntapavaikuttamisena ja uutena keinona tehdä politiikkaa. Ilkka Kauppinen on käsitellyt sosiologian näkökulmasta vegaaniuden moraalista toimijuutta kirjoitelmien pohjalta pro gradussaan *Kevyttä ruokaa ja vahvoja arvostuksia: moraalinen toimijuus vegaaniuden kontekstissa* (1999). Kauppinen tarkastelee, mitä merkityksiä ja arvostuksia vegaanit ruokaan liittävät ja näin konstruoivat omaa moraalista toimijuuttaan eläinten oikeuksista kiinnostuneina henkilöinä. Ruoalle annettuja merkityksiä veganismia laajasti tutkimalla tarkastelee myös Niko Salmela kulttuuriantropologian gradussa *”Tähän ei ole kuollut kukaan eläin”*: *oululaisten vegaanien ruokasuhteita ja ravinnolle annettuja merkityksiä* (2021).

Anne Vaskelainen on tehnyt uskontotieteen gradun *Lihaton ravinto elämäntapana. Veganismin tarkastelua ideologisena rakennelmana* (2000), jossa hän käsittelee veganismia Ninian Smartin uskontojen ja ideologioiden ulottuvuuksien kautta. Vaskelainen on kiinnostunut vegaanien aatemaailmasta ja asettaa sen osaksi vaihtoehtoajattelua, jossa uusilla lähestymistavoilla haetaan ratkaisuja valta-yhteiskunnassa nähtyihin ongelmiin. Jenna Kuronen puolestaan on tarkastellut vegaaniksi ryhtymistä konversioteorian keinoin gradussaan *Kääntymisen kaltaisuus muutosprosessissa kohti vegaanista ruokavaliota: ”Mä en koe enää ihan vääräks sanoa, että mä olen vegaani”* (2021). Kuronen tunnistaa oman ruokavaliion merkittävän muuttamisen olevan yksi kokonaisvaltaisimmista toimista, jonka ihminen voi elämässään tehdä. Hän toteaa veganismin sisältävän paljon uskontotieteellisesti kiinnostavia ulottuvuuksia, kuten etiikkaa, puhtauskäsitteitä, arvoja, identiteettiä, hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä, mutta harmittelee uskontotieteellisen tutkimuksen puutetta (Kuronen 2022).

Valonpilkahduksena suomalaisella tutkimuskentällä on uusi Virpi Mäkisen, Heikki Pesosen ja Risto Uron toimittama *Pyhä, paha ruoka. Uskonnon ja etiikan näkökulmia* (2023) -teos, joka tarkastelee ruokaa uskonnon ja etiikan tutkimuksen välinein. Myös veganismi pääsee teoksen sivuilla käsittelyyn. Kiinnostavaa tutkimusta suomalaisten ruokaan liittyvistä asenteista ja merkityksistä on tehnyt Saara Kupsala. Hänen sosiologian väitöskirjansa *A Sociological Study of Finnish Attitudes, Perceptions and Meanings regarding Animals in Food Production* (2019) käsittelee suomalaisten asenteita tuotantoeläimiä ja niiden mielellisyyttä kohtaan. Kupsala tarkastelee myös kuluttajien lihaan liittämiä merkityksiä. Kupsala tunnistaa suuren yleisön asenteiden vaikuttavan eläinten asemaan ja kohteluun yhteiskunnassa.

Kupsala on myös yhdessä Kuura Irnin, Pirjo Apellin, Riitta Komulaisen ja Lilli Munckin kanssa tutkinut kasvis- ja liharuokiin liitettyjä merkityksiä joukkoruokailussa artikkelissaan ”Ilmastokestävä joukkoruokailu ja ruokakulttuurin muutos Suomessa. Tutkimus kasvis- ja liharuokiin liittyvistä merkityksistä, tunnesitoumuksista ja normeista” (2021). He tunnistavat eläintuotannon ympäristökuorman sekä koulujen ja työpaikkojen joukkoruokailujen ilmastokestävyuden tärkeyden. Syömiskulttuuria kuitenkin ylläpitää tunteenomainen sitoutuminen vallitseviin ruokakulttuurin normeihin ja oikeanlaiseen ruokaan liitetyt kulttuuriset merkitykset. Artikkelissaan Kupsala kumppaneineen tutkivat tällaisia eri ruokavaihtoehtoihin liitettyjä näkemyksiä ja merkityksiä. Vaikka Kupsalan tutkimuksissa ei käsitellä suoraan veganismia, tarjoavat ne kaivattua tuoretta näkökulmaa ja siten esimerkkiä tulevalle suomalaiselle ruokaan ja kulutukseen liittyvälle tutkimukselle.

1.5 Tutkijan positio

Pidän tässä tutkimuksessa erityisen tärkeänä tutkimusetiikan ja luotettavuuden kohtana pohtia omaa tutkijan positiotani. Kuulun tutkijana haastateltavieni kanssa samaan sisäryhmään, sillä olen itsekin muiden syiden ohella eettisistä syistä vegaani ja seurannut Viral Vegansia sosiaalisessa mediassa sen koko toiminta-ajan. Liityin haastateltavia löytääkseni sen sisäisiin viestintäryhmiin, mutta muuten olen ollut passiivinen seuraaja. On hyvä muistaa, että identiteetit ja kokonaisten ihmisten kokemukset ovat aina moninaisempia kuin yksinkertainen sisäryhmä-ulkoryhmäjaottelu (Foley 2012, 310). Yhteisistä tekijöistä huolimatta sisäpiirin ajatusta voi siis haastaa, sillä en luonnollisesti ajattele kaikista asioista samalla tavalla kuin muut eettiset vegaanit.

Sisäryhmäisyyteni ja omat näkemykseni ovat siitä huolimatta merkittävä auki kirjoitettavan itsereflektion paikka. Tuula Juvonen toteaa Tutkimushaastattelun käsikirja -teoksessa sisäpiirihaastattelujen hyväksi ohjenuoraksi kirjoittaa tutkimuspäiväkirjaan havaintoja ja pohdintoja tutkimuksen teon ajalta, sillä ne tuottavat tietoa omista positioista ja piilevistä sitoumuksista (Juvonen 2017). Koko tutkimusprosessiani onkin huomattavasti värittänyt tällainen oman veganismisuhteeni jatkuva tiedostaminen ja uudelleenarviointi. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää tunnistaa omasta toiminnastaan kohtia, joilla on ollut vaikutuksia työn etenemiseen. Lienee päivänselvää, että hahmotan eettisen veganismin ja kulttuurimme eläinsuhteen tietystä omasta arvolutautuneesta näkökulmastani. Olen vastapainoksi sille käyttänyt kuitenkin huomattavasti aikaa tutustuakseni tutkimustietoon, jolle tutkielmani ongelmanasettelun perustan.

Veganismi tutkimusaiheena sisältää ylipäättään kutkuttavia rajapintoja. Veganismin hyödyt esimerkiksi terveyden ja ympäristön kannalta perustuvat tieteelliseen tutkimukseen. Eläintuotannon liitännäisyys isoihin ja toimintaa vaativiin globaaleihin ongelmiin on niin ikään tutkittua. Nämä kovat tieteelliset tekijät ilmenivät myös aineistoni vegaaneilla vahvoina motiiveina omalle elämäntavalle. Toisaalta eettisen veganismin kysymyksissä eläinten itseisarvosta ja yksilön vastuusta vähentää kärsimystä on myös jotain perin eettistä ja elämänfilosofista. Veganismi ei yksilötasolla tarkasteltuna palaudu vain tieteellisesti perustelluksi hyötyvalinnaksi, vaan se voi olla merkitystä tuova henkilökohtainen elämänfilosofia, johon omat arvot ja identiteetti kiinnittyvät. Vegaanina voi olla myös pääasiassa uskonnollisista tai henkisistä syistä. Veganismista puhuttaessa ollaan siis jossain tieteen ja henkilökohtaisen valinnan välillä. Täten herää kysymys, onko veganismin puolesta argumentointi tieteellisen objektiivista ja hyväksyttävää vai sen sijaan henkilökohtaisilla arvoilla ja mielipiteillä väritynyt vaaran paikka tutkimukselle.

Kulttuurimme normit mutkistavat muuten yksinkertaiselta tuntuvaa asiaa. Eläintuotannon monenlainen ongelmallisuus on tieteellinen tosiasia, ja perustan tutkielmassani näkyvän arvopohjani aina ja ensisijaisesti tälle tieteelliselle tiedolle. Tutkielmastani välittyy varmasti myös oma tunnepitoisempi empatiani ja suhteeni aiheeseen, mutta se lienee luonnollista ja lopulta melko tavallista etenkin humanistisessa tutkimuksessa. Tutkimusaiheet ovat usein sellaisia, joista tutkijat ovat hyvin kiinnostuneita sekä ammatillisesti että henkilökohtaisesti (Lillrank 2012, 282). Olisi ehkä liikaa vaadittu, jos oma itse ja tunteet pitäisi jättää kokonaan pois prosessista (Lillrank 2012, 283). Lihankulutuksen trendejä tutkinut, omien sanojensa mukaan ”vannoutunut kasvissyöjä” Markus Vinnari toteaa väitöskirjassaan, että on tärkeämpää olla innostunut tutkimusaiheestaan kuin yrittää esittää olevansa neutraali. Pääasia on, että syntyy uusia ideoita ja näkökulmia. (Vinnari 2010, 5.) Henkilökohtainen kiinnostus voikin toimia luovuutta ja innostusta tuovana tutkimusta syventävänä tekijänä.

On selvää, että sisäryhmäisyyteni tuotti tutkimukselle hyötyjä. Tämä kävi erityisen hyvin ilmi haastatteluissa. Sisäpiirihaastatteluun kuuluu jaettu ymmärrys ja luottamus, mikä luo vuorovaikutukseen mutkattomuutta (Juvonen 2017). Pääsin haastateltavieni kanssa vaivattomasti samalle aaltopituudelle, ja jaettu ymmärrys näkyikin pieninä eleinä yhteisissä epätoivon nauruissa ja iloisissa niinpä-huudahduksissa. En usko, että ulkoryhmäläisenä olisin mitenkään osannut kysyä kaikkia olennaisia kysymyksiä. Toin omaa vegaaniuttani haastattelupyynnössä esiin, ja monet haastateltavista olivat kiinnostuneita taustastani. Eräs haastateltavistani sanoi suoraan, ettei olisi voinut kertoa kokemuksistaan niin avoimesti ei-

vegaanille. Saman on huomannut myös vegaaneja tutkinut Jessica Greenebaum, joka toteaa tutkijan omasta vegaaniudesta tiedottamisen herättäneen luottamusta ja yhteisymmärrystä (Greenebaum 2012, 132).

Toisaalta sisäpiirihaastatteluissa on riskinä, että tutkija virheellisesti yliolettaa samanlaisuutta (Juvonen 2017). Tätä välttääkseni koin hyödylliseksi käyttää etenkin alussa niin avoimia kysymyksiä kuin mahdollista, vaikka ne olisivat tuntuneet huvittavankin abstrakteilta. Jokin tietty itselleni tai toiselle haastateltavalle tuttu ongelma tai tunne ei välttämättä ollut ollenkaan merkittävä toisen elämässä. Koin ajoittain myös vaikeaksi nähdä, mitkä löydökset ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta, sillä monet esiin tulleista asioista tuntuivat itsestäni tutuilta ja itsestään selviltä. Ainoana vaihtoehtona on ollut pyrkiä lähestymään aihetta niin avoimin mielin kuin mahdollista esimerkiksi toistamalla päässäni kysymystä ”Mitä kulttuurintutkija tässä näkee?”. Objektiivisuudelle on lopulta mahdotonta vetää tarkkoja rajoja. Ei ole olemassa tietämystä ilman tietäjää, vaan tieto on kokemusten myötä ruumiillistuneena subjektissa (Lillrank 2012, 281).

Tutkimusprosessi sisälsi erilaisia rooleja. Olen saanut tutkimuksen idean omana arkiminänäni, ja myöhemmin siirtynyt tutkijan rooliin ottamalla mukaan teoreettista uskontotieteellistä näkökulmaa. Haastattelijan roolissani yhdistyivät puolueeton tutkija sekä tavallinen vegaanien kokemukset jakava arkiminä. Haastatteluissa tutkijaminäni piti keskustelua ja tilannetta raameissaan, ja vegaaninen arkiminäni toi vuorovaikutukseen ymmärrystä ja jouhevuuutta. Eri roolien ristiriita on vaatinut tarkkaa kirjattua reflektointia. Haastatteluissa muutaman kerran eksyttiin aiheesta niin, että arkiminäni sai keskustellessa vallan. En analysoinut näitä kohtia, koska ne keskustelut eivät olleet oikeanlainen tapa koota aineistoa. Niissä kohdissa tosin ei olisi ollutkaan mitään analyttisesti kiinnostavaa.

2 Taustaa

2.1 Eläintuotantoon liitetyjä ongelmia

Lihantuotanto on globaalisti kasvanut räjähdysmäisesti 1950-luvulta lähtien. Suomi ei ole tästä poikkeus, sillä lihan kulutus on täälläkin kolminkertaistunut noin 60 vuodessa. (Kaarlenkaski & Latva 2022, 10.) Laajamittaiseksi kasvanut eläintuotanto on tutkimuksissa yhdistetty moniin isoihin globaaleihin ongelmiin. Eläintuotannon ongelmallisuus on paitsi tutkimusasetelmalleni myös monelle vegaanille merkittävä osa omaa elämäntavan perustelua, joten käyn lyhyesti läpi eläintuotantoon liitetyjä ongelmia aiheen taustoittamiseksi.

Yksi iso ongelmallinen teema on eläintuotannon ympäristökysymykset. Tuotantoeläinten suuri määrä on merkittävä uhka luonnon monimuotoisuudelle: tuotantoeläinten osuus maailman nisäkkäistä on jopa 60 prosenttia, kun taas villieläimiä on enää vain neljä prosenttia (Kaarlenkaski & Latva 2022, 9). Eläintuotanto vie valtavasti maa-alaa ja puhdasta vettä aiheuttaen myös metsäkatoa ja maaperän köyhtymistä. Esimerkiksi eläinproteiinikilogramman tuottaminen vaatii jopa sata kertaa enemmän vettä kuin saman määrän viljaproteiinia. (Henning 2011, 70–72.) Eläintuotanto käyttää 83 prosenttia maatalousmaasta, vaikka se tuottaa vain 18 prosenttia ruoan kaloreista ja 37 prosenttia proteiineista (Kupsala ym. 2021, 91). Eläintuotantoa onkin sanottu käänteiseksi proteiinitehtaaksi, sillä tuotantoeläinten kasvattaminen vaatii enemmän ruokaa ja maa-alaa kuin mitä eläin itse tuottaa (Henning 2011, 68).

Ruoan ja puhtaan veden riittävyys lähenee myös ihmisoikeuskysymyksiä etenkin alati suurenevan väkiluvun maailmassa. Onko järkevää ja oikein tuottaa tehottomasti ruokaa yhdelle joukolle, kun toiset kokevat nälänhätää – ja joutuvat jättämään kotinsa ilmaston kuumenemisen myötä? Puhumattakaan siitä, voimmeko jatkaa trooppisten sademetsien hakkaamista ja villieläinten elintilojen tuhoamista vain tyydyttääksemme halumme eläimistä tehtyyn ruokaan (Appleby 2013, 292). Vesien ja ympäristön saastuttamisen lisäksi eläintuotanto vaikuttaa merkittävästi myös ilmaan. Eläintuotanto on isoimpia kasvihuonekaasujen tuottajia lisäämässä ilmastonmuutosta: ruoantuotannon päästöt vaikuttavat ilmastonmuutokseen jopa enemmän kuin liikenne tai energian tuottaminen (Henning 2011, 73–74).

Toinen iso teema on terveyskysymykset. Eläintuotantoon kuuluu globaalisti lähes 70 prosenttia antibiooteista. Niiden runsas käyttö edesauttaa taudinaiheuttajabakteerien vastustuskykyä,

mikä on suuri terveysuhka tulevaisuudessa. Eläintuotannon tiedetään myös olevan suorassa yhteydessä moniin kokemuimme pandemioihin. (Kaarlenkaski & Latva 2022, 10–11.) HIV, ebola, SARS, sikainfluenssa, lintuinfluenssa ja koronavirus ovat kaikki esimerkkejä lihansyönnin mukana ihmiseen siirtyneistä viruksista. Runsas määrä eläimiä ahtaissa oloissa heikoilla vastustuskyvyillä on oivallinen tautihautomo. (Aaltola 2020.) Voimme toki kehittää pandemioita vastaan rokotteita ja julistaa mittavia poikkeustiloja, mutta pitkänäköisemmältä tuntuisi niiden juurisyiden pohtiminen.

Lisäksi runsas eläintuotteiden kulutus on todettu epäterveelliseksi. Uusin pohjoismainen ravitsemussuositus suosittelee pääasiassa kasvikuuntapainotteista ruokavaliota, sillä sen todetaan olevan olevan ihmisten tämänhetkisiä ruokavalioita huomattavasti ravinteikkaampi (Ruokavirasto). Suomessa punaista ja prosessoitua lihaa syökin suosituksia enemmän jopa 79 prosenttia miehistä ja 26 prosenttia naisista, ja kasviksia syö suositusten mukaisesti vain 14 prosenttia miehistä ja 22 prosenttia naisista (Kupsala ym. 2021, 91). Runsaalla eläintuotteiden kulutuksella onkin yhteytensä moniin terveysongelmiin, kun taas kasvipohjaiset ruokavaliot ovat yhteydessä pienentyneeseen riskiin sairastua esimerkiksi tyypin 2 diabetekseen, sydän- ja verisuonitauteihin ja tiettyihin syöpiin (Melina ym. 2016).

Kolmas eläintuotantoon liitetty ongelmallinen teema on tämänkin tutkielman eettisten vegaanien kannalta merkittävin eli eläinten olosuhteet. Teollisen eläintuotannon olosuhteissa eläimillä ei ole mahdollisuutta toteuttaa lajityypillisiä tarpeita, kuten sosiaalisuutta, jälkeläisten hoivaamista ja vapaata liikkumista (Kaarlenkaski & Latva 2022, 9). Eläimillä esiintyy monenlaista häiriökäytöstä, kuten sioilla hännän puremista ja kanoilla kannibalismia (Hänninen 2015, 211–212). Vangittuna oleminen rajoittaa eläinten käytösvaihtoehtoja, jolloin ne ovat herkempiä stressin negatiivisille oireille (Moberg 2000, 16). Monet kivuliaat toimenpiteet ovat sallittuja. Pienten urossikojen kastratio ilman kivunlievitystä on ollut pitkään sallittua (Kauppinen 2021). Myös nautojen nupoutus eli sarvenaiheiden kudoksen polttaminen kuumalla raudalla on kivulias toimenpide, johon ei tarvitse käyttää kivunlievitystä (Lonkila 2022, 191).

Eläinten jalostaminen mahdollisemman tehokkaiksi tuottajiksi on myös mennyt huolestuttavan pitkälle. Esimerkiksi broilerin kasvuvauhti on jalostuksen myötä nelinkertaistunut 1950-luvulta, ja nykyään ne teurastetaan 35–40 päivän iässä (Lonkila 2022, 193). Jatkuva tehokkuuteen pyrkivä jalostus on luonnollisesti johtanut moniin terveysongelmiin (Kaarlenkaski & Latva 2022, 9). Nopea lihasten kasvu aiheuttaa eläimille

kivuliaita jalkaongelmia ja sydänperäisiä sairauksia (Kupsala ym. 2021). Esimerkiksi valtaosa munivista kanoista kärsii rintalastan murtumista (Kauppinen 2022), ja vasikkojen kuolleisuus on huolestuttavan suuri (Eläinten hyvinvointikeskus). Lienee kohtuullista todeta, että tuotantoeläinten elämä ei kuulosta erityisen hyvinvoivalta.

Eläimiä on massiivisessa eläintuotannossa mahdotonta käsitellä arvokkaina yksilöinä. Karua kieltään kertoo esimerkiksi se, että kananmunia tuotetaan niin halvalla ja suuressa mittakaavassa, että kustannustehokkainta on tappaa pienet kukkotiput eli puolet koko tipupopulaatiosta (Lonkila 2022, 194). Erityisesti tehotuotantoon liittyvät eläinten hyvinvoinnin ongelmat eivät kuitenkaan ole eläintuotannon ainoa eettinen kysymys. Eläinten olojen parantaminen ei poista eläintuotannon perustavanlaatuista dilemmaa: tuntevien ja arvokkaiden eläinten elämän riistämisen oikeuttamista. Näin siirrytään tutkielmani aiheen ytimeen eli eettisen veganismin näkemyksiin. Käsitelen eläintuotannon syvempää eettistä puolta myöhemmin esitellessäni eettistä veganismia.

2.2 Veganismi

Veganismin luonteen määrittely ei ole yksinkertainen kysymys. Klassisin ja kenties käytetyin määritelmä veganismille on maailman vanhimman vegaanijärjestön *The Vegan Society*:

Veganism is a philosophy and way of living which seeks to exclude – as far as is possible and practicable – all forms of exploitation of, and cruelty to, animals for food, clothing or any other purpose; and by extension, promotes the development and use of animal-free alternatives for the benefit of animals, humans and the environment. In dietary terms it denotes the practice of dispensing with all products derived wholly or partly from animals. (The Vegan Society.)

Tämä määritelmä on eettisten syiden painotuksessaan kuitenkin turhan yksinkertainen kuvaus koko ilmiölle (Wright 2021, 3). Kuten jo johdannossa totesin, veganismia on toimivinta käsitellä löyhänä kattokäsitteenä ihmisille, jotka eivät syystä tai toisesta käytä eläinperäisiä tuotteita. Tässä työssä voisin määritellä veganismin elämäntavaksi, jolle on merkityksellisiä perusteluja.

Vaikka puhun tutkielmassani monessa kohtaa ruoantuotannon järjestelmästä, on hyvä muistaa veganismin käsittävän ruoan lisäksi kaikkea kulutusta. Ruokakysymys on yksiä kiinnostavimpia veganismin аспектеjä käsitellessään hyvinvoinnille ja hengissä pysymiselle välttämätöntä syömistä. Päivittäisessä toistumisessaan jokainen ihminen on niin sanotusti syömisen asiantuntija, joten ymmärrettävästi ruoka-aspekti puhuttaa eniten veganismissakin.

On huomattavaa, että vegaaniruokavalio on tätä nykyä Ruokaviraston ravitsemussuosituksen tunnustama täysipainoinen ruokavalio, joka sopii myös esimerkiksi raskaana oleville ja lapsille (Ruokavirasto).

Aiemmin erittelemäni eläintuotannon ongelmat muodostavat tyypillisimmät syyt vegaaniudelle: ympäristö-, terveys- ja eläinoikeussyyt on monessa tutkimuksessa tyypillinen kolmijaottelu veganismin päämotiiveiksi (esim. Vestergren & Uysal 2022; Greenebaum, 2012, 130). Näiden lisäksi eritellään tyypillisesti vielä erilaiset uskonnolliset tai henkiset syyt (Braunsberger & Flamm 2019, 230). Veganismin luonteen epämääräisyyden vuoksi motiivit vegaaniudelle voivat käytännössä olla niin ikään hyvin yksilöllisiä. Eri syyt eivät myöskään ole erillisiä tai toisensa poissulkevia, eikä vegaani välttämättä voi asettaa motiivejaan tärkeysjärjestykseen. Erot syissä eivät välttämättä ole vain kuvailevia, vaan ne voivat olla arvolatautuneita vegaaniyhteisössä, jolloin toisia syitä pidetään oikeellisempina ja parempina kuin toisia (Greenebaum 2012).

Veganismi voikin merkitä yksilölle oikeastaan mitä vain. Se voi olla ruokavaliota laajempi elämänfilosofia ja tapa nähdä maailma, jolloin sen toteuttaminen nähdään väylänä elää omien arvojen mukaisesti. Sitä voi käsitellä moraalisenä valintana ja osana oikeudenmukaisuusajattelua. Veganismi voi olla merkittävä osa identiteettiä ja tärkeä sosiaalinen kategoria, jolla osoitetaan kuulumista johonkin. Veganismia voi tarkastella myös ihmisen eläin- ja ympäristösuhteen näkökulmista. Onkin aiheellisesti kysytty, onko veganismi pääidentiteetti vai osa muita identiteettejä, kuten ilmasto- tai eläinoikeusaktivismia (Vestergren & Uysal 2022).

Vegaaniksi ryhtyminen voi olla vaikea ja yhteisöstä poikkeava äkillinen muutos, mutta toisaalta jollekin myös luonteva jatkumo tai joissain piireissä jopa odotettava valinta. Vegaanivanhempien lapsilla se voi olla pienestä asti opittu normi. Veganismia on mahdollista tarkastella näistä kaikista esittelemistäni näkökulmista, jolloin se saa erilaisia sävyjä. Sitä voikin tutkia huomattavan monella tieteenalalla: aiemmin esittelemieni humanististen ja yhteiskuntatieteellisten näkökulmien lisäksi veganismia on tutkittu esimerkiksi luonnontieteissä ravintoaineiden ja ympäristövaikutusten näkökulmasta sekä kauppatieteissä kuluttamisen kautta.

Veganismista ja siihen liittyvistä asioista on tärkeä pystyä puhumaan. Erittelemäni eläintuotannon ongelmat, tulenarimpina kenties ilmastokriisi, globaali ruoan ja puhtaan veden riittävyys sekä terveysriskit, vaativat suuria yksilöllisiä, kollektiivisia ja globaaleja ratkaisuja.

Vegaanien näkemys voi ulkopuolisista kuulostaa idealistiselta ja rajultakin, mutta on väistämätön fakta, että ruoantuotantojärjestelmällemme on tehtävä jotain (Appleby 2013, 292). Vaikka käsittelen veganismia pääsääntöisesti tässäkin työssä yksilöllisestä näkökulmasta, on hyvä muistaa, että veganismissa on kyse myös laajemman tason ilmiöstä. Veganismi ei ole vain henkilökohtainen valinta, vaan sosiaalinen ja poliittinen ilmiö (Vestergren & Uysal 2022).

Veganismia kuitenkin pidetään ja käsitellään monessa yhteydessä lähinnä joidenkin yksilöiden tekemänä omana valintana, jolloin sen syvempään pohtimiseen ei tarvitse erityisemmin puuttua. Kysymykset ruoantuotannon kestävyysongelmista ja tuotantoeläinten ohittamattomasta yksilön arvosta voivat näin säilyä elefanteina olohuoneessa kenties tuhoisin seurauksin (Vestergren & Uysal 2022). Tämä on kapeanäköisyydessään ongelmallista, sillä veganismi on syntynyt seurauksena eläinsuhteistamme, joissa on vakavaa uudelleenmuotoilun tarvetta (Cole 2014, 204). Tämä muistuttaa hyvin toimijuuden näkökulman tarpeellisuudesta, sillä se valottaa yksilöllisyyden kiinnittymistä laajempaan rakenteeseen.

2.3 Eettinen veganismi

Erottelu veganismin ja eettisen veganismin välillä perustuu ajatukseen veganismin motiivien ja merkitysten eroista. Veganismia voi harjoittaa pelkästään yksilön hyvinvointiin liittyvistä syistä, kun taas eettinen veganismi kuvastaa elämäntapaa, jossa eläintuotteita vältetään eläinten oikeuksien takia. (Pesonen 2023, 188.) Huoli eläimistä ja luonnosta laajentaa yksilön fokuksen itsestä laajemmalle (Rosenfeld 2019, 401). Tässä astuvat esiin tutkimusasetelmani kannalta kiinnostavimmat veganismin aspektit eli vahva arvolutautuneisuus sekä pyrkimys yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja olemassa olevan normin kyseenalaistamiseen. Eettisten vegaanien voidaan siis sanoa olevan ”vegaaneja eläinten vuoksi” (Braunsberger & Flamm 2019, 231). Eettisiksi motiiveiksi lasketaan joissain erotteluissa myös ympäristösytyt, mutta käytän työssäni termiä eettinen vegaani viittaamaan eläineettisiä syitä korostaviin vegaaneihin.

Eläinten laajamittainen hyväksikäyttö on yhteiskunnassamme normi, joka oikeutetaan representoimalla eläimet perustavanlaatuisesti erilaisiksi ja alempiarvoisiksi. Tässä on kyse sarron perusmekanismista. (Ollila 2022, 243.) Ihmisen moraalista ylemmyyttä eläinkunnassa pidetään kulttuurissamme niin itsestäänselvytenä, ettei sitä koeta tarvitsevan edes perustella. Tällaiset ”selviöt” ovat kuitenkin paitsi huonoa filosofiaa, myös monessa muussa ilmiössä

ongelmalliseksi todettua. Esimerkiksi valkoista miestä on pidetty arvokkaimpana kansalaisena, koska ”se nyt vain on niin”. (Aaltola 2013, 16.) Ihmisen yliverkaisuus ei siis ole tosiasia, johon oikeutuksemme hyväksikäyttää toisia eläimiä perustuu, vaan muita eläimiä välineellistämällä me *rakennamme* ja uusinnamme tätä ”tosiasiaa” (Jenkins & Twine 2014).

Eläineettiset ajattelijat kyseenalaistavat tällaista arvoasetelmaa. Eläinetiikassa eläinten huomioonottamista perustellaan monin eri tavoin, esimerkiksi eläinten tuntoisuudella, kyvyllä kärsiä, eläinten oikeuksilla sekä ihmisten ja eläinten tasa-arvoisuudella (Mäkinen ym. 2023, 16). Eläinten tietoisuudesta ja tunteista tiedetäänkin nykyään aina vain enemmän (Kaarlenkaski & Latva 2022, 9). Evoluution perusominaisuus on, ettei se koskaan etene hyppäyksittäin vaan asteittain. Olisi melko erikoista ajatella, että kaikki lukuisat kognitiiviset, emotionaaliset ja tietoisuuden kyvyt olisivat yhtäkkiä ilmestyneet vain ihmislajille. (Aaltola 2004, 55.) Eläimet onkin tutkimuksissa kiistatta todettu tietoisiksi, tunteviksi sekä stressistä ja kivusta kärsiviksi olennoiksi (ks. esim. Moberg 2000; Griffin & Speck 2004; National Research Council 2010). Tutkimusten lisäksi ihmisillä olettaisi olevan kykyä ymmärtää tämä myös eläimiä havainnoimalla. On selvää, että yksikään terve evoluution myötä kehittynyt eläin ei halua kokea kipua, joutua vaaraan tai kuolla, vaan se välttelee näitä asioita.

Yksi laajimmin hyväksytyistä eettisistä periaatteista on, että muita olentoja ei pitäisi saattaa tarpeettomasti kärsimään. Eläinten ahdas pitäminen tehotuotannossa ruoan saamiseksi ei oikein toteuta tätä, sillä kasvisruoka voi olla aivan yhtä ravinteikasta ja maukasta, ja se vieläpä tuottaa enemmän ruokaa. Luonnoneläinten metsästäminen tai eläinten olojen parantaminenkaan eivät ratkaise sitä perustavanlaatuista eläinten hyväksi käyttämiseen sisältyvää ongelmaa, mitä elämän ja sen positiivisten kokemusten riistäminen terveeltä ja nuorelta eläimeltä on. (Sapontzis 2013, 288–289.) Eläinperäiset tuotteet eivät enää nykyisessä korkeatuloisessa, teollistuneessa kuluttajakulttuurissa ole välttämättömyys, vaan monet käyttävät niitä puhtaasti maku- ja tottumussyistä. Tästä eläimille väistämättä aiheutettu kärsimys ja elämän riistäminen ei siis ole välttämätöntä, vaan tarpeetonta kärsimystä. (Jones 2016, 16–17.)

Yksi eettinen ongelma on myös spesismi eli lajisorto, jolla tarkoitetaan tiettyjen eläinlajien pitämistä moraalisesti arvokkaampina kuin toisia (Tieteen termipankki). Esimerkiksi koiran tappaminen ja syöminen on kulttuurissamme väärin, mutta vähintään yhtä älykkään, tuntevan ja kokevan sian suhteen ei koeta ongelmaa, sillä sen kulttuuriset kategoriat sallivat sen. Nämä kategoriat eivät perustu tieteeseen tai oikein logiikkaankaan, vaan asiaan on kulttuurissamme

yksinkertaisesti totuttu. Spesismin ajatuksen mukaan estämme tiettyjen eläinten arvokkaan elämän vain sen perusteella, mihin lajiin ne kuuluvat. Spesismiä onkin aiheellisesti verrattu seksismiin ja rasismiin, jotka ovat nykyään jo yleisesti ongelmallisiksi todettuja faktatietoon pohjaamattomia ilmiöitä. Jälleen on kyse ”selviöstä”, jolle tarkemmin tarkasteltuna on hankala löytää perusteita.

Tällaiseen eettiseen ajatteluun nojaava veganismi on oma erityinen veganismin alakategoria. Eettisten syiden pitäminen tärkeänä on paras ennustaja vegaanina pysymiselle tulevaisuudessa (Vestergren & Uysal 2022; Rosenfeld 2019, 402). Sitä voi siis pitää syvimpänä ja lujimpana motiivina. Tutkimuksissa on havaittu, että eettiset vegaanit kokevat eniten ennakkoluuloja ja vihaa (MacInnis & Hodson 2017). Vegaanit esimerkiksi jännittävät eläineettisten asioiden nostamista sekasyöjien kanssa keskustellessa ja korostavat enemmän henkilökohtaisia terveyssyitä, jotka ovat yleisesti hyväksytympiä (Buttny & Kinefuchi 2020). Eläinetiikkaa voisikin kutsua veganismin punaiseksi vaatteeksi: aiheeksi, joka herättää kaikkein eniten tunteita. Julkisessa keskustelussa ilmastonmuutos ja ympäristöongelmat saavat jo kohtalaisesti huomiota, ja kasvipohjaisten ruokavalioiden hyödyt tästä näkökulmasta ovat melko tunnustettuja. Eläineettiset asiat eivät kuitenkaan ole samalla tavalla pinnalla (Kupsala ym. 2021, 91), mikä edelleen lisää aiheen jännittyneisyyttä.

3 Toimijuuden rakentuminen

Toimijuus on laaja ja monipuolinen käsite, jota käytetään monella eri tieteenalalla. Yksilön toiminnan ymmärtämiseksi täytyy sosiologi Anthony Giddensin mukaan huomioida aina myös toiminnan konteksti, sillä aika ja paikka määrittävät kaikkea yhteiskunnallista olemassaoloa (Giddens 1984, 87, 94). Pelkkään yksilöön keskittyminen tai toisaalta pelkkä yhteiskunnan rakenteiden analysointi eivät siis riitä selittämään toimintaa, vaan niitä on käsiteltävä yhdessä. Nämä tekijät yhdistyvät toimijuuden käsitteessä, jolla voidaan tarkastella yksilön ja tämän ympäristön rajapintoja. Toimijuuden on sanottu muodostuvan prosesseissa, joissa ainutlaatuinen aiempia kokemuksiaan kantava yksilö kohtaa erilaiset ympäristön rakenteet ja kulttuuriset jäsenyykset (Ojala ym. 2009, 27). Toimijuutta tarkastelemalla voidaan parhaimmillaan kuvata kattavasti yksilön toimintaa sen kaikessa kompleksisuudessaan.

Ympäröivällä kontekstilla voidaan tarkoittaa periaatteessa mitä vain omat sääntönsä omaavia sosiaalisen toiminnan alueita (Tuomaala 2011, 48). Toimijuuden konteksteiksi paikantuvat yhtä lailla yhteiskunnan rakenteet, instituutiot ja yhteisöt, yksilölliset ja yhteisölliset tarinat ja diskurssit sekä näihin kaikkiin liittyvät normit, odotukset, käytännöt ja valta (Ojala ym. 2009, 14). Esimerkiksi valtakunnallinen oikeusjärjestelmä, hyvään äitiyteen liitetyt normit, jalkapallojoukkueen toimintakulttuuri sekä vanhempien lapselleen asettamat odotukset ovat kaikki käsiteltävissä erilaisina toiminnan konteksteina. Toimintaympäristöjä on hyvä lähestyä tällaisina kompleksisina kokonaisuuksina, joiden toimintasäännöt ihmiset osaavat monelta osin tiedostamattaan.

Merkittävä kulttuuriantropologi ja sosiologi Pierre Bourdieu esittää toimijuuden syntyvän suhteessa ympäröiviin olosuhteisiin, joiden reunaehdot ja käytännöt yksilö omaksuu. Bourdieu kuvaa näiden omaksuttujen käytäntöjen kerrostuvan ruumiiseen tavalla, joka ajan myötä muodostuu yksilölle itsestään selväksi ja luonnolliseksi (Bourdieu 1990, 56). Jokainen tietystä kulttuurissa, yhteiskunnassa, pienemmissä yhteisöissä ja ihmissuhteissa elänyt yksilö on näiden omien ympäristöjensä toimintatapojen hienosyinen asiantuntija. Toimijuus rakentuu aina tilanteisesti ja vuorovaikutuksellisesti osana senhetkistä ympäristöä: instituutioita, yhteisöjä ja kulttuurisia käsityksiä (Ojala ym. 2009, 22).

Ympäröivän kontekstin ymmärtämisen ohella toimijuudessa tarvitaan perustavanlaatuisesti myös yksilön ymmärtämistä (Ortner 2006, 133). Yksilöllä katsotaan olevan toimijuutta

silloin, kun tällä on mahdollisuus tilanteiden arviointiin, valintaan ja toisin tekemiseen (Ronkainen 2006, 532). Kontekstien kompleksisuuden lisäksi myös toimijat ovat kompleksisia. Menneitä kokemuksiaan mukana kantava toimija on omilla tietyillä tavoillaan kyvykäs ja kyvytön, resursseja omaava ja niitä kaipaava. Omien yksilöllisten kokemusten myötä ihminen on oppinut ja oppii jatkuvasti lisää, kuka hän on tai ei ole ja mitä hän osaa tai ei osaa (Ojala ym. 2009, 27). Tällaisen oman toimintakykyisyytensä valossa yksilö rakentaa ja muuttaa todellisuuttaan ja samalla myös itseään (Ronkainen 1999, 53). Toimijuus rakentuu tämän ainutlaatuisen yksilön kohdatessa toimintaympäristönsä.

Sosiaalisten ympäristöjen ainutlaatuisuuden vuoksi ihminen omaksuu ja ilmentää päivästä toiseen erilaisia toimijuuksia. Keskittymällä toimijuuden rakentumiseen huomioin tällaista toiminnan tilanteista muutosta, jonka kautta voin kuvata eettisen vegaanin elämää sen omassa kompleksisuudessaan. Eettisten vegaanien toimijuuden rakentumista tarkastellessani pyrin ottamaan huomioon nämä esittelemäni osa-alueet: yksilön oman ruumiiseen kerrostuneen toimintakykyisyyden, ympäröivän kontekstin luonteen sekä näiden välisen molemminpuolisen vuorovaikutussuhteen. Ymmärrän toimijuuden olevan jotain, mikä rakentuu vuorovaikutuksessa yksilön ja ympäristön rajapinnalla. Toimijuus onkin vivahteikas ja monikäyttöinen käsite, jonka pinnalla kohtaavat yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden monenlaiset jännitteet (Gordon 2005, 115).

Jokainen tilanteinen ympäristö on samaan aikaan mahdollistava ja rajoittava, ja jokainen yksilö jollain tapaa kyvykäs ja kyvytön. Näin käsitetty toimijuus on aina kompleksinen käsite, jota voi tarkastella hyvin erilaisissa ympäristöissä. Toimintaa ja toimijuutta on niin konkreettinen, fyysinen tekeminen kuin psyykkiset ajatteluprosessit, ja niin aktiivinen omiin ympäristöihin vaikuttaminen kuin hiljaa omien rutiinien ja yhteiskunnan normien mukaan eläminen (Ojala ym. 2009, 21). Toimijuuden käsite kutsuu tutkijan kohdistamaan katseensa inhimillisen toiminnan koko kirjoon. Arkinen eletty elämä voi olla monin tavoin haurasta ja vajavaista, mutta ei silti vailla toimijuutta. Antropologi ja lääkäri Marja-Liisa Honkasalo kuvaa tällaista maltillisempaa ja ulospäin näkymättömältä vaikuttavaa toimintaa pieneksi toimijuudeksi (Honkasalo ym. 2014, 367).

Toimijuuden kautta voidaan siis tarkastella ihmisten oman elämän rakentamiseen liittyviä käsityksiä, kokemuksia ja tuntemuksia kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät monipuolisesti huomioiden (Gordon 2005, 115). Toimijuuden valossa on myös kiinnostavaa kohdistaa katse siihen, miten yksilö itse tuntee toimijuuttaan. Toimijuuden tuntuun liittyy käsityksiä omista

toimintamahdollisuuksista, näkemyksiä niiden rajoituksista ja huolta omasta toimijuudesta (Gordon 2005, 114–115). Toimijuuden tunto tuo asteen lisää toimijuuden kompleksisuuteen, sillä se voi olla monimutkaisessa suhteessa toiminnan ulkoisesti havaittaviin vaikutuksiin.

Toimijuuden tuntoa voi toimijuuden rakentumisessa ajatella tavallaan sekä toiminnan lopputuotteena että toimintaa lähtökohtaisesti muotoilevana yksilön resurssina. Toimijuuden tunnon tarkastelu syventää – ja monimutkaistaa – yksilön ymmärtämistä, ja siksi käsittelen sitä osana toimijuutta. Vegaanina oleminen voidaan nähdä toimintana, jonka kautta toivotaan muutosta tai joka voi joka tapauksessa aiheuttaa tai olla aiheuttamatta muutosta. Näin toimijuuden tunto liittyy keskeisesti toimijuuden rakentumiseen.

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Viral Vegans

Viral Vegans on elokuussa 2021 perustettu uudenvuorokas suomalainen eläinoikeusyhdistys ja vegaaniyhteisö. Sen kokonaisvaltainen tarkoitus on syrjäyttää lajisorto eettisellä veganismilla, sillä pelkkä tuotantoeläinten olojen parantaminen ei poista eläintuotannon ydinongelmaa eli eläinten laajamittaista hyväksikäyttöä. Siksi ainoana ratkaisuna on lopettaa eläintuotanto, joka on heidän toimintansa kunnianhimoinen tavoite. (Viral Vegans.) Viral Vegansin piiriin hakeutuneet vegaanit tuntuivat luontevalta valinnalta tutkimuksen kohderyhmäksi, sillä olin saanut idean tutkimukseen itsekin sitä seuraamalla. Yhdistyksen selkeä eettisen veganismin arvopohja tuntui sopivalta väylältä löytää nimenomaan eettisiä vegaaneja.

Viral Vegans on aktiivisesti esillä sosiaalisessa mediassa Instagramissa, Facebookissa, Twitterissä ja TikTokissa. Instagramissa oli joulukuussa 2023 10 tuhatta ja TikTokissa 18 tuhatta seuraajaa. Viral Vegansin sosiaalisissa medioissa otetaan kantaa ajankohtaisiin aiheisiin ja nostetaan esiin eläintuotannon ongelmia napakalla ja huumorilla höystetyllä otteella. Nettisivut toteuttavat samaa päättäväistä tyylä: etusivulla kysytään esimerkiksi ”Eläintuotanto on kärsimystä. Miksi siis tukisimme sitä?” ja ”Ketä sinä syöt?”. Viral Vegansilla on myös Vegaaneista tykkään -podcast, jossa keskustellaan erilaisista vegaanin elämään liittyvistä asioista ja veganismiin liittyvistä kysymyksistä. Podcastin pitäjät ovat kertoneet haluavansa tarjota keskustelujensa kautta jokaiselle vegaanille turvallisen vertaistuen tilan.

Viral Vegansin halukkaat vapaaehtoiset ovat tervetulleita monenlaisiin tapahtumiin ja aktivismin muotoihin, kuten erilaisiin tempauksiin, katuaktivismiin ja sosiaalisen median sisältöjen tuottamiseen. Viral Vegansin voi myös tilata kouluihin tai erilaisiin paneelieihin. Yhdistyksen toisena päämääränä on rakentaa vegaaniyhteisöä. Siinä pääkanavana toimii Viral Vegansin oma Discord-palvelin, jossa on mahdollisuus keskustella veganismiin liittyvistä asioista sekä esimerkiksi sopia tapaamisia, vinkata erilaisista tapahtumista ja jakaa uusia aiheeseen liittyviä uutisia ja tutkimuksia. Palvelimelle pääsee liittymään pyytämällä, ja siellä oli vuoden 2023 alussa noin 240 vegaania.

4.2 Aineiston esittely

Tutkimukseni aineisto koostuu itse muodostamastani haastattelumateriaalista. Haastattelin marras-joulukuun 2022 aikana yhteensä yhdeksää eettistä vegaania Viral Vegans -yhteisön parista. Aineiston kokoamisen aloitin lokakuussa 2022 ottamalla yhteyttä Viral Vegansin yleiseen sähköpostiin. Sain positiivisen vastaanoton tutkimukselleni, ja yksi yhdistyksen vastuuhenkilöistä auttoi minut ystävällisesti alkuun. Pääsin julkaisemaan haastattelupyynnöitä (Liite 1) Viral Vegansin Discord-palvelimella. Sieltä osallistujien kokoaminen onnistui helposti, ja halukkaita olisi ollut yli tarpeideni. Haastattelujen riittävästä määrästä ei ole olemassa yleispätevää ohjeistusta (Hyvärinen 2017). Yhdeksästä keskimäärin tunnin kestäneestä haastattelusta kertyi litteroitua haastattelumateriaalia 144 sivua, ja tämä tuntui laajuudeltaan ja kuormitukseltaan sopivalta. Aineisto alkoi loppua kohden jo kylläänäytyä samojen asioiden toistuessaa haastattelusta toiseen, vaikka kaikkien kokemuksissa oli tietysti myös jotain ainutlaatuista.

Kriteerinä osallistujille pidin vähintään vuoden kokemusta vegaanina olemisesta ja eettisten syiden pitämistä tärkeänä omalle vegaaniudelle. Aineistoni vegaanit olivat kaikki mukavasti halukkaita auttamaan tutkimustani sekä valmiita pohtimaan haastavia kysymyksiä.

Haastateltavien ikähaarukka oli 24–53 vuotta. Suurin osa, eli seitsemän henkilöä, oli Suomen isoimmista kaupungeista ja kaksi pienemmiltä paikkakunnilta. Aineistossa oli siis eri-ikäisiä vegaaneja ainakin jokseenkin erilaisista ympäristöistä. Haastateltavat esiintyvät työssäni satunnaisesti antamillani pseudonyymeillä.

Taulukko 1. Perustiedot haastateltavista.

Haastateltava	Ikä	Kotikaupungin koko	Aika vegaanina
Eino	20—30 v.	iso	2 v.
Kerttu	20—30 v.	pieni	7 v.
Miina	20—30 v.	iso	5,5 v.
Tilda	20—30 v.	iso	1 v.
Iita	20—30 v.	iso	2 v.
Hilla	20—30 v.	iso	4 v.
Saimi	50—60 v.	iso	5 v.
Akseli	30—40 v.	iso	6 v.
Liisi	50—60 v.	pieni	5 v.

Kuten olen jo todennut, vegaanien jakaminen eri kategorioihin motiiviansa perusteella on käytännössä keinotekoista, sillä syyt eivät ole toisiaan poissulkevia. Eettisten syiden painottumisesta huolimatta haastatteluissa nousivat kattavasti esiin myös muut motiivit vegaaniudelle, kuten ympäristön hyvinvointi, terveellisyys ja globaali ruoan riittävyys. Veganismi näyttäytyi monelle haastateltavalle valintana, joka on monin tavoin parempi ja järkevämpi, eivätkä syyt lopulta olleet kellään paikannettavissa vain eettisiin syihin.

Punnitsin työni aihetta suunnitellessani keskittymistä nimenomaan vegaaniaktivismiin. Koin kuitenkin helpoimmaksi valita tutkimusjoukoksi eettiset vegaanit ilman vaadetta aktivismista. Aktivismia voi tehdä monella eri tavalla ja tasolla, ja rajat aktivistin ja vegaanin välillä eivät aina ole selkeitä. Tavallaan jokainen vegaanisia vaihtoehtoja vaativa ja veganismistaan ulkopuolelle kommunikoiva henkilö voi ajatella olevansa aktivisti. Lopulta aineistooni päätyi kuusi vegaania, jotka harjoittivat myös eläinoikeus-/vegaaniaktivismia. Käsittelen aktivismia yhtenä työni osana.

Viral Vegansin Discord-palvelin on melko löyhä yhteisö, joten voin lopulta vain arvailla, millaisia vegaaneja sinne hakeutuu. Epäselvää on myös, millaiset henkilöt hakeutuvat haastateltaviksi. Ovatko he kenties erityisen valveutuneita tai luonteeltaan jokseenkin samanlaisia, jolloin aineisto on yksipuolisempi? Haastateltavien kuuluminen vegaaniyhteisöön, eettiset motiivit ja verrattain suuri aktivistiedustus tekevät tästä aineistosta joka tapauksessa erityisen. Laadullisessa tutkimuksessa ei olekaan pyrkimyksenä tehdä tilastollisia yleistyksiä, vaan kuvata, ymmärtää ja tulkita erilaisia ilmiöitä (Tuomi & Sarajärvi 2018). On hyvä muistaa, että haastattelemani vegaanit eivät monellakaan tapaa ole yleistetty kuvaus esimerkiksi suomalaisista vegaaneista, vaan tutkimukseni täyttää veganismin tarkkanäköisemmän tutkimustarpeen aukkoa.

4.3 Aineistonhallinta ja eettiset kysymykset

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut ihmistieteille eettiset periaatteet, joiden kokonaisuuksia ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat (Ranta & Kuula-Luumi 2017). Laajemmin ajateltuna tutkimuseettisyyttä on kokonaisvaltainen, refleктоiva tapa toteuttaa tutkimus ja katsoa koko prosessia kohta kohdalta (Finlay 2012, 317, 325). Informoin tutkimukseen osallistuvia selväsanaisesti ja kattavasti osallistumisen vapaaehtoisuudesta, käytännön

toteutuksesta, aineiston elinkaaresta sekä tutkimuksen lähtökohdista ja hieman uskontotieteestäkin.

Tärkeä ohjenuora on, ettei tutkittaville saa aiheutua tutkimuksesta mitään haittaa. Veganismi aiheena ei ole tuntunut erityisen arkaluontoiselta tutkimuskohteelta, vaikka vegaanitkin voivat kokea inhottavia ennakkoluuloja. Mikä tahansa aihepiiri saattaa ylipäättään osoittautua sensitiiviseksi, kun kaksi toisilleen tuntematonta ihmistä tapaa (Luomanen & Nikander 2017). Niinpä olen lähestynyt aihetta ja kohderyhmää ennemmin liian varovaisesti kuin liian huolettomasti. Haastateltavat saivat olla etäyhteyden ansiosta haastattelun aikana kotonaan, joka on lähtökohtaisesti turvallinen tila puhua itsestään. Haastateltavat avasivatkin minulle ajoittain myös kipeitä ja henkilökohtaisia kokemuksia. Herkkien kokemusten äärellä olen punninnut tarkoin kertomaani tarkkuustasoa tunnistettavuuden kannalta. Lisäksi varmistin haastattelujen aluksi jokaiselta osallistujalta, että yhteisön mainitseminen tutkielmassa sopii heille.

Myöskään yhteisölle ei tule aiheutua tutkimuksesta mitään harmia, ja yhteisöjen tutkimiseen liittyvätkin omat eettiset kysymyksensä. Viral Vegans on melko löyhä yhteisö vegaaneja, mutta eettisyyttä on kuitenkin hyvä pohtia myös sen kannalta. On tärkeää huomioida yhteisön sisäiset suhteet etenkin niin sanottujen sisäpiiripaljastusten kohdalla. Keskustelunomaisissa haastatteluissa haastateltavat tulevat usein luonnollisesti kertoneeksi asioita myös muista ihmisistä, ja näiden hetkien kohdalla tulee olla erityisen tarkkana, ettei tulosten julkistaminen aiheuta yhteisön sisäisille suhteille tai yksilöille vaikeuksia (Juvonen 2017). Tällaisia kolmansia osapuolia mainittiin haastatteluissa lähinnä satunnaisesti yksittäin, eikä kyse ollut erityisen merkittävistä kohdista. Siksi ne oli helppo jättää kokonaan pois. Tärkeä eettisen pohdinnan paikka on myös se, millaista kuvaa tutkimus luo yhteisöstä muille ihmisille (Juvonen 2017). Uskon oman vegaanitaustani vaikuttavan siihen, että käsittelen haastateltavieni kertomuksia ymmärtäväisellä otteella ja todennäköisemmin positiivisesti kuin negatiivisesti taustavirittyneessä valossa. Tässä on erityinen vastuu (etenkin eettisen) veganismin stigmaisuuuden takia.

Laadin jo suunnitteluvaiheessa aineistonhallintasuunnitelman, jonka mukaisesti olen edennyt ja näin huolehtinut osallistujien tietosuojasta. Tein kaikki haastattelut etäyhteydellä pääosin Teamsin välityksellä. Äänitin haastattelut ja litteroin ne jälkikäteen sanasta sanaan jättäen vain erilaiset ähinät ja muutamat vahingossa väärin aloitetut lauseet pois. Säilytin aineistoja

graduprosessin ajan omalla salasanasuojatulla tietokoneellani ja Turun yliopiston tarjoamassa tietoturvalisessä Seafire-pilvipalvelussa.

Tekemistäni haastatteluista kahdeksan arkistointiin Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon. Arkistointiin suostuminen oli vapaaehtoista, ja talletin suostumuksen ääninauhalle sekä HKTL-arkiston edellyttämille kirjallisille sopimuksille. Vain yksi haastateltavista kieltäytyi arkistoinnista. Sen säilytän itse Turun yliopiston ohjeiden mukaisesti viiden vuoden ajan omassa hallussani.

4.4 Teemahaastattelu

Haastattelumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu haastattelu, joka on varsin tyypillinen menetelmä laadullisessa tutkimuksessa (Hyvärinen 2017). Sitä kutsutaan usein myös teemahaastatteluksi. Teemahaastattelun perusta on valita haastatteluun keskeiset teemat, jotka tyypillisesti perustuvat teoreettiseen viitekehykseen tai muuhun aiempaan tietoon (Tuomi & Sarajärvi 2018). Toimijuus dynaamisena analyttisenä käsitteenä antaa välineen tarkastella ihmisten toimintaa paikantuneena ja tilanteisesti muuttavana (Ojala ym. 2009, 15). Toimijuus teoriana ohjasi haastattelukysymysten tekoa niin, että pyrin kysymyksillä selvittämään vegaanien toimintaa ja tunteja heidän eri elinympäristöissään. Toimijuuden teorian laajuuden vuoksi se ohjasi haastatteluteemojen valintaa varsin löyhästi, jolloin tilaa jäi kunkin haastateltavan kokemuksille sellaisinaan.

Haastatteluissa olin kiinnostunut siitä, mikä kullekin haastateltavalle on ollut merkittävää ja mietityttävää vegaanina ollessa. Erilaiset laajat kysymykset osoittautuivat parhaaksi, sillä eri ihmisten kokemukset olivat niin erilaisia. Näin vältin myös olettamasta haastateltavien kokemuksia samankaltaisiksi kuin muilla haastateltavilla tai itselläni. Tästä huolimatta jonkinlaiset taustaoletukset näkyvät kysymyksissä aina jo ennalta määriteltyjen teemojen takia (Wang & Yan 2012, 238). Teemahaastattelun etuna on kuitenkin mahdollisuus tarkentaa ja syventää kysymyksiä haastateltavien vastausten perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tutkijan mahdollisuus varmistaa kuulemansa ja ymmärtää syvällisemmin haastateltavien näkemyksiä luo aineistolle luotettavuutta. Näiden perusteiden mukaan kokosin joustavan haastattelurungon (Liite 2) ohjenuorakseni haastatteluihin. Teemojen ja kysymysten paikat kuitenkin vaihtelivat haastattelusta toiseen keskustelun soljumiseksi ymmärrettävästi.

Haastattelut käsitetään nykyään ylipäättään aktiivisiksi, merkityksiä ja todellisuutta rakentaviksi vuorovaikutustapahtumiksi, jossa haastateltava ja haastattelija yhdessä tuottavat

tietoa (Hyvärinen 2017). Haastattelija voi olla auttava ääni, joka kannustaa ja luo kertomukseen koherenssia (Lillrank 2012, 284). Oman sisäryhmäisyyteni kautta muodostunut ymmärrys auttoi erityisesti asettumaan aktiiviseksi haastattelijaksi. Haastattelija auttaa kuitenkin aina vain ajatusten ilmaisussa, ei niiden muodostamisessa: hyvä haastattelija on avustaja, ei toinen ajatusten tuottaja (Gubrium & Holstein 2012, 33). Haastattelu onkin yksiä toimivimpia menetelmiä nostamaan tutkittavien kokemukset ja näkemykset tutkimuksen keskiöön, vaikka jokaisessa menetelmässä on toki puutteensa.

Haastattelut eivät ole neutraalia tiedonsiirtoa, vaan on oletettavaa, että haastateltavat pyrkivät esiintymisellään luomaan itsestään pätevän vaikutelman. Toisaalta on kyynistä odottaa, että haastateltava pyrkisi ainoastaan miellyttämään tai luomaan itsestään pelkkää positiivista kuvaa. (Hyvärinen 2017.) Haastattelut ovatkin monimutkaisia vuorovaikutustapahtumia, joiden suhteen voisi loputtomasti pohdiskella tutkijan mahdollista vinoutuneisuutta, haastateltavien tarkoitusperiä ja kertomusten ymmärretyksi tulemistä. Tällaiseen tiedonvaihtoon sisältyy siis lähtökohtaisesti aina omat vajavaisuutensa, joita voi pyrkiä minimoimaan perehtymällä metodikirjallisuuteen.

4.5 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Työn analyysimenetelmänä toimii teoriaohjaava laadullinen sisällönanalyysi, joka on tavallinen ja monikäyttöinen menetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Laadullisen sisällönanalyysin voi käsittää joko yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena kehyksenä, jonka perusajatus kuuluu kaikkiin analyysimenetelmiin. Sen tavoitteena on objektiivisesti kuvata tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Toimijuutta käsitellyt Tuula Gordon esittelee monikerroksisen analyysin logiikkaa, jossa tulkintoihin vaikuttavat niin aineisto kuin teoreettiset käsitteet. Tällöin aineisto koodataan temaattisesti ja analyttisesti, jolloin analyysi on yhtäältä aineistolähtöistä ja toisaalta teorialähtöistä. (Gordon 2005, 118–121.) Toimijuuden teoria on laaja, joten toimijuutta on mahdollista etsiä tällä tavalla monin keinoin.

Nojaan itsekin analyysissä tämänkaltaiseen monikerroksiseen analyysiin. Analyysia voi kutsua teoriaohjaavaksi, sillä teoreettinen kytkentä toimii selvänä apuna, mutta tarkoitus ei ole testata teoriaa vaan avata uusia ajatusuria (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tahdon selvittää, miten toimijuutta voi käsitellä eettisten vegaanien kontekstissa. Lähestyn aineistoa ensisijaisesti sen omilla ehdoilla, ja analyysin edetessä yhdistän siihen toimijuuden näkökulmaa.

Päätavoitteenani on ymmärtää eettisen vegaanin näkökulmaa ja elämää suhteessa hänen ympäristöönsä, ja tähän toimijuuden teoria tuo oivan työkalun.

Johanna Ruusuvuoren, Pirjo Nikanderin ja Matti Hyvärisen Haastattelun analyysi (2010) -teoksen yleinen analyysikaava toimii ohjenuoranani aineiston käsittelyyn. Ensin tutustuin aineistoon luontevasti litteroinnin ja järjestelyn kautta. Lajittelin puheen jaksoja erilaisiin luokkiin ja pelkistin ilmauksia. Olin kiinnostunut siitä, millaisia teemoja aineistosta on hahmotettavissa. Tässä kohtaa tutkijan tulee jättää analyttiset silmälasinsa pois ja pysyä avoimena aineistolle (Ruusuvuori ym. 2010). Pyrin lähestymään aineistoa niin tuorein silmin kuin mahdollista asettamatta haastateltavia johonkin tiettyyn ennalta määrättyyn kuvaan. Erityisen kiinnostavia kohtia merkitsin jo haastattelujen aikana sekä litteroidessani. Puhtaasti aineistosta nousseet havainnot olivat lopulta vaivattomasti sovitettavissa toimijuuden teoriaan sen monikäyttöisyyden vuoksi.

Koodasin aineistoa samalla myös teorian kautta jäljittämällä aineistosta ilmaisuja toimijuudesta ja sen tunnosta. Etsin, missä kohtaa haastateltavat ovat päättäneet toimia tai toisaalta joutuneet toimimaan jollain tapaa. Nämä analyttiset kysymykset toimivat aineiston analyttisen koodauksen keinona. Aineisto- ja teorialähtöisesti nostamani havainnot sulautuivat luontevasti yhteen, ja analyysin muodostaminen olikin lopulta enemmän rinnakkaista kuin vuorottelevaa. Analyysissa esittelen näin muodostamiani havaintoja, tarkastelen niistä havaittavia toimijuuden rakentumisen prosesseja ja avarran pohdintoja aineistoani laajemmalle keskusteluttamalla niitä muun tutkimuskirjallisuuden kanssa.

Eettisen veganismin ja monikerroksisen analyysin kompleksisuudet tulivat hyvin näkyväksi analyysilukujen järjestämistä ja teemoittamista pohtiessani. Vegaanin elämään kuuluvat erilaiset tunteet ja toimijuudet olivat monissa kohdin niin samanaikaisia toistensa kanssa, että koin parhaaksi jaotella analyysin pääsääntöisesti ennemmin aineistopohjaisten teemojen mukaan kuin eri toimijuuksien mukaan. Tämä tuntui lukijan kannattelemiseksi sopivimmalta, sillä samoista teemoista löytyi niin monia eri toimijuuksia, että niiden mukaan järjestelyssä lukija olisi eksynyt sen sekavuuteen.

5 Eettisten vegaanien toimijuuksia

5.1 Aloittelevan vegaanin vahva aktiivinen toimijuus

Tarkastelen ensiksi vegaaniksi ryhtymisen prosessia. Toimijuutta teoretisoineet Mustafa Emirbayer ja Ann Mische pitävät omien skeemojen haastamista ja uudelleenajattelua keskeisenä toimijuuden elementtinä (Emirbayer & Mische 1998, 983). Vaikka yksilön toiminta on monin paikoin rutinoitunutta, ei hän ole aiempien tapojensa vanki. Omia ajatusprosesseja ja tottumuksia on aina mahdollista haastaa ja pohtia uudelleen. Aktiivisena toimijana yksilö luo ja muuttaa todellisuuttaan (Ronkainen 1999, 53). Haastateltavien vegaaniksi ryhtymisen kertomuksissa on juuri tällaista vahvaa aktiivista toimijuutta:

Kun sen alko tajuumaan, niin voin oikeesti fyysisesti pahoin enkä meinannu päästä kaupassa etenemään. Se oli silleen, et mä haluisin ignorata tän, mut se on niin vahva se vastuun tunne. Koska mä voin tehdä jotain, niin mun pitäis. Jos mä tajuun, mä ymmärrän et mä teen väärin, niin miten mä voin jatkaa sen tekemistä. (Hilla)

Aikusen ihmisen kerta kaikkiaan pitää kantaa vastuuta omista teoistaan. Niin sen takia mä otin selvää, miten niitä luomukaritsoja, miten niitä tapetaan ja näin. Ja se tuntu ihan hirveen pahalta. Ja sitten tuli se todella todella vapauttava ajatus, että mun ei tarvi rahottaa tätä. Se oli tosi vapauttavaa. (Liisi)

Tosi paljon tuli tietoa tuotantoeläinten kohtelusta ja tuli katottua jotain videoitakin joskus, mitä tuli vastaan. Jotenkin se tiedon määrä kun lisääntyi, niin sit jotenkin heräs ahdistus. - - Siitä tuli sellanen, et en mä halua enää tukea tätä tällasta tuotantomuotoa, joka on niin käsittämättömän julma. Ja sit jotenkin kans, kun mä oon aina kuitenkin ollu eläinrakas, niin se ristiriita siinä, että syö eläimiä ja rakastaa eläimiä, alko tuntua vähän liian suurelta. (Iita)

Haastattelemani vegaanit ovat kohdanneet epämiellyttävän asian suoraan, tunnistaneeet oman toimintansa epäkohdat ja valinneet toimia jatkossa toisin. Kerstin Jacobsson ja Jonas Lindblom ovat ruotsalaisia eläinoikeusaktivisteja tutkiessaan havainneet samansuuntaisesti, että aktivistit ”valitsevat elää silmät auki etsien kärsiviä kasvoja” (Jacobsson & Lindblom 2013, 64). Ristiriitaisuuksien hetkiin voisi reagoida muillakin tavoilla, kuten ympäristön normit annettuna ottamalla ja epämiellyttävät tunteet ohittamalla. Monihan tunnistaa nykyään lihansyöntiin liittyvät jännitteet, mutta sen normatiivisuus haastaa käytöksen muuttamista (Hannola 2023, 291). Aineistoni eettiset vegaanit ovat aktiivisina toimijoina ylittäneet tämän haasteen ja alkaneet rakentaa elämässään uutta toimintatapaa.

Muutoksen kimmokkeena ovat toimineet monenlaiset pienet tekijät. Eino kohtasi eläinten oloista kertovan uutisartikkelin, ja Miinalla veganismi alkoi terveyshuolista. Hillalla ja

Akselilla yksi tekijä muutoksessa oli vegaani läheinen. Osalla tarve muutokseen on noussut luontaisesti sisältä päin ilman tietoista eläinkysymykseen tutustumista. Kerttu lopetti lihan syömisen jo 9-vuotiaana ja Saimi 14-vuotiaana koettuaan eläinlajien epätasa-arvoisen kohtelun järjettömäksi. Eläinten keskellä elänyt Kerttu kuvailee asiaa näin:

Se on alkanut siitä, kun mä oon ollut pieni ja meil on ollu kaikkia eläimiä tosi paljon täällä maaseudulla. Ja sitten mä tajusin, että vaikka ne on lemmikkei meille, ni silti me syötiin niitä. - - Mä rupesin näkemään sen niin, että toi makkarakin on kaikki ne perheenjäsenet yhdessä paketissa. (Kerttu)

Oma selvältä tuntunut tapa nähdä eläimet on pakottanut muuttamaan toimintaa. Uusi toimintatapa on pysynyt lujasti, vaikka kummankaan ympäristö ei ollut erityisen kannustava. Kerttu ei esimerkiksi halunnut syödä kouluruokalassa kuuteen vuoteen ja Saimi taas joutui syömään koulussa aina samaa hyvin mautonta ruokaa. Lähipiirissä ei ollut oikein ketään ymmärtäjää, ja omaa näkökulmaa on pitänyt jatkuvasti puolustella. Jokin hyvin vahva sisäinen oikeudentunne ja Saimin sanoin kova luonne pitivät kiinni omasta aktiivisesta toimijuudesta monin tavoin ei-tukevassa ympäristössä. Ympäristön tukemattomuus luo erityisen lisätarpeen emotionaaliselle kompetenssille, jollaista ei tukevassa ympäristössä tarvittaisi (Twine 2014). Onkin kiinnostavaa pohtia, kehittävätkö tällaiset tilanteet jotain taitoja. Aktiivisena toimijana toimiessaan yksilö kuitenkin oppii maailmasta ja itsestään koko ajan lisää. Käsittelen veganismiin liitettyjä seurauksia toimijuuden resurssien kautta myöhemmin.

Myös Tildalla muutos on lähtenyt voimakkaan sisäisen tunteen takia. Tilda ja Saimi puhuvat niin pakottavasta tarpeesta lopettaa eläintuotteiden käyttäminen, että muutoksen estäminen olisi ollut vaikeampaa kuin muutoksen tekeminen:

Kyllähän se [vegaaniksi ryhtyminen] aikamoista sellasta selvittelyä on, otat jonku vegaaniskannerin. Kyl se vaatii vähän aikaa, mut sit taas mun mielest sitä aikaa kyl löytyy, ku sä priorisoi sen. Mullakaan ei ollu mitään muita vaihtoehtoja, se meni heti automaattisesti edelle. En mä miettiny mitään, et mul ei oo tässä aikaa alkaa miettimään niitä tuotteita. Mä tein sille aikaa. Et mä en sit tiiä vaatiiko toi jotain tahdonvoimaa, en mä tiedä. Koska just se, et jos mä oisin siinä koittanu taistella sitä vastaan, et musta ei tuu vegaania, niin se ois vaatinu multa vielä enemmän. (Tilda)

Mä olin niin hirveen ehdoton siinä, mä oon hyvin ehdoton ja mustavalkoinen tän asian kanssa. Mä jotenkin näin sen niin voimakkaasti, et mä en perkele voi syödä [eläintä]. Mä oon aina ollu se, et mä käännän tuolla jotain koppakuoriaisia, pelastan purosta tai jostain. Mä en niinku voi syödä toista eläintä, tuntevaa jotakin. Se ei ollu vaihtoehto, et mä söisin. Tai et se mun kärsimys ois niin suurta ollut, että se ois pakottanut tekemään jonkun toisen ratkaisun. (Saimi)

On kiinnostavaa, että heillä muutoksen tarve on ollut niin erityisen väistämätön ja sisäinen. Ristiriitaisuus omassa oikeudentunnossa ja toiminnassa olisi eläintuotteita kuluttaessa ollut niin valtava, että he eivät olisi selvinneet sen kanssa. Vanhat ajatusmallit ovat joutuneet mankeliin, jossa asiat ovat tuntuneet enemmänkin *vain tapahtuvan* kuin olevan tietoisien pohdinnan takana.

Kun altistaa oman toimintansa kriittiselle arvioinnille, on mahdollista muuttaa ajattelu- ja toimintatapojaan nopeastikin. Tildalla yksi pysäyttävä hetki vegaaniksi ryhtymisessä oli veganismiin liittyvän videon katsominen:

Mä katoin sen ja kuuntelin, ja mä olin jotenkin ihan rikki sen jälkeen vaan. Se oli mun mielestä niin, en mä vaan ollu ikinä... Tai sen jälkeen, kun mä olin kuullu kaikki ne asiat ja miettiny sitä, niin mä tiesin, et en mä voi ikinä palata siihen entiseen - - Sen jälkeen mä tavallaan tiesin, että en mä haluu tehdä vaan sitä vegaanihaastetta, vaan et mun on pakko olla mun koko loppuelämä vegaani.
(Tilda)

Uudenlainen video on saanut Tildan muuttamaan toimintaansa nopeasti ja ehdottomasti. Onkin todettu, että tiedon saaminen eläimistä voi vaikuttaa yksilön moraalisiin uskomuksiin lihan syömisestä (Vestergren & Uysal 2022). Uusi tieto on Salihin sanoin ”moraalinen muuri ja eettinen liikevoima” (Salih 2014, 52). Näin on ollut Tildankin tapauksessa, kun videolla nähdyt uudet asiat ovat käynnistäneet kovalla voimalla uudenlaisen prosessin. Vegaanista muutosprosessia tutkinut Barbara McDonald kutsuu tällaisia uusia tiedostamisen hetkiä vegaanisen muutoksen katalyyttisiksi kokemuksiksi (McDonald 2000, 8). Niistä nouseva ristiriita on omiaan käynnistämään uutta toimintatapaa.

Vegaaniksi ryhtymisen prosessissa onkin kiinnostavia yhtymäkohtia konversiotutkimukseen. Uudessa tutkimuksessa konversio käsitetään askeleittain eteneväksi tapahtumasarjaksi, jossa muutokseen voivat motivoida yksilölliset tarpeet uskonnollisten tekijöiden sijaan (Kuronen 2022). Myös McDonald tunnistaa konversion kaltaisuutta vegaanista muutosprosessia tutkiessaan (McDonald 2000, 8). Yksilön sisällä kasvavat jännitteet eläintuotteita kohtaan vaativat ratkaisua, joka voidaan toteuttaa omalla toiminnan muutoksella uuteen elämäntapaan kääntymällä.

Akselilla muutos on ollut Tildaa hitaampaa:

Aika joustavasti olin sit myös, että en ollut maitotuotteiden kanssa supertiukka tai mitenkään. Ja sit söin ensimmäisenä kesänä itse pyydettyä kalaa jonkin verran. Sit aika lailla siinä opettelini sitä veganismia ja lihatonta elämää, sitä arkee. (Akseli)

Akselilla vähittäinen arkinen muutos ja sen toisto on hiljalleen johtanut toiminnan vakiintumiseen. Myös esimerkiksi Iitalla ja Hillalla on ollut samanlaista pikkuhiljaa etenevää eläintuotteiden vaihtamista kasvipohjaisiin. Arki ja totunnaistuminen antavat aikaa ja tilaa uudelle toiminnalle, ja siksi ne ovat tärkeitä muutoksen mahdollistumisen paikkoja (Hynninen ym. 2017, 183). Aikaa ja tilaa tarvitaan uutta opetellessa. Ruumiimme sitoo meidät aikaan ja paikkaan eli siten myös siihen, mitä olemme ennen tehneet. Sekä nopeammassa että hitaammassa tahdissa omaa toimintaa on yhtä lailla kriittisesti tarkasteltu, vaikka toiminnan rytmit ovat olleet erilaisia.

Yhtenä vastaamattomana kysymyksenä säilyy, miksi juuri nämä henkilöt ovat antautuneet näkemään eläinasian uudessa valossa niin vahvasti, että se on johtanut laajamittaiseen toiminnan muutokseen. Tämä perustavanlaatuinen kysymys esiintyy myös monessa haastattelussa vegaanien itsensä suusta. Saman huomaa myös vegaanien näkökulmaa artikkelissaan käsittelevä Sarah Salih todetessaan, että kysymykset oman itsen erilaisuudesta ovat vegaaneilla keskeisiä (Salih 2014, 64). Oman jo itsestään selväksi muodostuneen elämäntavan ristiriitaisuus kaiken ympäröivän maailman kanssa on omiaan herättämään tällaisia pohdintoja.

Kaikilla muutos ei ole lähtenyt eläinten oikeuksien kautta. Miinalla muutokseen sysäsivät terveyshuolet, ja Iitalla ja Akselilla ympäristösytyt. Eläineettiset kysymykset ovat tulleet myöhemmin mukaan edelleen vahvistamaan syitä vegaanina pysymiselle:

Jossain kohtaa varmaan, kun ajatteli, ettei tarttee syödä eläimiä, niin sit on jotenkin helppo myös ymmärtää nää eettiset puolet. Et ainahan sen on tiennyt, että eläimiä tapetaan ruuaksi, mutta sen on jotenkin vaan ajatellut päässään, että niin sitä vaan täytyy tehdä. Sit ehkä, kun tajusi, että se ei oo mitenkään pakollista tai elämää helpottava asia välttämättä, niin oikeestaan oli helppo itelle myöntääkin se, että se oli tosi tärkeä se eettisyyskin eläintuotteita kohtaan. Et sitä ennen se oli monesti sitä, et joo mä haluisin ehkä syödä lihaa, tavallaan et se maistuis niinku hyvältä, mut sit ei vaan halunnu. Se ei vaan tuntunu järkevältä. Mut sit se alko muuttumaan siitä, et se tuntuu väärältä. (Akseli)

Mutta sitten tietysti sitä mukaa, kun siihen elämäntapaan tottu, niin alkoi selvittää veganismia myös yleisemmin. Taisin törmätä ensiksi eläinkysymyksiin ja olin tosi järkyttynyt, niin kuin moni muukin. Mä olin hirveen järkyttynyt tästä, mitä en ollut juurikaan ajatellut koskaan, et mitä kaikkee tapahtuu suljettujen ovien sisäpuolella. - - Niin se oli mulle sitten tosi voimakas vahvistus, että nyt en ainakaan lopeta tätä alun perin kokeiluani, et täs on tosi painavat perustelut oman terveyden lisäksi. (Miina)

Loppujenkin syiden ymmärtäminen näyttäytyy helpompana, kun oma toiminta on jo niiden mukaista. Näin ei tarvitse kestää oman toiminnan ja arvojen ristiriitaisuuden epämiellyttävää tunnetta. Tällöin koko eläintuotannon ilmiön ymmärtäminen vain vahvistaa ja tukee toimijuuden tuntoa ja toiminnan jatkumista. Uusista motiiveista on voinut tulla lopulta kaikkein keskeisimpiä ja sitä myötä tärkeitä rakennuspalikoita identiteetille ja arvoille.

Erilaiset ympäristön tekijät, kuten videodokumentti, eläinten ympärillä kasvaminen tai vegaani läheinen, ovat käynnistäneet oman toiminnan refleктоimisen prosessin kohti vegaaniksi ryhtymistä. Vegaaniksi ryhtyminen on voinut alkaa heti eettisistä kysymyksistä, jolloin uusi toimintatapa on rakentunut vasten vääräksi koettua eläinten hyödyntämisen kulttuuria. Toisaalta eettiset motiivit ovat voineet tulla myös myöhemmin mukaan, jolloin omaan jo syntyneeseen vegaanitoimijuuteen on myöhemmin rakentunut uusia sävyjä. Prosessit ovat vaihdelleet rytmiltään, mutta rakentaneet kaikki vahvaa toimijuutta, jossa omia toimintatapoja on kriittisesti arvioitu uudelleen. Tällainen vegaaniksi ryhtymisen vahva toimijuus tuntuu eräänlaiselta pohjalta, jota vasten tulevatkin kokemukset rakentuvat.

5.2 Pohdintoja omasta ja muiden toimijuudesta

Haastattelemieni vegaanien kertomuksissa ilmenee siis oman toiminnan kriittistä arviointia ja siitä seuraavaa pohdintaa ihmisen vastuusta. Haastatteluissa pohdittiin myös toisten ihmisten vastuuta samalla tavalla altistaa itsensä uudelle tiedolle. Monelle on selvää, että eläintuotteiden kuluttamisen pitäisi jollain tapaa soitella ihmisen kelloja:

Kyl sun aika kiven alla pitäisi elää, jos sä et olisi ikinä miettinyt, että hmm, onko tää ihan ok tää, että mä syön näitä eläimii ja niitten eritteitä ja muuta. (Tilda)

Jotenkin vähän epäilen sitä, et joku vois sanoa, että ei tiedä mitään siitä, et eläintuotanto on paitsi haitallista ympäristölle, se ei oo niille eläimille hyvä asia. Kyl se mun mielestä on ollut jo sen verran esillä mediassa, et tuntuu hassulta, jos joku oikeesti ei tietäisi tästä mitään. (Liita)

Eläintuotannon hegemoniseen asemaan lopen kyllästynyt Liisi suhtautuu vastuukysymykseen päättäväisimmin:

95 prosenttia ihmisistä mieluummin sulkee korvat ja silmät, vaikka tietää, että tapahtuu kamalia asioita. Uskottelee itselleen, että no ei varmaan kuitenkaan ja ei oo silleen väliä. Vierittelee sitä vastuuta, vaikka että kaikkien muiden maailman ihmisten pitää tehdä se muutos ja sitten ite viimisenä. Kyllä se on semmosta vastuunpakoilua ja välinpitämättömyyttä enemmänkin. Kyllä nykyään on tietoa tarjolla. (Liisi)

Kun on omine silmineen ja ruumiineen kokenut, miten toimintatapoja voi tarkastella uudelleen, muidenkin toimintaa alkaa tarkastella eri valossa. Aktiivisena toimijana on mielekästä jakaa vahvaa toimijuutta myös muille. Nimitän tällaista ympäröivän maailman ihmettelyä pohtivaksi toimijuudeksi. Vastuun kysymys on käytännössä vaikea, koska niin monet ympäristön rakenteet eivät tue tätä ajatusta. Sekasyönte on edelleen laillista, helppoa ja odotettua. Eino ja Iita täydentävätkin pehmeämmällä linjalla:

Mut ehkä myöskin se, että se on vaikeeta laittaa tää vaan yksilöiden vastuulle ottaa selvää ja tehdä se valinta. Kun me tarvitaan rakenteellinen muutos, että tässä tapahtuis yhtään mitään. (Iita)

Teurastajakin voi sanoa et minä en ymmärtänyt että nämä yksilöt kokevat kipua tai ovat yksilöitä. Enkä mä syyttäis siitä henkilöä koska se propagandan ja valheellisen tiedon määrä mitä mein yhteiskunnassa on on tosi uskottava. *nauraa* Ja uskoin siihen itsekin 25 vuotta erittäin hyvin. Joten mä en ikinä syyttäis ketään tietämättömyydestä, koska tietämätön ei voisi tietää. (Eino)

Stephanie Jenkins ja Richard Twine esittävät samankaltaisesti, että spesistisessä ruokavaliassa pysyminen ei ole autonomista, vaan ainoaksi oikeaksi tai järkeväksi luultua (Jenkins & Twine 2014, 236.) Totuttu tapa on luonteenomainen reitti, joka on harvoin tietoisten arvioiden varassa (Tuomaala 2011, 53). Karnistisessa yhteiskunnassa kasvaminen ja eläminen vaikuttaa yksilön ajatteluun perustavanlaatuisesti. Vegaanit itsessään ovat kuitenkin eläviä todisteita siitä irtautumisen mahdollisuudesta. Tämä ristiriita rakentaa tilan pohtivalle toimijuudelle, jonka kautta yritetään saada selkoa tästä maailmasta.

Hilla esitti vastuusta erityisen kauniin ajatuksen:

Mietin eilen sellasta vertauskuvaa, että luonto, eläimet, kaikki tää, mitä ilman mekään ei voida selvitä maailmassa, ilman toisia lajeja. Meidät on kuitenkin asetettu vanhemman asemaan, äidin tai isän asemaan. Ja tää kaikki muu on tavallaan lapsi, joka ei pääse meiltä pakoon. Ja se, että sul on valta satuttaa sitä lasta, ei todellakaan anna sulla oikeutta siihen, vaan se tuo sulle velvollisuuden nimenomaan tukea ja suojella ja auttaa tätä lasta kukoistamaan. Se olis se, mitä sun kuulusi tehdä. Ja välttää pahan tekemistä kaikilla tavoilla. (Hilla)

Omien oikealta tuntuvien ajatusten tunnistetaan kuitenkin toimivan vain teoriassa.

Haastateltavien huokailu ja turhautuminen toisten ihmisten vastuusta keskustellessa puhuvat puolestaan. Tietämisen ja moraalien teemat ovat monimutkaisia, kuten Kertun pohdinnoista ilmenee:

Väkivalta on aina väärin, mutta sitten mitä jos ihminen ei tajua, et se on väkivaltaa? Niin kuka mä oon sanomaan mun 80-vuotiaalle mummolle, että senkin idiootti, miksi teet näin. (Kerttu)

Kysymys on ymmärrettävä ja hankala. Kerttu pohti haastattelussa kauan, minkä takia juuri hän näkee eläinasiat tällä tavalla, mutta kukaan muu samassa elinpiirissä kasvanut ei. Läsnä on siis aiemmin esittelemääni oman itsen erilaisuuden pohtimista. Vegaanien toimijuutta ja sen jakamista muille kuvaavat monenlaiset itselle selvät näkemykset, joiden soveltaminen käytännössä on kuitenkin haastavaa. Omat näkemykset ja valinnat ovat selkeitä, mutta miksi muut eivät toimi niin? Voiko heiltä odottaa sitä? Näin oma toimijuus on lähtökohtaisesti täynnä ristiriitaisuuksia, joka aiheuttaa turhautumisen huokauksia ja tekee tilaa pohtivalle toimijuudelle.

On kiinnostavaa, miten osa haastateltavista peilasi läpi haastattelun toistuvasti ”vanhaan minään” eli aikaan sekasyöjänä:

Mut et tavallaan koittaa muistaa just sen, että ite on ollu joskus just toi, niin ku ne mun kaverit, et ei toi soijarouhe ikinä vois korvaa tätä jauhelihaa *naurahtaa*.
(Tilda)

Ja sit varmaan niin kuin monilla muillakin vegaaneilla, suurin osa vegaaneista on myös ollut entisiä, tai eivät ole olleet vegaaneja, niin sitten jokainen voi myös miettiä sitä niin, et mäkin oon tavallaan ollut tossa tilanteessa joskus. Tai ajatellut samantyyllisesti. Ehkä sen kuitenkin monesti muistaa ja pitää mielessä. (Akseli)

Toimijan ruumiillisuus sitoo tämän tiettyyn aikaan ja paikkaan, mutta kantaa myös menneisyyttä mukanaan (Ronkainen 1999, 225). Barbara McDonaldin mukaan jokaisella meistä on oma ainutlaatuinen historiamme eli käsitys siitä, kuka minä olin. Vegaaniksi tuleminen oppimisprosessi on juurtunut yksilön tuntoon siitä, kuka hän on ja miten hän sopii maailmaan. (McDonald 2000, 5–6.) Oma nykyinen veganismi rakentuu siis aina vasten menneisyyttä, sillä ruumiimme kantaa vanhoja kokemuksiamme. Tällainen ruumiiseen kerrostunut historia tuo oman mausteensa oman ja muiden toimijuuden pohtimiseen. Menneisyyden minään peilaaminen voidaan nähdä omakohtaisena muistutuksena ymmärtää muita ei-vegaaneja ihmisiä ja näin toimia mielekkäästi arkisissa kohtaamisissa heidän kanssaan.

Toisten toimintaan peilaamisella on merkitystä itsen ja oman toimijuuden rakentamisen kannalta. Identiteetin muodostaminen ja toistaminen on vuorovaikutusprosessi, jossa oma ja toisen toiminta muotoilevat identiteettiä (Koskihaara & Kyyrö 2017, 239). Ihmisethän erottautuvat muista nimenomaan toimintansa kautta (Honkasalo 2013, 46). Toimijuuden rakentumisen ytimessä on sen vuorovaikutteisuus ympäristön kanssa. Arvioimme toimintaamme suhteessa muiden toimintaan, ja siksi ei ole yhdentekevää, miten yksilöt

jäsentävät toistensa toimintaa. Nimenomaan muiden toimintaa ja yhteiskunnan normatiiviseen eläinsuhteeseen peilaamalla vegaanit rakentavat omaa eläimiä arvostavaa tiedostavaa toimijuuttaan. Tämä ei kuitenkaan ole yksinkertainen tehtävä, sillä vegaanit tunnistavat monia syitä muiden toiminnan takana, kuten esimerkiksi Kertun pohdinnoista hänen isoäidistään ilmenee.

Haastattelemieni vegaanien polveilevat pohdinnat toisten vastuusta kertonevat ainakin siitä, että eläinsuhteen kulttuurisuus on hankala teema. Tällaisessa tilanteessa vegaani joutuu ottamaan niin monia asioita huomioon, että lopullisia vastauksia aiheisiin ei monessa kohtaa saada. Näin rakentuu pohtivaa toimijuutta, jolla ympäröivästä maailmasta ja sitä myötä omasta itsestä yritetään muodostaa ymmärrettävää kuvaa. Eläintuotannon normatiivisuus on kompleksinen teema, mutta juuri se saattaa olla avainsana vahvemmalle toimijuuden tunnolle: eläinten kärsimyksen taitavasti piilottaneessa yhteiskunnassa voi olla voimaannuttava kokemus päättää itse nähdä asia toisin ja myös toimia jatkossa sen mukaisesti. Tällainen voimaa tuovan mielenrauhan teema nousikin johdonmukaisesti esiin kaikissa haastatteluissa.

5.3 Samanaikainen mielenrauha ja voimattomuus

Oikealta tuntuneen päätöksen tehnyt vahva toimija pääsee elämään valintansa seurauksia. Vegaanien kohdalla yksi merkittävä positiivinen seuraus veganismista on syvä mielenrauha siitä, ettei ole omalla toiminnallaan mukana kauhistuttavalta tuntuvassa eläinten hyväksi käyttämisessä. Haastateltavani kuvailevat tunnetta muun muassa seuraavasti:

Sulla on jotenkin sisäinen rauha siitä, et sä tiität, et mä en osallistu tohon. Ja mä koitan levittää tätä mun juttua, ja jotenkin sä oot kiitollinen siitä jopa, et sä oot tässä tilanteessa. Et sä et enää oo toi, joka on mukana tukemassa tota. Ja just niinku sanoin, et kyl se tuntuu myös aika merkitykselliseltä elää siinä. (Tilda)

Tulee sellanen hyvä olo tietää, ettei tee mitään väärin tai mitään sellasta, mistä pitäisi tuntea pahaa oloa tai muuta tällasta. Jotenkin semmonen, en mä tiää millä sanalla sitä kuvais, mutta vois jopa käyttää jotain uskonnollisiakin vertauksia. Puhuu jostakin, että tekee jotakin pyhää. (Akseli)

Se on antanut mielenrauhan. Tuntuu hirveen hyvältä syödä ruokaa, joka ei oo kirkunut. Ei tarvii miettiä sitä, kun ennen oli aina se, et mistä oli aiheutunu vähiten tuskaa. (Liisi)

Lähes jokainen haastateltavista mainitsi spontaanisti tällaisen mielenrauhan vastauksena avoimeen kysymykseen ”Millaista on olla vegaani?”. Mielenrauha syntyy siitä, että on pesty kätensä eläintuotannon kauheuksista. Vegaani ei omalla toiminnallaan enää osallistu

merkittävään kulttuurimme normatiiviseen toimintatapaan, joka tuntuu itsestä tuskastuttavan väärältä.

Tällainen eettisen puhtauden tunne on aiemminkin eritelty eettisen veganismin sisältämäksi perustavanlaatuiseksi kokemukseksi (Jones 2016, 18). Jessica Greenebaum nimittää tätä autenttisuuden tunteeksi: vegaanit kokevat positiivisia tunteita, kun he tuntevat toimivansa arvojensa, tavoitteidensa, emootioidensa ja merkitystensä mukaisesti (Greenebaum 2012, 132). Kyseessä on vahva positiivinen tunne, jota vasten oma toimijuus rakentuu ja jolla on voimaa myös ruokkia itseään muodostuen toimijuuden resurssiksi. Tällainen mielenrauhan toimijuus tuntuu merkittävältä selittäjältä toiminnan jatkuvuudelle. Näin pohtien ei olekaan ihme, että eettinen motiivi on todettu veganismin pysyvimmäksi motiiviksi.

Liisi, Tilda ja Miina mainitsivat, etteivät ennen vegaaniksi ryhtymistä olisi koskaan uskoneet tekevänsä sitä. He korostivat kaikki joskus sanoneensa, että ”minusta ei sitten koskaan tule vegaania”. Myös Hilla muisteli ajatelleensa, ettei koskaan pystyisi jättämään eläintuotteita. Muutoksen tekeminen tällaisen ajattelun jälkeen saattaa tuntua erityisen merkittävältä ja vahvaa toimijuuden tuntoa rakentavalta. Jälleen huomataan, miten toimija kantaa historiaansa mukanaan, ja siihen peilaaminen tuntuu monesta haastattelemastani vegaanista merkittävältä. Kenties se on itsen ja muiden muistuttamista ainaisesta muutoksen tekemisen mahdollisuudesta. Oma nykyinen tiedostava toimijuus rakentuu tätä elämänhistoriaa vasten.

Vahvaa toimijuuden tuntoa lisää se tosiasia, että sekasyönti on kulttuurissamme niin normatiivista. Sen sijaan, että ottaisi kulttuurin odotukset annettuina, vegaanit ovat valinneet ja valitsevat toimia toisin. Vegaanin mielenrauhan kokemus rakentuu siis nimenomaan peilautuneena eläintuotannon kauheuteen ja hegemoniaan – ympäristöön, joka on vastakkainen omille arvoille ja josta halutaan irrottautua. Nimitän näin rakentunutta toimijuutta tiedostavaksi, jossa tiedostavuudella viitataan ymmärrykseen eläintuotannon normatiivisuudesta ja vääryydestä.

Haastattelemieni vegaanien puheessa ilmenee mielenrauhan lisäksi vahvaa tuntoa asioihin vaikuttamisesta esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Itselle tuo toivoa se, kun joskus on nähnyt numeroita siitä, miten monta eläintä vegaani säästää elämänsä aikana sillä, että syö vegaanisesti. Niin tollaset asiat tuo toivoa, et kyllä sillä on väliä, että mä valitsen vegaanisesti syödä ja muutenkin olla vegaani. Niin kyllä mä aattelen, että niillä pienemmilläkin valinnoilla on väliä. On tullu senkaltasta varmuutta, et mä tiän, et mä haluan olla vegaani myös jatkossa. (Iita)

Siitä tulee hyvä mieli, kun tulee vaikka jotain uutisia, jotka tekee tämmöstä ilmastoahdistusta, niin sitten tulee semmonen olo, että mä pystyn omilla teoillani tekemään parempaa tulevaisuutta. (Kerttu)

Aktiivisena toimijana yksilölle kehittyvä käsitys omista kyvyistään ja siitä, mikä osa maailmasta on hänen ulottuvillaan (Ronkainen 1999, 53). Oma toimintaa tarkastellessaan on siis helppo kokea vahvaa toimijuuden tuntoa omassa lokerossaan. Vegaani itse toimii niin kuin hänen mielestään maailmassa kuuluisikin, ja siitä tulee toiveikas ja hyvä mieli. Tätä vahvan toimijuuden seurauksena rakentuvaa vahvaa toimijuuden tuntoa voisi nimittää myös vaikuttavuuden tunnoksi. Toimijuus rakentuu aina sidoksissa aikaan, ja Iitan mainitsema varmuus toiminnan jatkumisesta tulevaisuudessa edelleen korostaa vahvan toimijuuden koettua merkitystä.

Kukaan haastateltavista ei maininnut mitään itseään pienentävää, kuten ”ei tällaisella yhden ihmisen toiminnalla ole mitään väliä”. Pienet toivon muruset kerättiin huolellisesti yhteen vahvan toimijuuden tuntemiseksi. Hilla tiivistää asian hyvin:

Ite on nyt sisäistänyt sen, et jos haluaa muuttaa maailmaa, pitää ensin muuttua itse. Me ollaan se ainoa ihminen, johon me itse voidaan vaikuttaa. (Hilla)

Silti, vaikka valtaosa puhui mielenrauhasta ja vaikuttavuuden tunnosta, samoilla henkilöillä oli myös muserruttavaa voimattomuuden tuntoa:

Se olo, että ei voi tehdä juuri nyt mitään konkreettisesti niiden eläimien vuoksi. Mä en voi mennä lenkkeillessäni sinne tilalle, mistä kuuluu niitä sikojen huutoja. Ja lehmien. Niin mä en voi mennä tekemään niiden hyväksi mitään. Se on kauheaa. - - Se on todella olo et on riittämätön. Haluu jotain, mut se on laitonta. (Kerttu)

Kyl mun sydän räyhtyy niiden eläinten puolesta, jotka on betonilattialla kahlehdittuna Suomessakin niin, ettei pysty edes kääntymään. Mietin, että voi kun edes hetkeksi voisit ottaa sen paikan, että voitais vaihtaa. Emakko pääsis tänne pehmeeseen ja vällyihin. Ja minä voisit vähän aikaa olla siellä tuuraamassa. Että kyllähän se, kyllä mulla on kauhee tuska sydämessä kaiken sen pahan takia, mitä ihmiset täysin tietoisesti tekee. (Liisi)

Omalla toiminnalla koetaan olevan vaikutusta, mutta ei riittävästi isossa mittakaavassa. Nämä kaksi tunnetta, yhtäältä voimaannuttava vaikuttavuuden tunto ja toisaalta riistävä voimattomuus eläinten ja maailman hyväksi, kulkevat paradoksaalisen tuntuisesti käsi kädessä. Tämä muistuttaa toimijan kompleksisuudesta. Yksilötasolla toimijuus ja vaikutus on iso, mutta laajemmalla yhteisön, yhteiskunnan ja maailman tasolla tilanne on luonnollisesti toinen. Tämä ristiriita tuntuu haastateltavista kuitenkin melko ongelmattomalta. Nämä kaksi

tunnetta voivat hyvin esiintyä samanaikaisesti, ja ehkä juuri se luo vegaanin elämään syvyyttä ja merkitystä. Eläinten tilanteen vakavuus vain korostaa toimimisen tarvetta, jolloin vaikuttavuuden tunto on erityisen käsinkosketeltava. Ehkä toiminnan pysyvyys ja merkityksellisyys kaipaavatkin tällaisia ristiriitoja.

Voiman ja avuttomuuden teemaa syventävät haastateltavien ajatukset tulevaisuudesta.

Optimistisin lähestymistapa tulevaisuuteen on Einolla:

Mussa on vahva usko siihen, että eläintuotannolla on loppu. Ja mä uskon, että vaikka mä en näe sen loppua mun elinaikana, mutta mä voin hymyillen sanoa, että se loppu on jo alkanut. (Eino)

Eino on aktiivisesti mukana Viral Vegansissa ja kuvaa itseään eläinoikeusaktivistiksi. Hän mainitsee hymyssä suin pieniä toivoa kasvattavia tekijöitä, kuten yksikin positiivinen kommentti sosiaalisessa mediassa tai maitojätti Valion panostaminen uusiin kaurapohjaisiin tuotteisiin. Huomion kiinnittäminen positiivisiin seikkoihin tekee tulevaisuudennäkymistä mielekkäämpiä. Aktiivinen toimija voikin itse valita, miten rakentaa maailmansa niin, että se mahdollistaa mielekästä toimintaa. Samoin toimii Iita:

Vaiks esim. tää eläinsuojelulaki, vaiks ne muutokset oli tosi pieniä konkreettisesti, niin oli ne edes jotain muutoksia. Jotain pientä muuttuu, ehkä pieni muutos kerrallaan voidaan uskoa, että olis parempi tilanne tulevaisuudessa. - - Kaikista pienistäkin, vaikka uutisista voi tulla tosi hyvä mieli. Että näkee, että nyt vaikka Latviassa kiellettiin turkistarhaus, niin se on sellanen jes, pieni voitto kerrallaan, niin kyl tää maailma myös muuttuu. Vaiks se tuntuu hitaalta, niin se muutos on jo käynnissä ja tapahtumassa. (Iita)

Pieneen muutokseen keskittymisessä on läsnä kärsivällistä toimijuutta: odottamista ja parempaan keskittymistä. Tasa-arvotyötä tehneitä tutkinut Kristiina Brunila pitää kärsivällistä odottamista yhtenä itsesäätelyn ja -kontrollin muotona (Brunila 2009, 88). Kärsivällisessä toimijuudessa risteää siis oman maailman aktiivinen rakentaminen ja hiljainen odottaminen, mikä ilmenee erityisen hyvin Hillan puheesta:

Tuntuu silleen, että noniin tässä on minulle ja hyvin monelle muulle elämäntyön verran tekemistä. Et sitä yrittää ottaa sen sit silleen, haluaa kuitenkin uskoa ihmisiin, uskoa muutokseen. Yrittää muistuttaa kuitenkin et naisten oikeudet, kehitysvammasten oikeudet, eri etnisten ryhmien, sukupuolivähemmistöjen... Kaikilla on ollu pitkä, kivulias taistelu. Ja nää on sentään mein omaa lajia, nää ihmiset. Mut sit muut lajit on vielä niin paljon kauempana. Haaste tuntuu vielä intensiivisemmältä, mutta koska muutosta tapahtuu, niin se on todiste siitä, että sitä voi tapahtua. Ei vaan saa luovuttaa. (Hilla)

Mustimmat tulevaisuuskuvat puolestaan olivat aineiston vanhimmillä vegaaneilla, yli 50-vuotiailla Saimilla ja Liisillä:

No mä pahoin pelkään, että [näen tulevaisuuden] tosi synkkänä. Mä oon nimittäin nähnyt nää vuosikymmenet tässä, mut mitään ei tapahtunu paitsi menny huonompaan suuntaan. Ihminen on niin järjetön olento, ja niin käsittämättömän ahne ja raaka, että mä välillä aina mietin, miten tällaista raakuutta pääsee ees syntymään, mitä näkee, miten ihmiset kohtelee muunlajisia. (Saimi)

En mä sitä [tulevaisuutta] kauheen positiivisena kyllä nää. Valitettavasti. Mä oon halunnut, että se muuttuis silloin, kun mä sain tietää, että eläimiä ei kohdellakaan kauniisti. Mä olin silloin 13-vuotias, siitä on 40 vuotta. Ja on mennyt vaan huonommaksi. Se rahan mahti ja propaganda. Tää suuri hiljaa hyväksyvien ja julmuuksista toisien toisille maksava tekopyhä joukko on niin suuri. Ja sitten on se sääntö, että ei saa syyllistää. (Liisi)

Kertulla ja Tildalla puolestaan on kauhukuvia eläinten oloista:

Mä tiedän, että nyt jo ollaan menos siihen suuntaan, että eläimiä jalostetaan yhä pidemmälle. Ja se tulee olemaan kauhukuva, kun keksitään uusia tapoja saada mahdollisimman paljon tuottoa elävistä olennoista. Et tää on mitä mä tiedän, että on jo nyt tapahtunut. Mut se tulee menemään vieläkin pahempaan suuntaan. Toivon mukaan ei. (Kerttu)

On niin paljon kaikkii kauhukuvii tavallaan, et mihin esimerkiks lihantuotanto voi mennä. Esimerkiks just se, että yks kauheimmista asioista, mihin mä joskus törmäsin, oli, että mitä jos kanoille tehtäisiin joku tällanen lobotomia. Niin oisko se sit ok, kun ne ei enää tajuis sitä. Niin mun mielestä tavallaan se, et jos sitä innovaatiota ja luovuutta käytetään tollaseen suuntaan, niin toi on niin järkyttävä asia, että jotenkin mä en halua uskoa, et ikinä tulevaisuudessa mentäisiin sellaiseen. Mut toi on tosi inhottavaa, koska mä en tiedä. (Tilda)

Eettisen vegaanin elämään näyttää siis liittyvän omanlaistaan tuskaa ja pelkoa tulevaisuudesta. Vegaanit voivat suhtautua tulevaisuuteen monella tavalla, mutta lopputulos on sama: tunto siitä, että minun on pakko tehdä jotain. Mustat tulevaisuuskuvat eivät syö motivaatiota olla vegaani, vaan se nähdään entistä kirkkaammin ainoana vaihtoehtona. Huoli tulevaisuudesta näyttäytyy ylipäätään keskeisenä veganismiin liittyvänä aspektina. Kysymykset tulevaisuuskuvista aiheuttivat huokailuja ja ahdistuksen värittämää pohdintaa realistisista mahdollisuuksista. Tulevaisuuden odotukset ovat yksi tärkeä osa toimijuuden määrittelyä (Saarinen 2009, 227). Millaista tulevaisuutta haluan omalta osaltani luoda? Miten toimin, jotta päästään mielekkääseen lopputulokseen?

Loput haastateltavat asettuvat optimistissaan ja pessimismissään jonnekin Einon ja Saimin väliin. Vegaanisuuteen ja ylipäätään vastuullisuuteen liittyvä trendi tunnustetaan olemassa

olevaksi ja hyväksi. Eläintuotannon kyseenalaistamiselle nähdään hyviä mahdollisuuksia, mutta etenkin muutoksen hitaus aiheuttaa epätoivoa. Ilmastokriisiin ja osalla myös pandemioihin ja globaaliin ruuan ja veden riittävyyteen liittyvät huolet tekevät aiheesta erityisen akuutin, jolloin muutoksen hitaus aiheuttaa epätoivoa ja tarvetta kärsivälliselle toimijuudelle. Oma toimijuuden tunto kiinnittyy tälläkin tapaa aikaan: vegaanit elävät ajassa, jossa on niin toivon kuin kauhun kuvia.

Eläintuotannon kauheutta tarkastelemalla rakennetaan omaa sen ongelmia tiedostavaa toimijuutta, ja sen mukaan eläminen rakentaa merkittävää mielenrauhan toimijuutta ja vaikuttavuuden tuntoa. Toisaalta näiden merkittävien positiivisten kokemusten rinnalla kulkee myös epätoivoisempi voimattomuuden tunne, joka rakentuu suhteessa havaittuun muutoksen hitauteen ja kenties mahdottomuuteen. Sen kestämiseksi taas rakentuu tila kärsivälliselle toimijuudelle, jossa ei auta kuin kylmäpäisesti jatkaa omaa toimintaa. Vegaanit kiinnittävät huomionsa ympäristössä vaihtelevasti niin pieniin ja positiivisiin muutoksiin kuin valtaviin ja toivottomuutta herättäviin merkkeihin, jotka tuntuvat johtavan samaan lopputulokseen: kärsivälliseen, mutta päättäväiseen toimijuuteen kohti haluttua tulevaisuutta.

5.4 Maailma eettisen vegaanin silmin

Maailma saattaa eettisen vegaanin silmin näyttää kaikinensa erilaiselta entiseen minään tai ei-vegaaniin verrattuna. Kauppareissun lihalaarit tai vaatekaapissa roikkuva nahkatakki eivät olekaan enää tavallisia ruokia tai vaatteita. Vegaanina aiemmin tutun maailman havainnointi voikin muuttua oudoksi ja vaikeaksi ymmärtää (Salih 2014, 64). Tällainen erityinen omaksuttu tapa katsoa maailmaa ilmenee kiehtovasti haastateltavien kertomuksista:

Mä oletan, että se on ruoka monelle. Ja se on herkullinen ruoka, joka on nätti paketti. Mutta sitten mä nään sen, että se on se ruumiinosa. Ja mä nään sen, kuinka monta vuotta on kestänyt kasvattaa se siihen. Ja kuinka paljon siinä on kiinni ympäristöön ja niiden eläinten olosuhteisiin, ja jalostuksesta kaikki se kipu mitä ne on joutunu kokemaan ja kaikki se. Se on näkymätöntä, kun niistä aiheista ei tiedä. (Kerttu)

Kyl sä näät niin eri valossa ne asiat. Et kyl se tuo sen, et oonko mä nyt täysin oma itseni, jos mä en sano, mitä mä haluisin sanoo. Tai koitan vaa esittää et mua ei yhtään häiritse, et ne syö siinä jotain ties mitä ruumiinosia ja muita siin samassa ruokapöydässä. Vai miten mun pitäis oikeen toimia. Se on tosi vaikee asia mun mielestä. (Tilda)

Erilainen näkökulma tulee ilmi myös hyvin konkreettisesti haastateltavien puhuessa eläintuotteista. Kertun ja Tildan tavoin moni kutsuu lihaa ruumiinosaksi ja teurastusta

tappamiseksi. Tämän voi nähdä tapana ilmaista omaa tiedostavaa toimijuutta ja sen kautta rakentaa uutta tapaa puhua eläimistä. Kielenkäyttö itse valitulla tyylillä on yksi konkreettinen tapa huomioida kärsivät eläimet ja jakaa niillekin yksilöllisyyttä. Veganismin keskeinen piirre on olla näkemättä eläintä enää ruokana (McDonald 2000, 15). Ruokapöydässä oleva eläin on kulttuurissamme kielellä ja materiaalisesti muokkaamalla tehty näkymättömäksi, ja vegaani haastaa tämän prosessin uudelleen kuvittelemalla eläinyksilön (Twine 2014). Miinan pohdinnoista ilmenee tämä hyvin:

Ihminenhan ei ajattele varsinkaan ruokaillessaan, että hän syö kuollutta eläintä, joka on tapettu sen aterian eteen. Vaan hän näkee sen hyvin yleensä sellasena tavallaan neutraalina asiana. Vähän että ruoka on ruokaa, se on sellasta massaa. - - Ja me ollaan varmaan kaikki nähty näitä uutisia siitä, että vaikka pikaruokalan kanakorista on löytynyt kanan pää tai joku muu vastaava. Ja se aiheuttaa aina ihan valtavan raivoreaktion ja ällötyksen. Mikä herättää toki vegaanille sellasen kysymyksen, että mitä tavallaan odotit löytäväsi siitä korista? Kun se on kirjaimellisesti tuote, joka on tehty kuolleesta linnusta, joka on jalostettu. (Miina)

Vegaanit näkevät ulkopuolisille neutraaleissa tuotteissa paljon enemmän kuin nähtävissä on. Mikä on muille normaalia, on vegaanille pahuutta: kakussa nähdään herkullisen kuorutteen sijaan emolta riistetyn poikasen maitoa. (Salih 2014, 61–62.) Tämä on merkittävä eettisen vegaanin elämää kuvaava asetelma. Lähtökohtaisesti tietysti jokainen ihminen kiinnittää maailmaa havainnoidessaan huomiota eri asioihin, eikä veganismi ole ainoa erillisyyttä tuova tekijä yksilöiden välillä. Eläinten kärsimyksen ja kuoleman teemat tekevät eettisestä veganismista kuitenkin melko erityisen eronteon. Eettisessä veganismissa puhutaan elämästä ja kuolemasta: siitä, kenellä on oikeus elää ja kenellä ei.

Näkökulmaerot tärkeässä asiassa tuntuvat vaikeilta ja aiheuttavat ikäviä tilanteita. Kerttu ei esimerkiksi pysty menemään joulupöytänsä perheensä kanssa, koska näkee pöydällä ruoan sijaan ruumiinosia. Vasta vuoden vegaanina olleen Tildan pohdinta aiheesta on erityisen perusteellista sisältäen enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Hän näkee ympärillään eläinten kärsimystä, mutta toisten ihmisten valinnan vapaus menee silmännähtävän kärsimyksen edelle. Tekisi mieli avata suu, mutta ei tiedä sen sopivuudesta. Tällöin muille ulkoisesti neutraalilta näyttävä toiminta, kuten oleminen ruokapöydässä, kätkee taakseen paljon mielen aktiivista prosessointia.

Sanavalintojen ja erityisen havainnoinnin kautta oma tiedostava toimijuus saa rakennuspalikoita. Eettiset vegaanit rakentavat tällaisen toiminnan kautta maailmaa heidän itsensä näköiseksi ja toistavat identiteettiään. Näin tapahtuu, vaikka toiminta olisi ulospäin

näkymätöntä. Oma toiminta voi tuoda positiivista vaikuttavuuden tuntoa ja voimaantumista, mutta myös turhauttavia ja raskaita puolia arkeen. Saman tunnistaa Salih todetessaan vegaanin pikkutarkan ja keskeytymättömän havainnoinnin olevan väsyttävää (Salih 2014, 61).

Niin negatiiviset kuin positiiviset tunteet ovat merkittäviä toimijuuden kannalta, koska niillä perustellaan ja vahvistetaan tekoja. Tunteiden kautta omat arvot ja merkitykset juurtuvat ruumiiseen, sillä nehen ovat hyvin kehollisia reaktioita. (Tuomaala 2011, 188, 192.)

Haastattelemieni vegaanien kuvailut elämästään ja arjestaan olivat kaikinensa täynnä tunteita. Positiivisen mielenrauhan, ilon ja vaikuttavuuden tunteen vastapainona pelkkä olemassaolo tässä maailmassa tuntui tuottavan ahdistusta. Eläintuotannon kohtaaminen vegaanin silmin on suurella osalla arkea mustaksi värittävä kokemus:

Sitä kohtaa koko ajan kaikkialla. Et ihan siis joka päivä monta kertaa päivässä. Ja se tuntuu musta aika absurdilta, ja aika epätodelliselta. Ja myös tosi kamalalta ja raskaalta. Ja just ajottain se alkaa tuntua niin pahalta, et siit tulee sellanen tosi iso epätoivo. Ja musta sen tunteen kanssa on tosi raskas elää. (Tilda)

Se on vaikeaa. Ja se on tosi vaikuttavaa sillä lailla, et se on läsnä kuitenkin kaikkialla joka päivä, jos käy kaupassa tai jos menee jonkun muun ku oman kodin jääkaapille. - - Se herättää surullisuutta, jos on esimerkiksi vaikka sellanen aika, että itkettää helposti, niin joo kyl mua itkettää ajatella sitä, et mä nään vaikka mitä tapahtuu. Se myös vihastuttaa. (Kerttu)

Ja sit tietenkkin se, et vaan näkee et sitä on kaikkialla. Kun on kaupassa ja kattoo liukuhihnaa, mitä muut ostaa, ja menee ravintolaan ja kattoo mitä muut tilaa. Kattoo telkkarista, mitä ihmiset syö. Sitä on kaikkialla, muistuttaa siitä, et muut ei ajattele samalla tavalla, ja kauheus jatkuu. (Hilla)

Arkinen elämä tuottaa tahattomallakin havainnoinnilla jatkuvasti muistutuksia eläinten kokemista kauheuksista. Oma turvallinen toimintaympäristö on pieni, ja sen ylittäminen herättää herkästi negatiivisia tunteita. Jacobsson ja Lindblom huomaavat samaa eläinoikeusaktivisteilla: viha, ahdistuminen ja vieraantuminen ovat yleisiä päivittäisissä arkisissa konteksteissa, joissa törmää eläinten hyväksikäytön normiin (Jacobsson & Lindblom 2013, 56). Ikävät tunteet tekevät jälleen tilaa hiljaiselle kärsivälliselle toimijuudelle, jossa on läsnä myös maailmaa pohtivaa toimijuutta. Tällainen ulospäin pieneltä näyttävä toimijuus on ulkoisilta katseilta piilossa aktiivisessa mielen sisäisessä prosessoinnissa.

Ristiriitaisuus oman toiminnan oikeaksi kokemisella ja jatkuvalla vastakkaisen ympäristön havainnoimisella herättää helposti turhautumista. Hillan puheesta ilmenee tällainen hyvin:

Vaikka kaikki muu, kasvuhuonekaasuja tuottava toiminta otettais pois, ja silti yhä jatkettais tätä eläintuotantoa, se ei riittäis. Se on niin iso tekijä, ja se on niin

helppo. Se ois lopulta kaikkein helpoin muutos, ja sit tällasta ei tehdä ja toivoteta itsestäänselvyytenä, vaikka se on laajan tiedeyhteisön konsensus. Et näin se menee. Ja tuntuu, et ketään ei oo kuullu tästä! ”Ei se nyt niin oo, sitä pitää vaan ostaa lähilihaa”. Niinku EI! (Hilla)

Hieman rennommin aiheeseen suhtautuu Akseli toteamalla:

Se tuntuu hetkittäin tosi painostavalta. Että äh, haluais vaan olla jossain muualla. En tiiä mikä sana vois kuvata sitä, mutta jotenkin just semmonen hetkittäin, jos vaikka jossakin työpaikkaruokalassa tai jossakin yleensäkin paikassa, jossa on jotain ruokaa, löytyy sit jotain lihapainotteista ruokaa, niin kyl sitä silloin miettii erityisesti. Mut en mä silleen erityisesti sanotaanko kuitenkaan suurinta osaa ajastani mieti tällasia asioita. (Akseli)

Tämän aineiston vegaaneilla tietynlainen inhottava olo elämässämme ympäristössä tuntuu värittävänsä kaikkien arkielämää vaihtelevin määrin. Tarkalleen ottaen syy ei kuitenkaan ole itsessään omassa veganismissa vaan maailmantilanteen tiedostamisessa. Eino muotoilee asian hyvin:

Tietenkin veganismi on tuonut myös niinku kärsimystä, silleen näkee tosi paljon ja tuntee eläimiä kohtaan tosi paljon. Mut ei se oo se veganismi, joka sitä kärsimystä tuo, vaan maailma. Et tässä mä voin ottaa sen et se, et sä tiedät et joku brändi tekee lapsityövoimalla vaatteita niin et sä syytä sitä tietoa minkä sä sait, vaan sä oot silleen mitä vittuu te teette vaatebrändit? (Eino)

Veganismilla on todettu olevan potentiaalia vieraannuttaa yksilöä yhteiskunnasta. Ristiriita ympäröivän kontekstin ja oman toimintatavan välillä aiheuttaa jännitteen, jossa vegaanin pitää integroida itsensä uudelleen yhteiskuntaan. (McDonald 2000, 17.) Etääntyminen yhteiskunnasta ei ratkaisisi mitään, joten vaikka yhteiskunta tuntuisi vieraalta, siihen täytyy sopeutua. Tässä on kyse kompleksisesta ristipaineesta, jossa karnistisesta maailmasta halutaan erottautua, muttei kuitenkaan irrottautua. Esimerkiksi Kerttu ja Hilla pohtivat, että pelkkään vegaaniyhteisöön ”eristäytyminen” tuntuisi hurjalta.

Kun maailma näyttää omin silmiin erilaiselta muihin verrattuna, on se omiaan aiheuttamaan myös yksinäisyyttä ja ulkopuolisuuden tunnetta:

Jotenkin ihmettelen sitä julmuutta tai tämmöstä. Tuntuu välillä, että onks kaikki muut hirveen erilaisia kuin minä. Ehkä se ulkopuolisuuden kokemus on väärä sana, mutta sen tyyppinen asia. On ihmisiä, joiden kanssa ajatellaan tosi paljon samallailla, sit kuitenkin just tällaset eläineettiset asiat niin voi olla ihan pääläellään se asia. Se jotenkin tuntuu niin sellaselta, ei pysty ees oikeen kuvailemaan. Järjettömyys on varmaan eniten sellanen, joka kuvaa tällä hetkellä. (Akseli)

Mä olin aivan hirvittävän yksinäinen. Ja edelleenkin tällä seudulla on varmaan ehkä puolenkymmentä vegaania koko maakunnassa. Se, että on yksin ajatustensa kanssa, niin se on tehnyt aivan hirveän surulliseksi. (Liisi)

Saimi kertoi konkreettisesti kerran tajunneensa, kuinka olemattomasti hänen ympärillään on vegaaneja. Sen lopputuloksena tuli ”totaalinen romahdus, et mä oon ihan helvetin yksin tän asian kanssa”. Ei ole ihme, että oman elämäntavan ristiriitaisuus laajan ympäristön kanssa aiheuttaa haastateltavien kuvaamia ikäviä erillisyyden tunteita. Jatkuvat törmäämiset vastakkaisiin näkemyksiin kiukuttavat, huolettavat ja vieraannuttavat arkisissa tilanteissa (Jacobsson & Lindblom 2013, 56). Kysymys eläinyksilön oikeudesta elää on hyvin perustavanlaatuinen, jolloin arvoriitiriita on merkittävä. Eläineettiset kysymykset ovat iskostuneet itselle niin selviksi, ettei eettisen vegaanin tavasta nähdä maailma enää päästä eroon. Ja mikä tärkeintä, siitä ei syvän eettisen motiivin takia haluta päästä eroon. Aktiivinen mielensisäinen prosessointi on ulkopuolisille näkymätöntä, ja sen tarkastelu kääntää totutut asetelmat pääläelleen: yleensä ei-vegaanien huomio kiinnittyy siihen, että vegaanit häiritsevät maailmanjärjestystä – ei siihen, miten maailmanjärjestys ahdistaa vegaaneja.

Haastattelemistani vegaaneista Einolla on hieman poikkeava näkökulma, sillä hänen lähipiirinsä on varsin vegaaninen vähintään hänen seurassaan. Einon törmäykset karnistiseen maailmaan ovat vähäisempiä, mutta hän kokee ne hyviksi muistutuksiksi maailmantilanteesta:

Mä välillä unohdan, että mä elän sellaisessa maailmassa, koska mun elämässä mä yhä harvemmin törmään eläintuotteiden kulutukseen sellain, että mä näen sitä. - - Ja silloin kun se tapahtuu, niin se on tosi hyvä ja aiheellinen muistutus itselleen, että tässä minä asun osana eläimiä sortavaa yhteiskuntaa. Silloin se tuntuu aluksi vaan surulliselta, ja silloin kun näkee tätä enemmän ja enemmän ja kuulee eläimiä vähätteleviä kommentteja enemmän ja enemmän, ja näkee videoita eläintuotannosta yhä enemmän ja enemmän, niin silloin tässä maailmassa eläminen tuntuu todella masentavalta, surulliselta. Ja ehkä sellaiselta, että en haluaisi, että tällainen maailma olisi olemassa. (Eino)

Tällaiset tunnepitoiset sanavalinnat ja kuvailut toistuvat monella, mikä korostaa aiheen merkityksellisyyttä haastateltaville. Tunteet ovat tärkeitä, sillä niiden kautta työstetään suhdetta maailmaan, johon ei haluta sitoutua (Tuomaala 2011, 192). Einon puheesta ilmenee hyvin myös sosiaalisen tuen merkitys. Hän esimerkiksi kertoi olevansa varma siitä, että kokisi itsensä yksinäisemmäksi, jos hänellä olisi enemmän sekasyöjäkavereita. Käsittelen tätä teemaa lisää myöhemmin.

Eettisten vegaanien eläinyksilöiden havainnointi tuo erityisen merkille pantavaksi sen, että eettinen veganismi on oma erityinen alaluokkansa moninaisen veganismin sateenvarjon alla.

Kysymys eläinyksilön oikeudesta elää ja ihmisen oikeudesta tappaa ovat teemoina vakavia, eivätkä synnytä vain pientä näkemyseroa. Tästä seuraa erityisiä tunteita ja pohdintoja, jotka rakentavat tarvetta tehdä itseä oman toiminnan kautta erilliseksi tällaisesta maailmasta.

Samaan aikaan täytyy kuitenkin sopeutua ympäristön väistämättömiin reunaehtoihin.

Ristiriita näkyy mielen omanlaisessa aktiivisessa prosessoinnissa arkisissa tilanteissa, joista ei tunteita puutu. Nämä olosuhteet ovat taas rakentaneet eräänlaista pohtivaa toimijuutta, johon sisältyy kompleksista etäännyttämisen ja integraation rinnakkaiselo.

5.5 Haasteita vegaanielämän varrella

Kuten on tähänkin mennessä jo havaittu, veganismilla on ollut haastateltaville monenlaisia seurauksia ja sivuilmioita. Koska veganismi on luopumista eläintuotteista, haluan tarkastella, millaista veganismia on tarkastella luopumisten ja haasteiden näkökulmasta. Näkökulma sopii hyvin toimijuuteen, sillä toimijuuteen kuuluvat sosiaalisen kategorian mahdollisuudet ja rajoitukset (Ojala ym. 2009, 22). Teema on kiinnostava, sillä monen ennako-oletus lienee, että vegaanina monet valinnan mahdollisuudet rajautuvat pois.

Moni haastateltavista mainitsee arkea ärsyttävänä asiana vegaanivaihtoehtojen rajallisuuden esimerkiksi ravintoloissa. Elämään on tullut paljon lisää kyselemistä ja miettimistä, ja monissa paikoissa veganismia saa selitellä uudelleen ja uudelleen. Nämä näyttävät pääosin melko pieninä arkisina huomioina. Esimerkiksi Iita sanoo, että on yksinkertaisesti hyväksynyt tarkistamisen ja epävarmuuden osaksi veganismia ja täten elämänsä. Kerttu mainitsee ulkona syömisen yhtenä vaikeana asiana:

Mul on vaikeeta mennä esimerkiksi syödä ravintoloihin, koska mä en aina luota siihen, et mitä jos täs on ollu jotain, mitä jos täs on vahingos jotain verta. Mitä jos täs on vahingos jonku jotain osaa tai jotain. (Kerttu)

Myös samanlaisen kumppanin ja arvoille sopivan työpaikan etsimisen haasteet mainitaan pieninä rajoitteina. Näissäkään ei kuitenkaan tarkalleen ottaen puhuta itse veganismin aiheuttavan turhautumista rajallisista mahdollisuuksista, vaan syy on ympäröivän kontekstin rajallisuudessa. Haastattelujen keskustelut vegaanien rajatuista mahdollisuuksista saivatkin aikaan syvällisiä pohdintoja:

Et se että mä en vaikka saa jostain ravintolasta vegaaniruokaa, niin en mä tavallaan pistä sitä minkään muun piikkiin, kuin että ravintola ei oo nyt kehittynyt ravintola. - - Mutta mä sanoisin, että se hankaloittaa välillä, et koska maailma ei ole vielä valmis. Mutta se ei rajoita. Et se on tehnyt musta minut. Ja tää

arvomaailma, elän omien arvojeni mukaisesti. Ja eihän omat arvot voi oikeen itteään rajoittaa, että kun se on se tärkein asia. (Eino)

Toki on rajotuksia, ei sillä tavalla sellasia, mitkä estäis elämästä täyttää elämää. Koen just, että elän nyt täydempää elämää. Ja monesti se, et on loputtomasti vaihtoehtoja, et mikään ei oo kiellettyä, niin se tarkoittais, että on vapaa ja onnellisempi. Vaiks monesti sitä ehkä silloin on jopa onnettomampi. Tai silleen, että jos on jotkut syyt, miks valita jotain, niin se enemmän tuntuu siltä, et on löytänyt oman polun. (Hilla)

Totta kai mä oon ollu tilanteissa, jossa vaikka mulle ei oo ollu mitään syömistä. Tai mä oon vaikka miettiny, että voi vitsit ois kiva ostaa joku [villainen] talvitakki - - Ei vegaanius oo missään kohtaa rajottanu mua mitenkään. Koska ei se oo... Rajote on vähän silleen, et mä haluisin tehdä jotain tai syödä jotain tai ostaa jotain, mut mä en voi. Niin sen takia se ei oo rajote, koska en mä missään nimessä halua ostaa mitään enkä tukea sitä eläintuotantoa. Mä en jää mistään paitsi. (Tilda)

Einon, Hillan ja Tildan vastauksissa ilmenee erilaisin sanankääntein samanlainen ajatus siitä, että omien syvien arvojen noudattaminen ei voi tuntua rajoittavalta, vaikka kaikki tunnistavat myös arkisia rajallisuuden paikkoja. Jälleen ollaan siis yhden eettiseen veganismiin liittyvän kiehtovan ristiriidan äärellä: valinnan mahdollisuudet kapenevat, mutta vegaanista itsestään se ei tunnu siltä. Ympäröivä konteksti tarjoaa rajallisia mahdollisuuksia, mutta se hyväksytään väistämättömäksi tosiasiaksi, jossa onneksi näkyy valonpilkahduksia vegaanitrendin takia. Yksi Jacobssonin ja Lindblomin haastattelemista eläinoikeusaktivisteista kertoo samansuuntaisesti valitsevansa mieluummin hieman hankalamman reitin kuin ”huonolla omatunnolla ympäriinsä kuljeskelun”, kun on tietoinen eläinten tilasta maailmassa (Jacobsson & Lindblom 2013, 65). Vaikka toimija saattaisi tavallaan kaivata helppoutta ja ymmärrystä, tällaiset yksilölliset tunteet jäävät selvästi toissijaisiksi maailmassa olevan kärsimyksen rinnalla.

Toimijuutta käsitelleen Suvi Ronkaisen mukaan toiminnalla ”suoritetaan identiteetin riittejä” (Ronkainen 1999, 77). Omiin vegaanipositioon kuuluviin rajallisiin mahdollisuuksiin kiinnittyminen on oman identiteetin ja arvojen mukaista toimintaa, joka aiheuttaa ensisijaisesti hyvää oloa ja merkityksellisyyttä eikä luopumisen tunnetta. Arvojen mukaisten valintojen toistaminen rakentaa tärkeää ja hyvältä tuntuvaan vaikuttavuuden tuntoa. Yksikään haastateltavista ei missään kohtaa laita ikäviä seurauksia veganismin piikkiin, vaan enemmänkin ympäröivän kontekstin vajavaisuuden. Ympäristön vihjeet toiminnan hankaluudesta saattavat olla juuri niitä kohtia, joissa tunnetaan vahvaa ja tiedostavaa toimijuutta.

Luopumisen ajatusta vastustava näkökulma poikkeaa yleisestä ei-vegaanien ajatuksesta, jossa veganismi näyttäytyy pelkkinä kieltoina, luopumisina ja kenties jopa ponnisteluna. Eettiselle vegaanille itselleen lihaan palaaminen ei ole enää vaihtoehto, koska ruoka on jo kategorisoitu mielessä ei-ruuaksi, kauheaksi ruumiiksi. McDonaldin tutkittavat vegaanit kuvailevat samaa: veganismissa ei ole mitään vegaaneista itsestään mitään vaikeaa, sillä yhteys lihan ja ruumiin välille on jo vedetty (McDonald 2000, 16). Tilda kuvaa tätä hyvin peilaten nykyistä olotilaansa omaan vanhaan minäänsä:

Mäkin joskus ajattelin, et vegaanius tarkoittaa sitä, et sä luovut niin paljosta. Mut en mä oo luopunu mistään. Vaan mä oon saanu siihen ihan sikana kaikkee. Mä en oo luopunu mistään muusta kuin niistä eläinperäisistä tuotteista. Mut just se, et niin mä haluunkin luopuu niistä. Et se on sellanen ilon aihe mulle, että mä luovuin niistä, kun mä en missään nimessä haluis niitä mun elämään. (Tilda)

Haastavuus ei oikein kuvaa kenenkään haastattelemani vegaanin elämää. Esimerkiksi Saimi kertoo pontevasti, ettei siinä ole mitään vaikeaa:

No ei se multa enää vaadi yhtään mitään, mut oon mä tätäkin kovasti pohtinut. Koska tästä tietysti monet ihmiset mun ympäriltä sanoo, et onpa hirveen vaikeeta. Mä en tiedä, johtuuko se siitä, et mul on tää tausta, et mä en pidä tätä missään määrin vaikeena. Mä tiedän, ihan tästä voin ruveta luettelemaan sata vaikeempaa asiaa. Et tää ei oo vaikeeta ollenkaan. Mutta, voi se olla myös sitä, et se oma arki kun on rakentunut niin vahvasti tälle kasvispohjaisuudelle, niin se tarkoittaa sitä, et mä tiedän täsmälleen mun lähikaupoista, mistä mä löydän mitään. (Saimi)

Toistuvana arkisena valintana ilmentyvä veganismi on omiaan muodostumaan vegaanille itselleen hyvin totunnaiseksi. Omin käsin toistuva ja omaan ruumiiseen liittyvä arkinen toisto ei voi tuntua riittävän toistamisen jälkeen kovin haastavalta. Ei-vegaaneilta puuttuu tällainen oman käden kokemus, sillä heidän näkökulmansa on kiinni omassa eläintuotteiden kuluttamisen toistuvassa arkivalinnassa. Saimikin tunnistaa itse juuri tällaisen tottumisen merkityksen.

Kaikki ikävät kokemukset eivät ole selitettävissä pois. Haastattelussa on herkkä tunnelma, kun Kerttu avaa elämäänsä lähipiiriin ainoana vegaanina:

Mä en haluu mennä jouluna istumaan pöytään, missä on mun perheenjäseniä. Mä en haluu viettää aikaa jouluna mun kotona, koska mä tiedän et siel voi olla possun jalka pöydällä, joka on niinku kokonainen. Siinä on sen sorkat myös. (Kerttu)

Veganismi on Kertulla ja Tildalla tuonut haasteita lähimpiin ihmissuhteisiin. Kerttu ja Tilda kuvailevat muuten läheistä ihmissuhdetta kalvavan näkökulmaerot veganismiin:

Hän vertaa sitä esimerkiksi rokotevastaisuuteen. Semmoseen, että ”hyvä että sulla on tämä oma asia, kuten rokotevastaisuus”. Ja mä en käytä energiaa siihen, et mä yrittäisin selittää. Koska se vaan, huhhuh. (Kerttu)

Mein vanhemmat suhtautuu aika kriittisesti siihen. Ja ajattelee, et me ollaan jossain kultissa. Ja se on sit aiheuttanu jopa riitoja ja sellasta ilmapiiriä, millasta ei oo kuitenkaan ennen ollut. Ja nyt esimerkiksi joulu lähestyy, niin ei se enemminkin aiheuttanu mulle näin paljon sellasta stressiä ja ristiriitaisia fiiliksiä ku nyttien. Ja sama koskee sit myös jotain ystävyssuhteita. Et kyllähän sä jotenkin näät ne vähän eri valossa, ne ihmiset. Et sä koitat koko ajan ite muistaa, et okei, sä olit itekin tolleen joskus, elit tollases ja olit tota mieltä. Mut et on se kuitenkin tuonut jonkun etäännyttävän elementin, vaikka sen koittaa ignoora. (Tilda)

Näissä tapauksissa veganismi siis hyväksytään, mutta siihen liittyy turhauttavia näkemuseroja. Vertaaminen rokotevastaisuuteen tai kulttiin tuntuu heistä itsestään täysin väärältä. Tildan kertomuksesta ilmenee myös hyvin veganismin yhteisöstä etäännyttämisen potentiaali, jota hän yrittää välttää toimiakseen mielekkäästi läheisissä suhteissa. Läheiset suhteet ovat yksi toimijuuden rakentumisen konkreettisista tasoista (Tuomaala 2011, 50). Kertun ja Tildan tilanteissa toimijuutta voisi kuvata ymmärrystä kaipaavaksi. Ymmärrystä jää kaipaamaan myös Hilla:

Etenkin se on kaikist rankinta, jos keskustelee jonkun läheisen tai kaverin kaa, ja sieltä tulee et hän on tosi vahvasti eri mieltä, niin se tuntuu tosi pahalta. Kun on sillee, et mä en saa ees tätä mun läheistä vakuutettua asiasta, joka on mulle niin tärkeä ja itsestään selvä. Sitä tulee tosi sellanen, et ottaa kauheesti vastuuta. (Hilla)

Hillankin kertomuksesta huomaa, että läheiset ihmissuhteet ovat luonnollisesti tärkeitä toimijuudelle. Tämän kaipuun täyttämiseksi muiden lähteiden merkitys korostuu. Kerttu on erityisen kiitollinen toimimisesta Viral Vegansissa, sillä sitä kautta voi antaumuksella kanavoida omaa tekemisen ja vaikuttamisen tarvettaan, kun muut ympäristöt ohjaavat lähinnä oman identiteetin vaimentamiseen.

Liisi puolestaan on kokenut työpaikallaan suoranaista kiusaamista veganisminsa takia. Saimi ja Liisi ovat myös molemmat huomanneet, että he eivät saa kutsuja yhteisiin ruuan äärellä vietettäviin illanviettoihin. Kavereitakin on karsiutunut. Toisaalta näitäkään ei välttämättä pidetä huonona asiana, kuten Saimi asiaa pohtii:

Mä kyl aika nopeesti ajattelen sen, et en mä itse asias varmaan haluaiskaan olla ympäristössä, joka olis niin vihamielinen mun asialle tai ajattelulle. Varmaan on ihmissuhteita kariutunut tässä. Mut en mä sit oo, mä koen hirveen suurta tuskaa olla sellasten vanhojen ystävien kanssa esimerkiksi, jotka on täysin

piittaamattomia tähän asiaan. Varmaan ehkä se on tässä vielä enemmän edessä, et tulee enemmän karsittua ystäviä. (Saimi)

Saimi myös kertoo tunnistaneensa, että häntä on varmasti pidetty ”outona ja vittumaisena tyyppinä”. Eettisen veganismin vahva moraalinen arvopohja tuntuu merkittävältä suojaavalta tekijältä tällaista kokemusta vastaan. Sama ilmenee Akselin kertoessa pystyvänsä ohittamaan ivalliset kommentit:

Kyl mä osaan sen perustella itelleni, että... Tai pystyn ohittamaan aika hyvin tolleen noin, koska mä sit kuitenkin aattelen, että mä tavallaan tiedän kuitenkin, että mä oon oikeella asialla tässä. (Akseli)

Saimi toteaa nihkeän suhtautumisen paksuunnuttaneen nahkaa ja kasvattaneen itseluottamusta. On kiehtovaa, miten monista haasteista tunnistetaan positiivisia puolia. Ongelmalliset puolet voivatkin joissain tapauksissa vahvistaa itsevarmaa toimijuuden tuntoa: ajatusta siitä, että minä pystyn tähän haasteista huolimatta. Tällainen toimijuus näyttäytyy jälleen kerran vahvana itsensä ja maailmansa mielekkäänä rakentamisena.

Eettinen motiivi tuntuu hyvin väkevältä toiminnan perustelulta, josta vegaani saa vastustuskykyä monia haasteita vastaan. Suurella osalla aineistoni vegaaneista tuntui olevan suhteellisen hyvä tilanne lähipiirin ja muunkin ympäristön tukevuuden kannalta. Monella vegaanilla on kuitenkin paljon ikävämpi tilanne lähiympäristön hyväksyvyyden suhteen, eli toisenlainen aineisto voisi tuottaa varsin erilaisia näkökulmia. Kiinnostava huomio on, että normaalien veganismiin kuuluvien kapenevien valinnan mahdollisuuksien kautta rakennetaan omaa tiedostavaa toimijuutta ja identiteettiä, jolloin veganismi ei rajoita negatiivisella tavalla. Näiden valintojen arkinen toisto kerrostuu kokemuksiksi, jotka suuntaavat toimintaa ja tekevät elosta sujuvaa. Jatkankin seuraavaksi tarkastelua arkisen toiston merkityksestä toimijuudelle.

5.6 Arkista toimijuutta oman kotipesän sisällä ja ulkona

Eläintuotanto on kietoutunut moneen paikkaan maailmassamme, ja sen väistely tarkoittaa lukuisia arkisia valintoja. Veganismia voi tarkastella tällaisina arkisina toistotekoina, joilla ilmaistaan omaa elämäntapaa. Tilda esimerkiksi kertoo rakastavansa vegaaniostosten heittämistä ylpeästi kassahihnalle. Samanlainen arkisen toiston tyydyttyneisyys ilmenee hyvin Tildan lisäksi myös Miinan puheista:

Jotenkin se ruoka ja syöminen on joka päivä sellanen todella positiivinen asia. Ihan koko vuoden tän ollu, jokaikisellä aterialla, mitä mä oon syöny koko tän vuoden aikana. (Tilda)

Vegaanina syödessä mä koen, että siinä on semmonen ylimääräinen nautinnon kerros siinä, että sä koet toimivasi omien arvojen mukaisesti. Ja edistäväsi sellasella hyvin arkipäiväisellä, monta kertaa päivässä tapahtuvalla valinnalla tietynlaista hyvinvointia. Ja toisaalta annat kulutuksellasi viestiä eteenpäin, että toivot tällaista ihmisille, muille eläimille, ympäristölle, ja itse asiassa kokonaisuutta ajatellen aika lailla kaikille ja kaikelle parempaa. Toivot parempaa ruuan tuotannon järjestelmää. Se on jollain tasolla hyvin tyydyttävä kokemus. (Miina)

Marja-Liisa Honkasalon sanoin oma arkinen toiminta ja valinnat pitävät kontrollin hullussa maailmassa, jolle ei voi mitään (Honkasalo 2013, 47). Hullu maailma tuntuu melko sopivalta ilmaisulta vegaaninkin näkökulman yhteyteen. Arkisissa toistoissa rakentuva rauhallisesti toistava toimijuus on keino samanaikaisesti kiinnittyä ja etäännyä karnistisesta maailmasta. Tällainen arkinen toisto ei ole vailla merkitystä suuremmassakaan mittakaavassa, sillä monet yhteiskunnalliset muutokset tapahtuvat lopulta hitaan toiminnan kautta. Oma mielekäs toiminta rakentaa tärkeää vaikuttavuuden tuntoa päivittäin toistuessaan. Arkisen toimintaympäristön rajat ovat pienet, mutta niiden sisällä tapahtuu kokonainen elämä.

Yksi tärkeä arkinen toimintakenttä on koti, joka nousi useamman haastateltavan kanssa puheeksi. Akseli on kertonut ei-vegaaneille kavereilleen, että hän ei halua kotonaan syötävän eläinperäisiä tuotteita. Kerttu taas kertoo inhottavana muistona sen, kun hänen silloinen kumppaninsa toi vastoin Kertun tahtoa ”muussattua eläintä” jääkaappiin. Iitan avopuoliso on myös vegaani, ja hän kuvailee sen tuomaa rauhaa seuraavasti:

Tottakai se, et meille ei kotiin osteta epävegaanisia asioita tuo mulle mielenrauhaa. Että mun koti on myös se paikka, missä olen vegaani. Ja tavallaan sitä ei uhata ulkopuolelta - - se koti tuntuu hyvältä ja turvalliselta myös sitä kautta. (Iita)

Vegaanisen kodin ja ei-vegaanisen maailman välille piirtyy selkeä symbolinen raja, jota halutaan vaalia. Koska eettisen vegaanin elämä on jatkuvaa törmäilyä karnistisen yhteiskunnan käytänteiden kanssa, oma koti voi olla ainoita turvallisia levähdyspaikkoja. Oman kodin puhtaassa suojassa rakentuu tällaista hyvää oloa tuovaa rauhoittuvaa toimijuutta.

Kodin ohella vielä pienempi, mutta hyvin merkityksellinen toimijuuden konteksti on oma keho, joka on niin ikään voimakas symboli ja metafora. Ihminen on erottamattomasti sidottu omaan ruumiiseensa, ja ruumiin rajat ovat yksilölle lopulta koko tämän maailman rajat

(Ahonen ym. 2017, 273). Samoin kuin vegaanin kodin ja muun maailman välillä, myös oman kehon ja sen ulkopuolisen maailman välillä on voimakas raja. Ruumiin rajat ovat uhanalaisia ja haavoittuvaisia, joten niistä pidetään tiukasti kiinni (Ahonen ym. 2017, 273). Muita samanlaisia vaikuttamisen ja toimijuuden paikkoja ei ole. Kehon onkin sanottu olevan viimeinen likaamaton linnake ankeassa kulutuskulttuurissa (Arppe ym. 2011, 294). Sitä ja kotiaan suojelemalla yksilö suojelee oikeastaan koko maailmaansa.

Veganismin arkinen toistaminen on ruumiillista myös toisella tapaa: se on näkyvää. Useampi haastateltava kertoi siitä, miten vegaanina on usein se ihminen, joka joutuu kyselemään ja varmistelemaan ruoan sisältöjä. Huomion vetäminen itseen on monesti epämurkavaa, kuten Saimin ja Iitan kertomuksista ilmenee:

Mä oon vähän tällanen kuin entinen alkoholisti Suomessa ollut, et mä joudun aina menemään keittiöstä pyytämään jotakin tai tekemään numeron itsestäni. Et juu anteeks, ei tarvi tähän tarjoilla, et mä odottelen tässä jotain muuta tuolta. Ja jossain istuvilla päivällisillä tai illallisella tai jotain, et mä oon aina se erikoistapaus ollu elämässäni. Ja se on osittain ollu aika rankkaa ja kiusallistakin, ja sit joutuu aina selittelemään sitä sellasille ihmisille, jotka on mun mielestä ihan nobodyja, joille ei kannata mitään selitellä. (Saimi)

Välillä tulee sellanen, en mä tiiä onks tää myös jotenkin tosi suomalaista, ettei millään kehtais aiheuttaa vaivaa toisille sillä, että kyselee. Tai saattaa tulla sellanen, että kiinnittää huomiota liian paljon itseensä. Et jos tämä on vaikka ensimmäinen asia, minkä ne minusta kuulee, et alan kysellä jokaseen asiaan, että mitä tässä on. (Iita)

Toimijuus on Judith Butlerin mukaan performatiivista: tekoja, vastustusta ja esitystä (Ronkainen 1999, 87). Arjessa toistuvat vegaanivaihtoehtojen pyytämiset ovat ulkoisesti pieneltä vaikuttavaa toimintaa, johon kätkeytyy oman ideaalin viestimistä itselle ja muille. Veganismia onkin kuvattu jatkuvaksi neuvotteluksi (Buttney & Kinefuchi 2020).

Ruokavalinnat ovat symbolista kommunikaatiota, jonka kautta viestitään monenlaisia merkityssisältöjä itselle ja muille (Kurenlahti & Kurenlahti 2023, 258). Siksi on kiinnostavaa tarkastella vegaanin toimijuutta myös toiminnan performatiivisuuden kautta.

Performatiivisuuteen liittyy olennaisesti yleisö. Useampi haastateltavista kertoo, miten pelkkä vegaanin tiedetty läsnäolo tuntuu kutsuvan muita kanssaihmiä keskustelemaan aiheesta. Ruumiillisena toimijana yksilö ei olekaan neutraali sille paikalle, jossa se liikkuu ja toimii, vaan ruumiiseen kirjoitukset ja valitut merkitykset ovat jatkuvasti toisten luettavissa (Ronkainen 1999, 215). Tildan puheesta ilmenee tilanne hyvin:

Sä huomaat, et okei, et heti ku sä istuit siihen, niin joku alkaa selittää sulle ihan puskista, et minkä takia hän ei ole vegaani. Ja hän just syö lihaa, koska vegaaniruuan maustaminen, pitää osata maustaa niin hyvin ja hänel on joku IBS. Ja mä oon silleen aa, joo, kiva juttu, niinpä. *nauraa* Aika usein törmää siihen, et joku vaan alkaa ihan vaan aika puskista selitteleen itseään todella kauan. Ja sit se on just tosi normaali, et kysytään, et ai sä oot vegaani, minkä takia? Mikä sulle on se syy. Ja sit mä kerron ja sit se loppuaika menee just siihen, et he selittää minkä takia he ei oo. Vaiks mä en oo kysynyt mitään siihen liittyen. (Tilda)

Tällainen huomion saaminen on monelle haastateltavalle toistuvaa. Nämä hetket tunnistetaan hyviksi mahdollisuuksiksi kertoa veganismista, mutta luonnollisesti se myös ajoittain turhauttaa, kuten Iita ja Hilla kertovat:

Sun pitää aina olla varautunut siihen, että sä tuut olemaan pöytäkeskustelun aihe esimerkiksi uusien ihmisten seurassa. Tai että se aihe tulee esille ja herättää kiinnostusta, mikä on hyvä asia, mut sit jotenkin aina ei jaksais käydä sitä aina ihan samaa keskustelua, varsinkin jos siinä tulee niitä samoja kysymyksiä. Jotain niinku eikö ne eläimet luonnossakin syö toisiaan, niin miks me ei voitaisi. (Iita)

Niin moni kuitenkin on edelleen siinä, missä itekin muutama vuosi sitten oli siinä pimennossa. Vastustaa näitä ajatuksia, mitkä on mulle itelle niin itsestään selviä. Niin minne vaan menee, niin on semmonen lisääntynyt sosiaalinen ahdistus. Et okei, milloin ehkä tästä joutuu taas keskustelemaan ja joutuu ehkä taas keskustelemaan niin hyvin, et se sais toisen ajattelemaan, istuttais jonkun siemenen, eikä et hermostuis tai esittäis itsensä huonosti et jäis jotain ilmaisematta. (Hilla)

Useinhan vegaaneja pidetään niinä äänekkäinä, jotka ottavat asian puheeksi, mutta tässä aineistossa melko poikkeuksetta tilanne tuntuu olevan päinvastainen. Julkisessa tilassa toimija on samalla itse jonkin alulle saattaja ja toisten toiminnan kohde (Honkasalo ym. 2014, 366). Veganismistaan väkisinkin kommunikoimalla yksilö liitetään muiden toimesta sosiaaliseen kategoriaan, johon liittyy erilaisia olettamuksia ja odotuksia. Vegaaneja tutkinut Richard Twine huomaa saman todetessaan, että pelkkä vegaanin tiedetty läsnäolo riittää haastamaan ruokapöydän harmoniaa ja järjestystä sekä kutsumaan sekasyöjiä kertomaan samankaltaisia omia asioitaan (Twine 2014). On hyvä huomata, että kommentointi ei suinkaan aina ole negatiivista, ja harvemmassa tämänkään aineiston haastattelussa korostuvat selvästi inhottavat kommentit.

Koska veganismia siis ilmaistaan toiminnalla muita kohtaan (Vestergren & Uysal 2022), vegaanina olo sisältää väistämättä omasta elämäntavasta kommunikointia muille. Oikein kukaan haastateltavistani ei kokenut mukavaksi arjessaan ottaa veganismia itse aktiivisesti esiin ihmisten kanssa. Monet vegaanit kokevatkin ideologista dilemmaa siitä, miten ja milloin näkemyksistään voisi kommunikoida sekasyöjille (Buttny & Kinefuchi 2020). Tilda kertoo

kiinnostavasti, että ei koe mukavaksi aktiivisesti ottaa asiaa keskusteluun, mutta käyttää hienovaraisempia taktiikkoja:

Kyllä mä aika paljon sit teen sellasta, et mä jotenkin johdattelen sitä keskustelua. Et aika helposti mä uusienkin ihmisten kanssa, mä oon varmaan just se vitsi ”mistä tietää et joku on vegaani, no se kertoo sen tyyliin ekan viiden minuutin aikana”. Niin mä oon just jotenkin sellanen, et se aina tulee ilmi. Et mä kuitenkin ehkä tavallaan otan siit vähän jotain esille. Mä haluan, et se tiedetään, ja joku ajattelee sitä. Koska mul ei itellä koskaan aikasemmin just ollut elämässä ketään, joka ois vegaani. Ni mä en ollu nähny mitään sellasta elävää todistetta siitä.
(Tilda)

Tilda kertoo myös pitävänsä mielellään vegaanimerkittyjä Martens-kenkiä tai jotain painavan iskulauseen kangaskassia, koska ne herättävät sopivan maltillisesti huomiota. Tällaisten omien strategioiden kehittäminen tiedostavaa toimijuutta tunteakseen ja omaa identiteettiä ilmaistakseen on kiehtova paikka, jossa vahva intentionaalisuus ja tavallinen rutinoituneisuus kohtaavat. Intentionaalisuus erottaa toiminnan rutinoituneisuudesta, mutta näiden välillä ei ole kivenkovaa rajaa (Ortner 2006, 136). Toiminnassa on monenlaisia sävyjä, ja oman veganismin ”vilauttelu” asettuu jonnekin selvästi harkitun tietoisuuden ja vähemmän merkittävän rutinoituneen toiminnan väliin. Tildan omaan menneisyyteen peilaava halu olla malliksi muille taas muistuttaa siitä, että toimijassa on aina läsnä niin mennyt, nykyhetki kuin tulevaisuus.

Haastattelemillani vegaaneilla on muitakin hienovaraisia strategioita kommunikoida muiden ihmisten kanssa. Yksi sellainen on vegaani-sanon välttely ja korvaaminen esimerkiksi kasvipohjaisuudella, koska vegaanius sanana herättää niin paljon negatiivisuutta, että se vie huomion itse asialta. Liisi kertoo sanon särähtävän vielä vuosien vegaaniuden jälkeen omaankin korvaan. Vegaani-identiteettiä luovat vegaanien itsensä lisäksi muut ihmiset (Wright 2021, 4). Erilaisia viestimisen strategioita kehittämällä vegaanit pyrkivät tekemään kompromisseja, sillä tunnustavat identiteettinsä olevan vastoin normia ja stigmatisoitu (Buttny & Kinefuchi 2020). Useampi haastateltava myös mainitsee, että sosiaalisessa mediassa on paljon matalampi kynnys ottaa veganismiin liittyviä aiheita esille. Virtuaalinen ympäristö toimii turvallisempaan ja miellyttävämpään toiminnan kenttäänä.

Veganismista kommunikointi on siis vegaanille käytännössä pakollista, ja sitä tehdään harkitusti. Vastan muiden oletettuja asenteita rakentuu tällaista tietynlaista ilmaisevaa toimijuutta. Vegaanit tuntevat toimintakenttensä ja usein kuullut vasta-argumentit läpikotaisin, ja tähän sosiaalisen kulttuurin asiantuntijuuteen nojaa myös toimijuuden

rakentuminen. Vegaanilla ei ole täyttä hallintaa siitä, miten hänet nähdään, sillä ihmisillä on monenlaisia mielikuvia vegaaneista jo valmiiksi. Erilaiset strategiat tulla siitä huolimatta nähdyksi positiivisesti rakentavat ilmaisevaa toimijuutta, jonka kautta voi viestiä tiedostavuuttaan ja levittää hyvää. Usein pakotettu ilmaisevuus kuitenkin myös väsyttää ja tuntuu jännittävältä.

Tietämys veganismin stigmaisuudesta ja ennakkoluuloista vaikuttavat toimintaan. Ainakin Kerttu, Miina, Hilla ja Liisi kertovat kokevansa paineita olla mahdollisimman asiallinen ja ystävällinen vegaani, jotta eivät vain vahvistaisi stereotyyppisiä käsityksiä vegaaneista:

Mä oon miettiny tosi paljon sitä, mikä on oikee tapa toteuttaa veganismia ja yrittää tuoda sitä esiin muille. Niin joo mä kyl huomaan, et mä yritän olla tosi hellä ja mä en haluais olla sellanen, että mä haastan liikaa ihmisiä kasvatusten. (Kerttu)

Ehdottomasti on paine vähemmistössä tuoda esille niitä parhaita puolia. - - Että kun on tarve tuoda sitä omaa asiaa esille ja tarve tulla kuulluksi, niin kokee herkästi painetta siitä, että esittää asian mahdollisimman ymmärrettävästi ja mahdollisimman samaistuttavasti. (Miina)

En haluis täyttää niitä ikäviä odotuksia, mitä on vegaanista. Haluisin, et se oli sellanen, et jollakin jää mieleen, et olipa mukava ja informatiivinen kohtaaminen tuon vegaanin kanssa. (Hilla)

Ilmaiseva toimijuus on ristiriitaista: toisaalta itselle tärkeästä aiheesta olisi mukava puhua ja jakaa tietoa aiheesta, mutta tietämys sosiaalisesta ympäristöstä mutkistaa asiaa. Vegaaneihin liitetyt sosiaaliset odotukset ovat yksi merkittävistä toimijuutta rakentavista ympäristöistä. Uskonnontutkija Teemu Pauha huomaa samanlaista toisen (joskin erilaisen) vähemmistön eli musliminuorten toiminnassa. Vastuun kantaminen kokonaisen vähemmistöryhmän julkisuuskuvausta voi olla kuormittavaa, mutta toisaalta se auttaa välttämään vielä hankalamman kokemuksen eli hallinnan tunteen menetyksen (Pauha & Bahmanpour 2020, 9). Ystävällistä ilmaisevuutta on tavallaan pakko kylmäpäisesti jatkaa.

Saimi kuvaili kiehtovasti omaa tilannettaan veganismista kommunikoimisen suhteen. Jo 14-vuotiaana kasvissyöjäksi ryhtynyt Saimi on kokenut suhtautumisensa muuttuneen jyrkemmäksi viime aikoina. Hän on ennen ollut sovinnaisempi ja varjellut työminäänsä pitämällä veganismin pois esimerkiksi sosiaalisesta mediastaan. Nyt hän on kuitenkin alkanut käyttää sitä aktiivisesti veganismista viestimiseen ja vaikuttamiseen. Myös syöminen ei-vegaanien kanssa on käynyt entistä vaikeammaksi. Saimin turhautuminen ja päättäväisyys käy hyvin ilmi hänen kertomastaan:

Ja nyt sitten viimisen vuoden aikana, et ihan ku padot ois auennu. Jumalauta mä kuolen kohta, ja täs ei oo mitään tapahtunu. Tulee sellasii ajatuksii, mitä mulla ei oo aikasemmin. Musta on ihan samantekevää, mitä ihmiset ajattelee. - - Siinä mielessä pelottavaa, et mä huomaan, et mä en enää pysty ohittaan niit tilanteita ku aikasemmin. Mun on todella vaikee, mä pelkään itseäni, et mä jonain päivänä annan vaan palaa jossain työkontekstissa. (Saimi)

Omien moraalisten ideaalien jatkuva törmäminen olemassa oleviin normeihin nostaa emotionaalisia jännitteitä ja tarvetta jatkuvalle emotiiviselle (Jacobsson & Lindblom 2013, 56). ”Jatkuva” tarkoittaa Saimin kohdalla vuosikymmeniä, joten jännitteitä on toden teolla ehtinyt kertyä. Kertyneen jännitteen takia hiljainen kärsivällinen toimijuus on vaihtunut vahvempaan ja päättäväisempään. Toimijuuden muutoksia olisi kiinnostavaa vielä enemmänkin tarkastella tällaisella pitkällä aikajänteellä. Eettisen veganismin merkityksellisyys yksilölle sekä perustavanlaatuinen ristiriitaisuus ympäröivän normin kanssa tulee tällaisesta voimakkaasta turhautumisesta hyvin konkreettisesti ilmi.

Toimijuus rakentuu sosiaalisesti osana yhteisöjä, kulttuurisia käsityksiä ja normeja, ja toimijuudessa onkin kyse sosiaaliseen kategoriaan liittyvistä odotuksista, mahdollisuuksista ja rajoituksista tietyissä tilanteissa (Ojala ym. 2009, 22). Vegaanit ovat heihin liittyvien stereotyyppisten käsitysten ja vitsien asiantuntijoita, ja harmittomatkin tutut sutkautukset nousevat haastatteluissa paljon esille ironisilla äänensävyillä. Sietämällä ja itseään hillitsemällä pyritään olemaan vahvistamatta negatiivista stereotypiaa (Jacobsson & Lindblom 2013, 60). Sosiaaliset odotukset ovat siis näiden vegaanien kohdalla merkittävä konteksti, joka vaikuttaa vegaanien käytökseen arjessa ja täten toimijuuden rakentumiseen. Näitä odotuksia vasten rakentunut ilmaiseva toimijuus näyttäytyy pääsääntöisesti rauhallisen harkittuna.

5.7 Hyvää aktivismista ja yhteisöstä

Sosiaalisen kentän tuntemisesta on hyötyä myös vegaaniaktivismissa, joka on ilmaisevuuden kannalta toisenlainen konteksti. Haastattelemistani vegaaneista kuusi on tehnyt aktivismia veganismin eteen. Haastateltavat ovat muun muassa järjestäneet mielenosoituksia ja tapahtumia, tehneet katuaktivismia ja sosiaalisen median aktivismia, kirjoittaneet päättäjille ja tehneet monenlaista taustatyötä. Hilla ja Kerttu kuvailevat aktivismia näin:

Tajusin aika nopeesti, et pelkkä vegaanina olo ei riitä eläinten auttamiseksi. Vaan se, että ei tee, jättää jotain tekemättä, on kuitenkin passiivista. Pitää myös aktiivisesti yrittää muuttaa tätä järjestelmää. (Hilla)

On sellanen oma draivi siihen, että mä haluun pyrkiä toteuttamaan veganismia silleen aktiivisesti. Varsinkin nyt, kun on mahdollisuus, kun on toi yhdistys. Niin se mahdollistaa niin paljon, se tuo yhteen mun osaamisen ja vaikuttamisen. Niin mä oon tosi onnekas, et mul on semmonen mahdollisuus, et mä oon löytänyt semmosen jutun, mitä mä oikeesti haluun tuoda esiin ja tehdä. (Kerttu)

Veganismi on tuntunut niin hyvältä ja oikealta, että sen eteen on haluttu toimia vielä vahvemmin. Toiminnan motiiveihin kietoutuu velvollisuudentuntoa ja omaa halua. Miina ja Hilla pohtivat, että kokevat eläinten tilanteeseen perehdyttyään velvollisuudekseen tehdä jotain asialle. Akseli taas mietti, että hänestä ei-vegaanien pitäisi saada tietää siitä vääryydestä, jossa on mukana. Akseli kertoi, että katuaktivismin teko on hieman hänen epämukavuusalueellaan, mutta hän voi kyllä ”viikosta sen pari tuntia uhrata eläinten puolesta puhumiseen”. Useampi haastateltavista mainitsee konkreettisen tekemisen hyväksi helpotukseksi ahdistukseen, kuten Miina ja Liisi kuvailevat:

Meillä on sellanen maailmantilanne, mikä on tosi epävarma kaikilla tavoilla. Ja ihmiset on valtaosa aika ahdistuneita. Kyl mä oon sitä mieltä, mitä monet muutkin sanoo, et se, et pystyy tekemään jotain, mikä tutkitusti on hyödyllistä. Ja millä on positiivinen vaikutus, niin se kyllä vähentää sitä stressiä ja ahdistusta. Niin, että tietää tekevänsä ainakin ite jotain asian eteen näiden omien voimavarojensa rajoissa. (Miina)

Kyllä mä luulen, että tää maailma palaa alta ennen kuin myötätunto voittaa. Valitettavasti. Se tekee surulliseksi. Silti se pahuus ahdistaa, ja kuitenkin tekeminen lievittää ahdistusta, siksi mä teen koko ajan. Mä käsittelen sitä. (Liisi)

Aktivismille annetuissa merkityksissä kohtaavat kiehtovasti yhteiskunnalliset ja yksilölliset tasot. Omalla intentionaalisella toiminnalla voidaan pyrkiä helpottamaan ikävää maailmantilaa sekä siitä seuraavaa ahdistavan voimatonta olotilaa. Juuri tämä on toiminnassa kiehtovaa: se on merkityksellistä sekä toimijan itsensä kannalta että laajemmin kulttuurin tasolla (Ronkainen 1999, 52). Ahdistavassa maailmassa saa kontrollia ja vaikuttavuuden tuntoa siitä, että *itse* toimii niin kuin oikealta tuntuu. Aktivismissa rakentuu vahvaa toimijuutta, jossa yksilö aktiivisesti ja intentionaalisesti pyrkii tiettyyn päämäärään. Intentionaalisella toimijalla on jokin päämäärä mielessään, jolloin toiminta on maailmanjärjestykseen sekaantuvaa (Ortner 2006, 136).

Liisin on vaikea olla tekemättä aktiivisesti töitä vegaanisisuuden edistämiseksi:

Mun elämä oikeestaan kuluu ihan tähän maailman parantamiseen. Tingin sellasista, mitkä tuottais itselle iloa. Mä en tavallaan pysty antamaan itteni, koska eläimet kärsii niin valtavasti. Ja ilmastokriisi on niin päällä. Että aikaa ei ole

paljon. Niin mä en kykene oikein antamaan itelleni sellasta vapaata. Se on kyllä kuormittavaa. (Liisi)

Hänellä toiminnan palo nousee jostain syvältä sisältä, halusta tehdä maailmasta parempi paikka. Tunne toiminnan tarpeellisuudesta on niin kirkas, että se vie ja saakin viedä tilaa muilta asioilta elämässä. Aktiivisella intentionaalisella toiminnalla saa toteutettua itselle hyvin merkityksellistä arvoa. Liisillä onkin joitakin positiivisia kokemuksia siitä, miten on kokenut työllään olleen positiivisia seurauksia. Positiiviset kokemukset eivät ole kuitenkaan olleet turhan korostettuja, vaan hänellä on ollut myös selviä kokemuksia oman äänensä hukkumisesta. Toimimattomuus ei silti ole ollut vaihtoehto, mikä kuvailee hyvin toiminnan merkityksellisyyttä.

Vaikuttavuuden tunto kiinnittyy monella pieniin asioihin. Eino kokee suurinta onnistumista pienen pienistä muutoksista:

Ihmiset tulee kirjoittaan että hei, teidän takia ryhdyin vegaaniksi tai onnistuin käännättämään kumppanini, kun kuuntelin Viral Vegansin podcast-jakson. Niinku yksi positiivinen kommentti on satojen paskakommenttien tuhoaja. Et sil ei oo mitään väliä mitä muut on kirjoittanu, jos mä tiään et ykski tyyppi veganisoitui, niin se on älyttömän big deal. (Eino)

Einon lisäksi Akseli toteaa, että yhdenkin ihmisen ajatusprosessiin vaikuttaminen tuntuu hyvältä. Eino myös kertoo, että vaikka hän näkee paljon isompaakin massamuutosta, se ei tunnu missään yksittäisten ihmisten muutosten rinnalla. Vaikuttavuuden tunnolla ei tunnukaan olevan varsinaista logiikkaa. Ehkä pieneen mittakaavaan keskittyminen on ihmisaivoille luontevin tapa hahmottaa muutosta. Toisen toimintaan vaikuttaminen omin kätösillä omilla puheilla on varmasti tyydyttävä kokemus. Tai ehkä toimijuuden tunto halutaan liittää pieniin asioihin, koska niin onnistuminen on varmempaa ja siksi voimaannuttavaa. Samanlaista pieniin askeliin keskittymistä huomaa Kristiina Brunila tasa-arvotyötä tehneitä henkilöitä haastatellessaan (Brunila 2009, 88). Kärsivällisessä odottamisessa ja pieneen mittakaavaan keskittymisessä on rakentuu kompleksista tavallaan pientä, mutta kuitenkin vahvaa omaa maailmaa rakentavaa toimijuutta.

Yksi kaikissa haastatteluissa nouseva tärkeä tekijä on yhteisöllisyys, mikä koskee niin aktivistina jaksamista kuin vegaanina elämistä. Virtuaalinen Viral Vegansin yhteisö saa paljon kiitosta. Haastateltavat kertoivat, että samanlaisten ihmisten joukossa saa tärkeää vertaistukea ja ymmärrystä sekä muistutusta siitä, ettei ole ainoa tällä tavalla ajatteleva. Toisten vegaanien

kohtaaminen vaikuttaa olevan väkevää lääkettä ulkopuolisuuden ja vieraantumisen kokemuksiin. Tilda kuvailee asiaa hyvin:

Kun sä elät tässä maailmassa, niin sulle koko ajan kertyy, sä koko ajan kohtaat jotain tilanteita, joista sulle tulee vähän paha mieli. Niin niistä on kiva puhua sellasen kaa, joka ymmärtää. (Tilda)

Tildan kertomasta ilmenee hyvin se, miten vegaanina eläminen on jatkuvaa törmäilyä karnistisen maailman epämukavien käytänteiden kanssa. Koska monesti vegaanina pitää jatkuvasti sovitella elämäntapaansa ympäristöön ylläpitääkseen esimerkiksi läheisiä suhteita ja työelämää, samoja asioita tuntevilta saa tärkeää solidaarisuutta ja mielihyvää (McDonald 2000, 17). Samanlainen ilmiö ilmenee tavallaan päinvastaisesti Miinan kertomasta:

Mä en koe ehkä ihan niin vahvaa semmosta turvasataman tuntua siinä vegaaniyhteisön yhteydessä, koska mulla ei oo niin huonoa pohjaa sekasyöjien kanssa. Mutta kyllä mä sit kuitenkin koen, että siinä on kiva se yhteisöllisyys. Ja tietyissä asioissa tulee paremmin ymmärretyksi siellä. (Miina)

Miinan lähipiiri on ollut positiivinen vegaanismin suhteen, jolloin vertaistuen merkitys ei ole aivan niin akuutti. On hyvä muistaa vegaanien kokemusten olevan hyvin yksilöllisiä lukuisten ympäristöön ja yksilöön liittyvien tekijöiden kirjon mukaan.

Saimi kertoi kokeilleensa vegaaniutta kerran aiemminkin vuosikymmeniä sitten, mutta se kaatui silloin omaan mahdottomuutensa, koska tuki ja yhteisö puuttui. Nykyistä tilannetta ja yhteisöä hän kuvailee ”yhtenä juhlanä” ja ”valona”. Myös Vestergren ja Uysal toteavat sosiaalisen tuen puutteen vaikeuttavan vegaanina pysymistä (Vestergren & Uysal 2022).

Akseli kuvailee Viral Vegansia tärkeänä tukena arkeen:

Toisaalta se [vegaaniyhteisön merkitys] on ehkä aika pieni, mutta sit aika kriittinen kuitenkin. Kyl se on jotenkin semmonen, että sitä kautta tulee sellanen päivittäinen sanotaanko vegaaniannos elämään. Vähän niinku tuntee, ettei oo ainut tai ainoita. (Akseli)

Liisi kertoo kurkkaavansa sinne, kun tulee paha mieli jostain uutisesta tai kohtaamisesta. Iita taas kertoo rakentaneensa erilaisista vegaanisomeista omaan sosiaaliseen mediaansa ”vegaanikuplan”, jonne tuntuu hyvältä upota. Kertulta on kaivannut lähi- ja työpiireihinsä jo kauan vegaanimyönteisyyttä, ja hän kuvailee samankaltaisten ihmisten puuttumista yksinäiseksi ja turhauttavaksi. Eläinasioista kommunikointi on toistuvasti ollut ontuvaa. Vegaaniyhteisöstä hän on saanut keinon toteuttaa ja kanavoida omia eettisiä periaatteitaan. Monet haastateltavat mainitsivat sosiaalisen median helpottavana paikkana paitsi jakaa ja saada tietoa vegaanisista, myös rakentaa ja olla osana yhteisöjä.

Monet myös spontaanisti kertoivat toisen vegaanin tapaamisen tuottavan iloista ja lämmintä oloa, kuten Liisi ja Hilla:

Kun tapaa toisen vegaanin, siitä tulee aina sellanen lämmin olo. Sekasyöjä kun tapaa sekasyöjän, niin heillä ei välttämättä tuu varmaan samanlaista. Että tietää, että toinenkin vastustaa väkivaltaa. (Liisi)

Totta kai aina kun tapaa jonkun vegaanin, se on kauheen sellanen ”Ooks sä vegaani?” ”Ah ihanaa!”. (Hilla)

Miina kuvailee kiinnostavasti tunnetta muiden vegaanien kanssa oleskellessa:

Miten rentouttavaa on olla hetken aikaa sellasessa turvallisessa tilassa, missä ei ole niitä eläinkunnan tuotteita. Eikä tarvitse pelätä, että on kukaan tyrkyttämässä niitä samoja kysymyksiä, joihin monet vegaanit on kyllästymiseen asti jo saanut vastata. (Miina)

Miinan kertomasta ilmenee hyvin, miten oman yhteisön keskellä saa levätä ja kokea hyvää oloa. Vegaaniyhteisön ja karnistisen maailman välille tuntuu piirtyvän samankaltainen symbolinen raja kuin vegaanin kodin kohdalla, jossa sisäpuolella on hyvä ja turvallista olla. Tällaisessa asetelmassa rakentuu eräänlaista rauhoittuvaa toimijuutta, jota oman kodin ja omien ihmisten tuoma rauha tarjoaa. Nämä rauhoittumisen hetket voivat olla pieniä, kuten vain kurkistus sosiaalisen median yhteisöön, mutta ne tuntuvat merkityksellisiltä. Näissä hetkissä rakentuva rauhoittuva toimijuus lataa yksilöä jatkamaan omaa toimintaa ristiriitaisessa ympäristössä.

Pienemmän yhteisön tuen merkitys on erityisen korostunut, sillä veganismi voi monesti etäännyttää entisestä laajasta yhtenäiskulttuurin yhteisöstä. Pieni yhteisö tukee itselle tärkeää identiteettiä ja suojelee sen rajoja. (Arppe 2011, 278, 294.) Elizabeth Cherry on tarkastellut veganismia erottamattomasti sosiaalisena ja kulttuurisena liikehdintänä, jossa sosiaaliset verkostot toimivat veganismiin osallistumista mahdollistavana tekijänä. Cherryn mukaan vegaanina pysyminen ei riipu yksilön tahdosta, vaan veganismia tukevista sosiaalisista verkostoista (Cherry 2006, 157). Cherryllä on tärkeä viesti, mutta tällainen yksinkertaistava esitys ei tavoita koko kompleksista ilmiötä. Liisi ja Tilda ovat kertoneet olleensa aiemmin pitkään vegaanina, ja Saimi kasvissyöjänä, huomattavan yksinäisissä olosuhteissa. Sosiaalinen verkosto on tärkeä toimijuuden resurssi ja ympäristö, mutta myös toimijassa itsessään on resursseja, joita veganismi voi edelleen vahvistaa.

5.8 Toimijuuden resursseja

Toimijuus rakentuu prosesseissa, joissa tiettyresurssinen yksilö ja hänen kokemuksensa arjessa kohtaavat ympäristön rakenteet (Ojala 2009, 27). Toimintaa ei voi ymmärtää ilman ympäristön ominaisuuksien huomioimista, mutta sitä ei voi ymmärtää myöskään huomioimatta yksilön ominaisuuksia eli tämän resursseja. Haastatteluisa aiheena olivat tällaiset pohdinnat siitä, mitä vegaanina eläminen vaatii ja kehittykö toisaalta matkan varrella jotain kykyjä.

Kärsivällisyyden ja rohkeuden perään kuulutti neljä haastateltavaa, kuten Eino:

Se vaatii rohkeutta ja kärsivällisyyttä, ettei mee hermot kun isä ja äiti ja sisko, veljet, kaverit ei ymmärrä sua. Se vaatii hyvän mielenterveyden, koska välillä tää on tosi raskasta. Muiden ihmisten takia, ei sen takia, että löydänkö mä tänään vegaanimakkaran *nauraa*, vaan että miten muut ihmiset suhtautuu. (Eino)

Turhautumisen tunteet ja kärsivällinen toimijuus ovat esiintyneet tutkielmassani useamman kerran, joten pitkän pinnan korostuminen keskusteluissa ei ole yllättävää. Rohkeuden vaade syntyy Einon mukaan ympäristön normien haastamisesta: vaatii rohkeutta pitää kiinni omasta arvomaailmasta ja pysyä lujana, kun on erilainen kuin suurin osa muista ihmisistä. Tilda liittää rohkeuden veganismin päivittäiseen performatiivisuuteen eli ainaiseen kyselemiseen ja vegaanivaihtoehtoon pyytämiseen. Toisaalta Tilda myös toteaa, että siihen kyllä oppii uuden elämäntavan myötä. Veganismin resurssit eivät vaikutakaan mustavalkoiselta teemalta, vaan mainitut resurssit voivat myös olla toiminnan seurauksia ja näin muodostua uusiksi resursseiksi toimijalle. Aktiivisena toimijana yksilölle kehittyi kokemustensa kerrostuessa kykyjä ja parempi käsitys omista kyvyistään (Ronkainen 1999, 53). Toimijuuden tunto voi itsessään muodostua yhdeksi resurssiksi (Gordon 2005, 129).

Ehkä selvin resurssiksi määritettävä tekijä on Einon, Tildan, Hillan ja Liisin mainitsema uteliaisuus, avoimuus muutokselle sekä kyky kyseenalaistaa totuttuja toimintatapoja. Einon mukaan tulee olla suoraselkäisen rehellinen itselleen, jotta ei lankeaisi kognitiiviseen dissonanssiin¹. Haastateltavat tekevät siis samoja huomioita, mitä tein tarkastellessani vegaaniksi ryhtymistä: tietoinen omien totuttujen toimintamallien uudelleenajattelu osoittaa vahvaa toimijuutta. Oman toiminnan problematisointi alkaa kokemalla senhetkinen tilanne

¹ Kognitiivisella dissonanssilla tarkoitetaan epämiellyttävää tunnetta, joka syntyy, kun ihmisen aiemmat oletukset ovat ristiriidassa uuden tiedon kanssa (Tieteen termipankki: sosiaalipsykologia: kognitiivinen dissonanssi).

ristiriitaiseksi, mistä seuraa päätös muuttaa toimintaa ja lopulta tuon päätöksen toteuttaminen (Emirbayer & Mische 1998, 998). Vegaanien prosessi tuntuu mukailevan varsin kaavamaisesti tätä logiikkaa, jossa rakentuu vahvaa toimijuutta.

Muutosvalmiudessa tuntuvat auttavan haastateltavien erittelemät yksilön ominaisuudet. Miina, Kerttu ja Hilla puhuvat empatiasta, Saimi korkeasta oikeudentajusta ja Liisi omatunnosta. Avustavia luonteenpiirteitä lienee monia, eikä esimerkiksi empaattisuutta voi yleistää tarvittavaksi resurssiksi. Vegaaniksi ryhtyminen on tunnustettava monimutkaiseksi ilmiöksi, johon vaikuttaa monenlaiset yksinkertaistuksiin taipumattomat ympäristöön ja yksilöön liittyvät tekijät. Kiinnostavaa on, että monet piirteet voivat veganismin myötä edelleen vahvistua. Liisi kertoo elämänsä muuttuneen ylipäätään tiedostavampaan ja vastuullisempaan suuntaan veganismin myötä. Saimi mainitsee oikeudentajunsa edelleen vahvistuneen. Empaattisemman ja vahvemman luonto- ja eläinsuhteen kehittymisestä puhuvat niin Eino, Iita kuin Saimikin.

Kuten olen aiemmin todennut, eettinen veganismi rakentaa kokonaisvaltaisesti uudenlaista tapaa havainnoida maailmaa. Kun ensin oppii näkemään eläimen lautasellaan, voi kyky myöhemmin vahvistua muillakin osa-alueilla. Eettisen vegaanin tapa katsoa maailmaa näyttäytyä tässä eräänlaisena itseään ruokkivana kierteenä, jossa eläinyksilöiden uudelleenkuviittelu vahvistuu, ja näin motivaatio ja identiteetti edelleen syventyvät. Einon kuvailusta ilmenee hyvin tällainen kokonaisvaltainen uusi maailmankuva:

Mä oon vasta nyt käsittänyt eli veganismi on mulle myös sitä et se on avannut mulle, lisännyt mun elämään niin paljon tietoa, et se on avannut uuden maailman. Et se maailma on eläimet meidän maailmassa. (Eino)

Eino ja Tilda myös kertovat kummatkin nähneensä esimerkiksi lemmikin omistajuutensa eri tavalla veganismin myötä. Uudet kokemukset ja ajattelutavat kerrostuvat pikkuhiljaa ruumiiseen – vegaanien kohdalla varsin konkreettisestikin, kun ruumiin sisään ei laiteta enää toisia eläinyksilöitä. Yksilön orientaatio maailmaan pohjautuu aina tähän ruumiillistuneeseen tietoon (Ronkainen 1999, 62). Vegaanin oma vegaanihistoria kasautuu itseään ruokkivaksi toimijuuden resurssiksi. Veganismi on jo tehnyt yksilöön omat muutoksensa: muuttanut kokonaisvaltaisesti maailmankuvaa, herättänyt merkityksellisiä tunteita ja rakentanut identiteettiä. Eettinen motiivi tuntuu maailmankuvan muuttamispotentialinsa ja perustavanlaatuisen syvällisyytensä takia kokonaisvaltaiselta ja siksi niin voimakkaalta.

Muutammat haastateltavat puhuivat jonkinlaisesta henkisestä kypsyydestä, jota veganismi joko vaatii tai toisaalta rakentaa. Tämä on lähellä aiemmin esittelemiäni rohkeutta ja pitkäpinnaisuutta. Kerttu kuvaili teemaa kiinnostavasti:

Veganismi vaatii myös sitä, että käsittää sen, että ei aina oo muiden mielestä oikeassa. Ja se voi vaatia paljon ihmissuhteilta. Ja se voi vaatia paljon työpaikalla. Ja kouluissa. Ja sitten myös että henkisen kypsyyden lisäksi tajuaa sen, että se ei oo aina hyvä asia, että sä oot vegaani, koska sun lähipiiri, ihmissuhteet voi kärsiä siitä. Se riippuu yksilöstä, että pystyykö se hyväksymään sen. Mä ite en oo pystynyt hyväksymään sitä, vaan mä oon sit yrittäny esittää välinpitämätöntä. (Kerttu)

Haastattelussa on jälleen herkkä tunnelma. Kertulla ei ole ollut helppoa vegaaniutensa kanssa monin tavoin ei-tukevassa ympäristössä pienellä paikkakunnalla. On kiehtovaa nähdä, miten itselle tärkeästä elämäntavasta on silti pidetty kiinni. Kertulla toimijuuden resursseissa korostuvat sosiaalisen tuen sijaan omat yksilölliset voimatekijät, joiden lähde voi ihmisen kompleksisessa kokonaisuudessa lopulta vain arvailla. Erilaisuuteen liittyvää kysymystä on Kertun itsekin pitänyt vuosien varrella pohtia, kun ympäristön ja oman toiminnan logiikat ovat olleet niin ristiriitaisia. Tästä rakentunut pohtiva toimijuus on opettanut kypsyyttä ja itsesäätelytaitoja, jotka ovat lopulta muodostuneet hänelle tärkeäksi resurssiksi.

Samankaltaiset taidot ilmenevät Hillankin puheista:

Tietenkin ikäviä seurauksia on [veganismissa], et on paljon surua, vihaa, ahdistusta ja sosiaalista jännitystä lisääntynyt. Mut toisaalta, näitä tunteita elämä tuo muutenkin tullessaan. Ja oppia diilaamaan niiden kanssa, niin se on vaan vegaanilla vähän akuutimpi taito oppia pian. (Hilla)

Haastateltavat antavat veganismilleen syvällisiä merkityksiä. Tilda miettii sen tehneen hänestä itsevarmemman ja enemmän oman itsensä, sillä hän elää nyt syvien arvojensa mukaan. Hän toteaa vegaaniksi ryhtymisen olleen paras päätös, minkä hän on ikinä tehnyt. Kerttu ja Hilla kertovat löytäneensä veganismista ”oman juttunsa”, ja Hilla kertoo kauniisti löytäneensä sen kautta elämälleen tarkoituksen ja saaneensa elämästään täydempää. Eino kertoo veganismin tehneen ”minusta minut” ja kuvailee sitä ”selkeästi elämänsä isoimmaksi jutuksi”. Näiden haastateltavien elämässä veganismi on iso osa itseä ja elämää. Loputkin haastateltavat pitävät veganismiaan merkittävänä asiana elämässä, vaikka sitä ei aivan niin suurellisesti kuvailla. Eläintuotantoon lopen kyllästynyt Saimi kuvailee vegaaniuden tulleen viime vuosina vielä selvästi isommaksi osaksi identiteettiä. Iita ja Liisi liittävät veganismin osaksi syviä arvojaan ja siksi keskeiseksi osaksi omaa itseä. Akseli puhuu veganismista elämäntapana, ja Miina kuvaa sen laajemmaksi tavaksi katsoa maailmaa.

Hilla kuvailee naurahtaen vegaaniuden olevan ”yhtä aikaa parasta ja pahinta mun elämässä”. Veganismin merkityksellisyys tuntuukin kiinnostavasti rakentuvan vasten sen vähemmistöasemaan liittyviä haasteita. Toimijuuden rakentumisprosessi on samankaltainen kuin vegaanin mielenrauhan kohdalla tarkastelin: merkityksellisyys rakentuu vasten paitsi eläintuotannon kauheutta, myös veganismiin liittyviä sosiaalisia haasteita. Myös Tildan kertomuksesta ilmenee tällainen hankaluuden ja hyvyyden sulassa sovussa rakentuva merkityksellisyys:

Vaikka mullakin ehkä just kuulostaa siltä, että veganismi on tosi surullista ja toivotonta, et se arki on niin täynnä haasteita ja pieniä vastoinkäymisiä. Mutta mä haluun painottaa just sitä, et se on paras päätös, minkä mä oon tehnyt tai yks niistä parhaimmista päätöksistä. Ja just se, et se on tuonu mulle sellasen mielenrauhan, mitä ei mikään muu asia oo ikinä tuonut mulle. Ja just että se tuo mulle ihan joka päivä niin sellasta kiitollisuuden ja just se ihana rauhallinen, lämmin tunne kun mä teen ruokaa. Niin en mä haluis elää millään muulla tavalla täs elämässä.
(Tilda)

Tästä ristiriidasta rakentuu mielenrauhan tunto, joka on niin vahva tunne, että se piiryy yksilölle merkittäväksi osaksi itsekäsitystä. Tästä taas rakentuu resurssi toiminnan jatkumiselle: eettisen motiivin pysyvyydelle.

Miina, Akseli ja Liisi kertoivat haastattelussa myös terveyteen liittyvistä asioista. Miina on ryhtynyt vegaaniksi alun perin terveyteen liittyvästä säikähdyksestä. Akseli kertoi olleensa yllättävänkin mielissään, kun terveydenhuollossa oli kehuttu hänen kolesteroliarvojaan. Liisillä vegaaniruokavalio on auttanut kokonaisvaltaisesti lukuisiin terveysongelmiin, mistä hän on hyvin kiitollinen. Omassa ruumiissa koettu hyvinvoinnin muutos on varmasti omiaan lisäämään toimijuuden tuntoa sekä varmuutta jatkaa samalla tiellä. Tämä toimii samalla hyvänä muistutuksena siitä, että eettisillä vegaaneilla motiivit voivat olla moninaisia. Näidenkin vegaanien kohdalla terveysasiat vain entisestään korostavat valinnan järkevyyttä.

Juuri tämä on veganismissa kiehtovaa: se on tutkitusti monin tavoin hyvää tekevä valinta. Kokonaisvaltaisuus korostui monissa haastatteluissa, ja kuuntelin ihailien esimerkiksi Miinan päättäväistä yhteenvedoa eläintuotannon ongelmista:

Vaikka olen nykyään eniten eettinen vegaani niin sanotusti, niin se kysymys on niin äärimmäisen laaja, kun me puhutaan näin valtavista kokonaisuuksista, kuten lajikato, ilmastonmuutos, sit se etiikka, kansanterveys, miten se vaikuttaa terveydenhuoltoon ja lääketeollisuuteen, pandemioihin - - kun me vedetään se yhteen tälleen, että meidän eläintuotanto, meidän tapa tuottaa rikkaille länsimaalaisille ruokaa ensisijaisesti, aiheuttaa ilmastokriisin, lajikatoa,

ihmisoikeusongelmia, nälänhätää, vedenhukkaa, sähkön menemistä asioihin, mitä ei tarvitsisi. (Miina)

Laaja-alainen tieteellinen tieto on vegaanien puolella, ja tämä teema oli haastatteluissa kiihkeänkin keskustelun aiheena. Viimeisessä luvussa käsittelyssä on tieteellisen tiedon rooli vegaanien tukena.

5.9 Tiede vegaanien tukena

Kuten olen monesti todennut, veganismin hyödyt ovat tieteellisesti tutkittuja. Ainakin tämän aineiston eettiset vegaanit olivat niistä myös hyvin tietoisia, ja tieteellinen perustelu nousi haastatteluissa kaikilla selvästi esiin. Tällainen vegaanien tieteelliseen tietoon nojaaminen on kiinnostava teema myös toimijuuden kannalta. Motiivit ja perustelut vegaaniudelle voivat vaihdella tunnepohjaisesta empatiasta enemmän tieteeseen pohjautuvaan järkeilyyn. Monella haastateltavalla nämä olivat hyvin samanaikaisia prosesseja, joissa toinen kannustaa toista. Tunteellinen toimijuus onkin lomittaista ja yhtäaikaista järkeilyn kanssa (Tuomaala 2011, 173).

Tieteeseen nojaaminen on tärkeä osa toimijuutta: se on jotain ulkopuolista, johon oma toimijuuden tunto ja tiedostava toimijuus voi rakentua. Samalla tulee näkyväksi toimijuuden aikaulottuvuus. Elämme aikaa, jossa isot tietomäärät ovat helposti saatavilla ja levitettävissä muutamalla klikkauksella. Tällainen maailmanaika ja ympäristö on merkittävä toimijuutta rakentava konteksti. Kaikki haastateltavat kokivatkin veganismin tieteellisen perustelun ja sen jakamisen eteenpäin todella tärkeäksi. Vaikka omalla kohdalla pelkkä empaattinen ja eettinen perustelu olisi riittävä ja itsestään selväkin, sen tunnistetaan olevan heikompi argumentti ja kenties vahvistavan stereotypiaa vegaaneista ”tunnepohjaisina kettutyttöinä”. Tämä ilmenee esimerkiksi Iitan, Saimin ja Kertun puheesta:

Kyl se on musta tosi tärkeä se tieto, koska näitäkään asioita ei voi vaan perustella ympäröivästä, että se on väärin. Tai ei voi ottaa mitään itsestäänselvytenä keskustelussa. Niin sen takia mä koen tärkeänä sen, että on sitä oikeeta tietoa, jota voidaan käyttää perusteluna. On tieteellistä tutkimusta vaikka miten eläimet kokee stressiä ja kipua. Että ne ei oo mitään kyseenalaistettavia asioita, vaan ne on faktoja, joita on tutkittu. (Iita)

Kaikilla, jotka ollaan eletty jossain määrin jonkun eläinyksilön kanssa, niin on myös omakohtaista kokemusta. Sikäli me ollaan myös kokemusasiantuntijoita tässä, et eläimillä on tunteita ja ne tuntee kipua - - mut kyllä tietysti se, et sitä väheksytään varmaan kaikissa piireissä, että toi ois se perusta. Sen takii se tiedemaailma, kun on tullut niin vahvasti, myös kertomaan siitä, että nää muunlaiset tuntee. Kaikki yrittää välttää sitä kuolemaa ja ne kokee hyvin

voimakkaasti erilaista kipua ja pelkoa, angstia ja turhautumista. Niin kyl nää on aika kiistattomia. En mä ainakaan oo nähnyt mitään, mikä pystyis sitä kumoamaan. (Saimi)

Kaikki tutkittu tieto on tärkeää, että pystyy selittämään sitä. Että mitään ei voi mennä selittämään lihansyöjille, että eläimillä on paha mieli kun syöt niitä, vaan pitää olla ne tosi hyvät faktat antaa ilmastosta, terveydestä tai eläinten tunteista ennen kuin sillä pääsee eteenpäin. (Kerttu)

Toistuva huomion saaminen omaan vegaaniuteen on saanut aikaan sen, että vastapuolen kaikki argumentit ovat väsymiseen asti tuttuja. Tieteeseen perustuvat vasta-argumentit ovat tällöin parhaita aseita hölmöjä kommentteja vastaan, vaikkakaan eivät riittäviä. Aineiston vegaaneille on selvää, että pelkkien faktojen kertominen eläintuotannosta ei valitettavasti muuta ihmisiä vegaaneiksi. Ja suurin ongelma lienee se, että nämä faktat ovat yhteiskunnassa ja kulttuurissa hyvin piilossa.

Haastattelussa oli turhautumista, epäileluutta ja kiukkua, kun Liisi kertoi, miten häntä on vuosien varrella hiljennetty. Hänellä on ollut useita konkreettisia kokemuksia siitä, miten hänen selvästi tieteeseen pohjaavia tekstejään ei olla esimerkiksi julkaistu lehdissä. Hän on kokenut akateemisenkin maailman monin paikoin tiedevastaiseksi veganismin ja eläintuotannon aiheissa. Liisi kertoi naurahtaen, että hänelle ei enää tule lehteä, koska sen kertomat ruusuiset kuvat eläintuotannosta ja eläinperäisestä ruoasta suututtivat häntä aamuisin niin paljon. Myös Miina harmittelee sitä, miten julkisessa keskustelussa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa asiallinen ääni hukkuu:

Kun ei itse halua alentua siihen, että mennään henkilöön ja käydään sellasta huonoa keskustelua, mitä yritän ylipäätään vähentää yhteiskunnassa. Se aiheuttaa sit just sen, että sit ylipäätään ei oikein saa näkyvyyttä itselleen. (Miina)

Eläintuotannon normatiivisuutta on kaikkialla ympärillämme, ja sen kyseenalaistamaton kuva välittävät valtaa pitävät yhteiskuntamme toimijat ja käytännöt. Vegaanien ja vegaaniaktivistien ääni tuntuu niiden rinnalla pieneltä. Tällaiset vallan diskurssit määrittävät toimijuuden mahdollisuuksia muodostaessaan yhteiskunnan normin, jota vasten vallanalaiset toimivat (Gordon 2005, 117). Kristiina Brunila on tasa-arvotyötä tutkiessaan todennut sen olevan samanaikaisesti sekä vallan alaista että sitä arvostelevaa toimintaa (Brunila 2009, 77). Sama tuntuu pätevän vegaaneihin ja vegaaniaktivisteihin, jotka tasapainottelevat realististen toimintarajoitteiden ja -mahdollisuuksien aallokossa.

Eläintuotannon laajan mittakaavan kyseenalaistamattomuus koetaan järjenvastaiseksi, julmaksi ja tutkitusti monin tavoin haitalliseksi. Kokonainen eläintuotantoon perustuva

yhteiskunta on merkittävä vegaanien toimijuutta rajoittava makrorakenne. Kaiken tämän epäeileuden lisäksi asiallinen, hyvän puolella oleva vegaani kokee vielä vastustusta, vähättelyä ja ennakkoluuloja, ja pahimmissa tapauksissa kiusaamista ja epäasiallista kohtelua. Haastateltavien turhautuneista selityksistä ilmenee hyvin tilanteen koettu järjettömyys:

Se on niin epäloogista. Jälleen kerran, että toistuvasti asioita, joilla ei oo tieteellistä pohjaa tai ainakaan tiedeyhteisön konsensusta. Tai jotka ovat parhaimmillaankin samanarvoisia kuin mitä se veganistinen pointti olisi. Niin ne kuitenkin nähdään silleen, että niitä ei saa kritisoida, niitä ei saa kyseenalaistaa. Ja ne pitää saada promota tämmösenä ehdottomana totuutena, mitä ne tokikaan eivät ole. (Miina)

Se, miten valtava mahdollisuus vääntämällä väännetään uhkaksi. Se voitaa taas ottaa takasin mahdollisuudeksi. Siitä olis valtava hyöty terveydenhuollolle, lähiympäristölle, ympäristölle, ilmastolle. Niin tämmönen käyttämätön mahdollisuus, puhumattakaan näistä zoonooseista. Et ne on aivan valtava käyttämätön mahdollisuus, ja mä en voi ymmärtää sitä, et sitä niin paljon vastustetaan. (Liisi)

Mut se on *naurahtaa epätoivoisesti* jotenkin niin käsittämätön - - ku just koulutkin on varmaan edelleen täynnä sellast maitomarkkinointia ”juo maitoa neljä lasia päivässä” ja muuta, niin jotenkin siit tulee sellanen, et miten tää on ees laillista? Et eiks tää oo sitä misinformaatiota? Et sit joku koittaa tulla kertomaan jostain muusta, ihan siitä et hei, ehkä sä haluat elää niin et sä et tue tätä eläinten hyväksikäyttöä ja kärsimystä. Niin joku ajattelee, et se on haitallinen. Toi on jotenkin niin käsittämätön ajatus. (Tilda)

Jostain syystä eläintuottajien ja eläintuotannosta hyötyvien sanat nähdään jotenkin tosi vaan niinkun altruistisina et he haluavat vain hyvää maailmalle. Kun taas jos me puolustamme niitä sorrettuja, meihin liitetään joku et me ajetaan jonkun etua. Tai et me rikotaan jotenkin järjestelmää meidän tai toisten etujen mukaisesti. Mä oon ehkä vieläkin vähän hämmentynyt, että miten ihmiset pääty tähän näkökulmaan, tai päädytään jatkuvasti. (Eino)

Vegaaneihin kohdistuneita ennakkoluuloja tutkineet MacInnis ja Hodson puhuvat kateellisesta ennakkoluulosta: vegaanien tunnustetaan toimivan oikein, mutta he esittävät sellaisia uudenaikaisia ajatuksia, joihin sekasyöjä ei voi sitoutua. Vegaanit aiheuttavat vähemmän harmia eläimille, ympäristölle ja omalle terveydelleen, joten on paradoksaalista, että heihin kohdistuu asenteellisuutta. Vegaanit ovat sen sijaan uhka yhtenäiskulttuurin jaetulle normille syödä lihaa. Negatiivisuutta vegaaneja kohtaan ei pidetä edes yhteiskunnallisesti ongelmana, vaan se on hyväksyttyä ja yleistä verrattuna moneen muuhun ennakkoluuloisuuden muotoon. (MacInnis & Hodson 2015.) Normatiiviset ruokaan ja perinteisiin liittyvät asiat todella ovat ihmeellisen tunnepitoisia myös kaikessa haitallisuudessaan.

Kun vegaanit elävät jatkuvasti tällaista järjettömäksi koettua tilannetta seuraten, ei voimakas turhautuminen ja kiukku ole varsinaisesti yllättäviä. Kokonaiskuvaa tällä tavalla vegaanin näkökulmasta tarkastellessa tuntuu aiemmin käsittelemäni Saimin pohjaton turhautuminen eläintuotannon normatiivisuuteen todella ymmärrettävältä. Turhautuminen ja oman toimijuuden pienuus tuntuivatkin olevan läsnä haastatteluissa jaettuna ymmärryksenä.

Vegaaneista tuntuu turhautavalta seurata vierestä, miten eläintuotannon ruusuiset kuvat ja saastuttaminen saavat jatkua, kun yhden ratkaisun avaimet moneen ongelmaan olisivat käsissä. Ruokailutottumusten muutoksia on kestävyyskeskusteluissa esitetty jopa kaikkein toteuttamiskelpoisimpina muutoksina kohti kestävämpää elämää (Kurenlahti & Kurenlahti 2023, 245). Tiede on vegaanien puolella, mutta tämä tieto ei ole tarpeeksi näkyvässä tai kiinnostavassa. Siksi ulkopuolelta tulevat käsitykset rajaavat heidän toimijuuttaan toiminnan perustellusta järkevyydestä huolimatta. Tämä ristiriita rakentaa asetelman pohtivalle maailmaa ihmettelevälle toimijuudelle. Oudossa maailmassa pärjätään erilaisilla strategioilla, joita olen analyysissä käynyt läpi, kuten kärsivällisesti sietämällä, omaan toimintaan keskittymällä ja positiiviseen muutokseen kiinnittymällä. Eettisen vegaanin oma syvä mielenrauhan ja merkityksellisyyden tunne lienee myös tärkeä suojaava tekijä.

Äänen hukkumisesta huolimatta Liisi kuvailee kiehtovasti veganismin tieteellisyyttä:

Totuus on sinnikäs. Et se ei häviä mihinkään, vaikka se kaikki raha ja meteli ois muualla. Totuus ei häviä. Se vaan on sinnikkäästi, vaikka sitä koittais miten peittää. - - Tiede on kättä pidempää, se on meidän puolella. (Liisi)

Vaikka tutkittu tieto olisi miten näkymättömissä, vegaanin tiedostava toimijuus ja vaikuttavuuden tunto voivat siihen kaikessa rauhassa kiinnittyä. Vegaanille elämäntavan tieteellinen hyvyys näyttää rakentavan tärkeää mielenrauhan ja oikeellisuuden tuntoa. Pienelle toimijalle se tuntuu merkittävältä toimintaa suuntaavalta lohdulta.

6 Johtopäätökset

Eettisten vegaanien toimijuuksiin syventyminen on herättänyt monia mielenkiintoisia huomioita. Aineistoni eettiset vegaanit näyttävät omaa toimintaansa reflektioivina vahvoina toimijoina, jotka valinnan mahdollisuuksillaan tuntevat rakentavansa sekä omasta elämästään että maailmasta parempaa. Kokonainen eläintuotantoon perustuva yhteiskunta on valtava makrorakenne, joka väistämättä herättää pienuuden ja voimattomuuden kokemusta. Tämän olen havainnut rakentavan tilaa toiminnassa kylmäpäisesti pysyvälle kärsivälliselle toimijuudelle. Eläintuotannon normatiivinen asema ja sen luoma ihmisten vastuukysymysten monimutkaisuus tekevät teemoista vegaaneille haastavia, mutta sitäkin tärkeämpiä pohtia. Näin rakentuu oman itsen ja ympäröivän maailman erilaisuutta pohtivaa toimijuutta, joka heijastelee asetelman kompleksisuutta.

Elämä omaa toimintaa suoraselkaisesti reflektioivana ja muuttaneena tuottaa merkittävää positiivista vaikuttavuuden ja mielenrauhan tuntoa. Veganismin tuoma merkityksellisyys ja mielenrauha rakentuvat vasten eläintuotannon normatiivisuutta ja kauheutta, ja tämän vastakkainasettelun kautta rakentuu omaa eläimet tiedostavaa toimijuutta. Vegaanin arjessa oma ruumis, koti ja vegaaniyhteisö toimivat puhtaina ja lohdullisina tukisatamina, joiden suojoissa voi levätä. Näin rakentuva rauhoittuva toimijuus tuntuu riittävän pienissäkin annoksissa tuomaan voimaa jatkaa omaa toimintaa. Myös veganismin perustelu tieteellisesti on tärkeä lähtökohta, johon oma toimijuus voi kiinnittyä.

Elämä vegaanina muuttaa laajasti tapaa katsoa maailmaa. Haastattelemillani eettisillä vegaaneilla oli nähtävissä havainnoinnin muutosta kohti tarkkanäköistä elävien ja kuolleiden eläinten huomioimista ympärillä. Tällainen havainnointi on omiaan tekemään toiminnasta jatkuvaa ruokkimalla itse itseään, mutta jatkuva aktiivisesti havainnoiva mieli myös väsyttää. Vegaanit tuntuvat olevan hyvin tietoisia heihin liitetyistä odotuksista ja siitä sosiaalisesta kentästä, jossa he toimivat. Omasta vegaaniudesta kommunikoiminen rakentaa ilmaisevaa toimijuutta, joka on pääosin rauhallisen hillittyä negatiivisen mielikuvan välttämiseksi. Ristiriitaisen maailman kohtaamisissa pyöriminen on opettanut monia toimintastrategioita ja kykyjä, jotka ovat muodostuneet uusiksi toimijuuden resursseiksi. Veganismin myötä kehittyminen tuntuu lisänneen elämäntavan merkityksellisyyttä ja siten jatkuvuutta.

Alun olettamuksieni mukaisesti eettisen vegaanin elämä maailmassa näyttää erityisenä ja jännitteisenä. Oma elämäntapa ja ympäröivän kulttuurin normit ovat vastakkaiset, ja tällä

on seurauksensa vegaanin elämään. Eettisenä vegaanina oleminen tuottaa erityisen position, josta käsin maailmaa havainnoidaan ja johon oma toimijuus myös kiinnittyy. Normin vastaisesti eläminen, eli toisin toimiminen omien arvojen mukaisesti, rakentaa vahvaa toimijuutta, jolla on positiiviset vaikutuksensa toimijuuden tuntoon ja mielenrauhaan oman toiminnan seurauksista. Toisaalta suuressa mittakaavassa katsottuna oma toimijuus hukkuu ja jäljelle jää tuska kärsivien eläinten ja maapallon puolesta. Vegaanin elämään kuuluvat monet tällaiset ristiriitaisuudet, joiden keskellä ainoa vaihtoehto on jatkaa omaa toimintaa.

Asetin tutkielmani tavoitteeksi lisätä ymmärrystä eettisestä veganismista syventymällä vegaanien omaan näkökulmaan. Eettisten vegaanien näkökulma kulttuurissamme arkiseen eläinten hyödyntämiseen on huomattavan erilainen kuin vallitseva normi. Ymmärrys tämän näkökulman perusteluista ja elämästä vegaanina on yleisesti puutteellista. Veganismia on totuttu käsittelemään lähinnä joidenkin ihmisten yksilöllisenä valintana, jonka viestiin ei tarvitse sen erityisemmin keskittyä. Veganismin yksilöllistäminen on antroposentristä ja vie huomiota laajemmalla eläinten sorron rakenteelta (Jenkins & Twine 2014, 238; Cole 2014, 204), joten koin tärkeäksi käsitellä veganismia nimenomaan toimijuuden kautta, ympäristön rakenteisiin peilaten. Eettinen veganismi on syntynyt relaatiossa yhteiskuntamme eläinsuhteisiin, joten toimijuuden analyysiin tuoma syvällisyys mahdollistaa sekä eettisen vegaaniyksilön ymmärtämisen että meille tutun kulttuurin tarkastelun vegaanin näkökulmasta.

Analyysissä tekemäni huomiot keskustelivat mielekkäästi myös aiemman vegaanitutkimuksen kanssa. Olen toimijuuden kautta tuonut uusia tapoja käsitteellistää esimerkiksi aiemmin havaittua eettisen motiivin pysyvyyttä ja veganismin stigmaisuutta. Uskon vakaasti, että vegaanien näkökulmaan olisi hyvä jokaisen tutustua, sillä veganismi kantaa mukanaan monia meille kaikille ohittamattoman tärkeitä aiheita. Tämän tutkimuksen yhdeksän vegaanin haastattelut tuottavat vain yhdenlaisen kuvan veganismista, joten toivon näkeväni tulevaisuudessa edelleen lisää erilaista tutkimusta ja ylipäätään ääntä teemaan liittyvistä aiheista. Tutkielmani tapa käsitellä eettistä veganismia on varmasti tutkijansa näköinen hyvässä ja huonossa, ja ylipäätään yksittäisenä tutkimuksena aina rajallinen. Suomalaiseen tutkimuskenttään mahtuisi paljon lisää painavaa sanottavaa niin humanistisesta kuin muistakin näkökulmista.

Toivon osoittaneeni, että veganismin ja siihen liittyvien ilmiöiden tutkimiselle on uskontotieteessäkin perusteltu paikkansa. Kiinnostavien näkökulmien keksimisessä on tilaa luovuudelle. Voisiko esimerkiksi eläintuotannon puolustamista sen perinteikkyydellä ja

kotimaisuudella tarkastella kansalaisuskonnon tai myyttisyyden näkökulmasta? Miten nykyaikaisia laajoja vastuullisia identiteettejä ja elämäntapoja voisi käsitellä uskontotieteessä? Miltä veganismikenttä Suomessa ylipäättään näyttää?

Ennen kaikkea toivon rohkeutta puhua suoraan ja asiallisesti eläintuotannon varjopuolista. On ymmärrettävää, että aiheiden laajamittainen tunnelatautunut kietoutuneisuus kulttuuriin ja ihmisten identiteetteihin tekee näistä aiheista monimutkaisia ja vaikeitakin. Aiheiden vaikeus ei saa kuitenkaan olla syy pysyä hiljaa tässä tai missään muussakaan tärkeässä asiassa.

Hankalia tunteita, kuten syyllisyyttä, ei tarvitse pelätä, sillä niillekin on ihmisen tunnekartalla perusteltu paikkansa. *Vegan studiesin* kriittinen lähestymistapa tekee tutkimuksesta kiinnostavampaa ja vaikuttavampaa, joten painaviin aiheisiin napakasti tarttumista ei tarvitse väistellä. Sarah Salihin sanoin tulevaisuudessa voimme vain kysyä, mitä teimme tai emme tehneet tietämyksellämme (Salih 2014, 54).

Lähteet

- Haastattelu, Eino, 3.11.2022, 57 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Kerttu, 9.11.2022, 1 tunti 3 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Miina, 17.11.2022, 2 tuntia 28 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Tilda, 18.11.2022, 1 tunti 8 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Iita, 18.11.2022, 54 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Hilla, 20.11.2022, 1 tunti 7 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Saimi, 25.11.2022, 1 tunti 3 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Akseli, 29.11.2022, 54 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Haastattelu, Liisi, 7.12.2022, 1 tunti 18 minuuttia. Haastattelija Veera Pyylampi.
- Aaltola, Elisa 2004: *Eläinten moraalinen arvo*. Tampere: Vastapaino.
- Aaltola, Elisa 2013: Johdanto: Ihminen, eläin vai molemmat? Teoksessa Aaltola, Elisa (toim.): *Johdatus eläinfilosofiaan*. Helsinki: Gaudeamus. 9–27.
- Aaltola, Elisa 2020: Lihan tautiriskit eli mitä voimme oppia koronaviruksen alkuperästä. Hermitandhounds 17.3.2020. <https://hermitandhounds.com/2020/03/17/lihan-tautiriskit-eli-mita-voimme-oppia-koronan-alkuperasta/>
- Aavik, Kadri 2019: The Rise of Veganism in Post-Socialist Europe: Making Sense of Emergent Vegan Practices and Identities in Estonia. Teoksessa Wright, Laura (toim.): *Through a vegan studies lens: Textual ethics and lived activism*. Nevada: University of Nevada Press. 146–164.
- Ahonen, Johanna; Hynninen, Anna; Kouri, Jaana & Mahlamäki, Tiina 2017: Ruumiillisuus. Teoksessa Kouri, Jaana (toim.): *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 265–310. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201705226694>
- Appleby, Paul 2013: Vegan Living. Teoksessa Linzey, Andrew (toim.): *The Global Guide to Animal Protection*. Illinois: University of Illinois Press. 292–293.
- Arppe, Tiina; Mäkelä, Johanna & Väänänen, Virpi 2011: Living food diet and veganism: Individual vs. collective boundaries of the forbidden. *Social Science Information* 50 (2). 275–297. <https://doi.org/10.1177/0539018410396618>
- Bourdieu, Pierre 1990: *The Logic of Practice*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Braunsberger, Karin & Flamm, Richard 2019: The case of ethical vegan: Motivations matter when researching dietary and lifestyle choices. *Journal of Managerial Issues* 31 (3). 228–245.

- Brunila, Kristiina 2009: Hivutuksia, hanttiin pistämisiä ja muita diskurssitaituruuksia. Toimijuus sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevassa tasa-arvotyössä. Teoksessa Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.): *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino. 71–98.
- Buttny, Richard & Kinefuchi, Etsuko 2020: Vegans' problem stories: Negotiating vegan identity in dealing with omnivores. *Discourse & Society* 31 (6). 565–583.
- Cherry, Elizabeth 2006: Veganism as a Cultural Movement: A Relational Approach. *Social Movement Studies* 5 (2). 155–170. <https://doi.org/10.1080/14742830600807543>
- Cole, Matthew 2014: "The greatest cause on earth". The historical formation of veganism as an ethical practice. Teoksessa Taylor, Nik & Twine, Richard (toim.): *The Rise of Critical Animal Studies: From the Margins to the Centre*. Lontoo: Routledge. 203–224.
- Eläinten hyvinvointikeskus: Naudan hyvinvointi. Tarkistettu 6.3.2023. <https://www.elaintieto.fi/nauta/naudan-hyvinvointi/>
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann 1998: What Is Agency? *The American Journal of Sociology* 103 (4). 962—1023.
- Finlay, Linda 2012: Five lenses for the Reflexive Interviewer. Teoksessa Gubrium, Jaber; Holstein, James; Marvasti, Amir & McKinney, Karyn (toim.): *The SAGE Handbook of Interview Research. The Complexity of the Craft*. Thousand Oaks: SAGE Publications. 317–332.
- Foley, Lara 2012: Constructing the Respondent. Teoksessa Teoksessa Gubrium, Jaber; Holstein, James; Marvasti, Amir & McKinney, Karyn (toim.): *The SAGE Handbook of Interview Research. The Complexity of the Craft*. Thousand Oaks: SAGE Publications. 305–316.
- Furseth, Inger & Repstad, Pål 2024: *An Introduction to the Sociology of Religion: Classical and Contemporary Perspectives*. Abingdon, Englanti: Routledge.
- George, Neil 2017: Is it Time to Become Theoretical Vegans? Notes on How to Practice Religious Studies without 'Religion'. *Implicit Religion* 20 (4). 397–400.
- Giddens, Anthony 1984: *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä*. Helsinki: Otava.
- Gordon, Tuula 2005. Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Meurman-Solin, Anneli & Pyysiäinen, Ilkka (toim.): *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.
- Greenebaum, Jessica 2012: Veganism, Identity and the Quest for Authenticity. *Food, Culture & Society* 15 (1). 129–144. <https://doi.org/10.2752/175174412X13190510222101>

- Griffin, Donald & Speck, Gayle 2004: New evidence of animal consciousness. *Animal Cognition* 7 (1). 5–18.
- Gubrium, Jaber & Holstein, James 2012: Narrative Practice and the Transformation of Interview Subjectivity. Teoksessa Gubrium, Jaber; Holstein, James; Marvasti, Amir & McKinney, Karyn (toim.): *The SAGE Handbook of Interview Research. The Complexity of the Craft*. Thousand Oaks: SAGE Publications. 27–44.
- Hannola, Terhi 2023: Elävinä tai kuolleina kiitospäivän juhlapöydässä. Teoksessa Mäkinen, Virpi; Pesonen, Heikki & Uro, Risto (toim.): *Pyhä, paha ruoka. Uskonnon ja etiikan näkökulmia*. Helsinki: Gaudeamus. 291–302.
- Henning, Brian 2011: Standing in Livestock’s “Long Shadow”: The Ethics of Eating Meat on a Small Planet. *Ethics and the Environment* 16 (2). 63–93. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.2979/ethicsenviro.16.2.63>
- Honkasalo, Marja-Liisa; Ketokivi, Kaisa & Leppo, Anna 2014: Moniselitteinen ja hämää toimijuus. *Sociologia* 51 (4). 365—372.
- Honkasalo, Marja-Liisa 2013: Katveessa. Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede & Edistys* 38 (1). 42—61.
- Hynninen, Anna; Lindfors, Antti & Opas, Minna 2015: Valta ja toimijuus. Teoksessa Kouri, Jaana (toim.): *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 173–201. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201705226694>
- Hyvärinen, Matti 2017: Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, Laura 2015: Mitä hyvinvointitutkimus voi kertoa tuotantoeläimistä? Teoksessa Aaltola, Elisa & Keto, Sami (toim.): *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into. 207–220.
- Jacobsson, Kerstin & Lindblom, Jonas 2013: Emotion work in animal rights activism: A moral-sociological perspective. *Acta Sociologica* 56 (1). 55–68.
- Jalava, Marja 2022: Lihansyönnin edistäminen 1900-luvun alkupuolella. Teoksessa Kaarlenkaski, Taija & Latva, Otto (toim.): *Tunteva tuote. Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa*. Tampere: Vastapaino. 95–116.
- Jenkins, Stephanie & Twine, Richard 2014: On the limits of food autonomy. Rethinking choice and privacy. Teoksessa Taylor, Nik & Twine, Richard (toim.): *The Rise of Critical Animal Studies: From the Margins to the Centre*. Lontoo: Routledge. 225–240.
- Jones, Robert 2016: Veganisms. Teoksessa Castricano, Jodey & Simonsen, Rasmus (toim.): *Critical Perspectives on Veganism*. Cham: Springer International Publishing. 15–39.

- Joy, Melanie 2011: *Why We Love Dogs, Eat Pigs And Wear Cows: An Introduction to Carnism*. Berkeley: Red Wheel/Weiser.
- Juvonen, Tuula 2017: Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusu vuori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.
- Kaarlenkaski, Taija & Latva, Otto 2022: Johdanto. Teoksessa Kaarlenkaski, Taija & Latva, Otto (toim.): *Tunteva tuote. Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa*. Tampere: Vastapaino. 7–24.
- Kauppinen, Ilkka 1999: *Kevyttä ruokaa ja vahvoja arvostuksia: moraalinen toimijuus vegaaniuden kontekstissa*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1999810708>
- Kauppinen, Tiina 2021: Selvitys: Porsaiden kirurginen kastraatio tulee loppumaan, mutta siirtymävaihe voi olla pitkä. Eläinten hyvinvointikeskus EHK. Tarkistettu 6.3.2023. <https://www.elaintieto.fi/blogi/porsaiden-kirurginen-kastraatio-tulee-loppumaan/>
- Kauppinen, Tiina 2022: Valtaosa munivista kanoista kärsii rintalastan murtumista, kertovat tutkimukset. Eläinten hyvinvointikeskus EHK. Tarkistettu 23.2.2023. <https://www.elaintieto.fi/blogi/kanojen-rintalastamurtumat-huolestuttavan-yleisia/>
- Koskihaara, Niina & Kyyrö, Jere: Identiteetti. Teoksessa Kouri, Jaana (toim.): *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 237–264. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201705226694>
- Kupsala, Saara 2019: *A Sociological Study of Finnish Attitudes, Perceptions and Meanings regarding Animals in Food Production*. Sosiologian väitöskirja. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Kupsala, Saara; Irni, Kuura; Apell, Pirjo; Komulainen, Riitta & Munck, Lilli 2021: Ilmastokestävä joukkoruokailu ja ruokakulttuurin muutos Suomessa. Tutkimus kasvis- ja liharuokiin liittyvistä merkityksistä, tunnesitoumuksista ja normeista. *Alue ja ympäristö* 50 (1). 89–110. <https://doi.org/10.30663/ay.102576>
- Kurenlahti, Mikko & Kurenlahti, Emma 2023: Hyvän ja pahan markkinoilla. Ruoankulutus uskonnonkaltaisena ilmiönä. Teoksessa Mäkinen, Virpi; Pesonen, Heikki & Uro, Risto (toim.): *Pyhä, paha ruoka. Uskonnon ja etiikan näkökulmia*. Helsinki. Gaudeamus. 254–266.
- Kuronen, Jenna 2021: *Kääntymisen kaltaisuus muutosprosessissa kohti vegaanista ruokavaliota: ”Mä en koe enää ihan vääräks sanoa, että mä olen vegaani”*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202112144227>

- Kuronen, Jenna 2022: Vegaaniksi kääntyminen uskonnollisen konversion kaltaisena tapahtumana. Katsomukset.fi. Tarkistettu 2.2.2024.
<https://katsomukset.fi/2022/10/26/vegaaniksi-kaantyminen-uskonnollisen-konversion-kaltaisena-tapahtumana/>
- Laine, Ilona 2011: *Demokratian dynamiikka. Diskurssianalyttinen tutkimus vegaanien toimijuuden rakentumisesta internetkeskustelussa*. Sosiaalipsykologian pro gradu - tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21773>
- Lillrank, Annika 2012: Managing the Interviewer Self. Teoksessa Gubrium, Jaber; Holstein, James; Marvasti, Amir & McKinney, Karyn (toim.): *The SAGE Handbook of Interview Research. The Complexity of the Craft*. Thousand Oaks: SAGE Publications. 281–294.
- Lonkila, Annika 2022: Optimoituja eläimiä: eläinten jalostus teknologisen ratkaisuna ruoantuotannon kriiseihin. Teoksessa Kaarlenkaski, Taija & Latva, Otto (toim.): *Tunteva tuote. Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa*. Tampere: Vastapaino. 185–204.
- Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo 2017: Haavoittuvat haastateltavat. Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.
- MacInnis, Cara & Hodson, Gordon 2015: It ain't easy eating greens: Evidence of bias toward vegetarians and vegans from both source and target. *Group Processes & Intergroup Relations* 20 (6). 721–744. doi.org/10.1177/1368430215618253
- McDonald, Barbara; Cervero, Ronald & Courtenay, Bradley 1999: An ecological perspective of powerin transformational learning: a case study of ethical vegans. *Adult Education Quarterly* 50 (1). 5–23.
- McDonald, Barbara 2000: “Once you know something, you can't not know it”: An empirical look at becoming vegan. *Society & Animals: Journal of Human-Animal Studies* 8 (1). 1–23.
- Melina, Vesanto; Craig, Winston & Levis, Susan 2016: Position of the Academy of Nutrition and Dietetics: Vegetarian Diets. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics* 116 (12). 1970–1980. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1016/j.jand.2016.09.025>
- Moberg, Gary 2000: Biological responses to stress: implications for animal welfare. Teoksessa Moberg, G. & Mench, J. (toim.): *The Biology of Animal Stress: Basic Principles and Implications for Animal Welfare*. Wallingford: CAB International. 1–21.

- Morris, Carol; Kaljonen, Minna, Aavik, Kadri, Balázs, Bálint; Cole, Matthew; Coles, Ben; Efstathiou Sophia; Fallon, Tracey; Foden, Mike; Giraud, Eva Haifa; Goodman, Mike; Kershaw, Eleanor Hadley; Helliwell, Richard; Hobson-West, Pru; Häyry, Matti; Jallinoja, Piia; Jones, Mat; Kaarlenkaski, Taija; Laihonen, Maarit; Lähteenmäki-Uutela, Anu; Kupsala, Saara; Lonkila, Annika; Martens, Lydia; McGlacken, Renelle; Mylan, Josephine; Niva, Mari; Roe, Emma; Twine, Richard; Vinnari, Markus & White, Richard 2021: Priorities for social science and humanities research on the challenges of moving beyond animal-based food systems. *Humanities and Social Sciences Communications* 8. Artikkelin 38. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00714-z>
- Mäkelä, Johanna & Niva, Mari 2020: Ruoan puhtaus, syötävyys ja identiteetti. Teoksessa Donner, Julia; Johansson, Hanna & Lilja, Emma (toim.): *Ikkunalla. Näkymiä sukupuoleen, tilaan ja aikaan. Kirsi Saarikankaan juhlakirja*. Helsinki: Taidehistorian seura. 102–119.
- Mäkinen, Virpi; Pesonen, Heikki & Uro, Risto 2023: Johdanto. Ruoka uskonnontutkimuksen ja etiikan kysymyksenä. Teoksessa Mäkinen, Virpi; Pesonen, Heikki & Uro, Risto (toim.): *Pyhä, paha ruoka. Uskonnon ja etiikan näkökulmia*. Helsinki. Gaudeamus. 7–20.
- National Research Council 2010: *Recognition and alleviation of pain in laboratory animals*. Washington: National Academies Press.
- Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana 2009: Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa – Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.): *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino. 13–38.
- Ollila, Tiina 2022: ”Tainnutuskehto” ja kuolemanvarmistus – teurastaminen teknologisoituna prosessina. Teoksessa Kaarlenkaski, Taija & Latva, Otto (toim.): *Tunteva tuote. Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa*. Tampere: Vastapaino. 225–247.
- Ortner, Sherry 2006: *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. Durham, NC: Duke University Press.
- Pauha, Teemu & Bahmanpour, Mina 2020: Shiianuorten uskonnollinen toimijuus. Tapausesimerkkinä Stand4Hussain. *Uskonnontutkija* 9 (1).
- Pesonen, Heikki 2023: Uskonnonkaltaisuus ja ritualisaatio ruokaan liittyvissä elämäntapavalinnoissa. Teoksessa Mäkinen, Virpi; Pesonen, Heikki & Uro, Risto

- (toim.): *Pyhä, paha ruoka. Uskonnon ja etiikan näkökulmia*. Helsinki. Gaudeamus. 181–192.
- Ranta, Juha & Kuula-Luumi, Arja 2017: Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.
- Ronkainen, Suvi 1999: *Ajan ja paikan merkitsemät: subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi 2006: Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): *Väkivalta – seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhlakirja*. Helsinki: Talentum. 531—550.
- Rosenfeld, Daniel 2019: Why some choose the vegetarian option: Are all ethical motivations the same? *Motivation and Emotion* 43 (3). 400–411. doi.org/10.1007/s11031-018-9747-6
- Ruokavirasto: Ravitsemus- ja ruokasuositukset. Tarkistettu 13.2.2024. <https://www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemus--ja-ruokasuositukset/>
- Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010: Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Saarinen, Jaana 2009: Tutkijanaisten toimijuus yliopistossa. Teoksessa Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.) 2009: *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino. 210–230.
- Salih, Sarah 2014: Vegans on the verge of a nervous breakdown. Teoksessa Taylor, Nik & Twine, Richard (toim.): *The Rise of Critical Animal Studies: From the Margins to the Centre*. Lontoo: Routledge. 52–68.
- Salmela, Niko 2021: ”Tähän ei ole kuollut kukaan eläin”: oululaisten vegaanien ruokasuhteita ja ravinnolle annettuja merkityksiä. Kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202106038230>
- Sapontzis, Steve 2013: Ethical Vegetarianism. Teoksessa Linzey, Andrew (toim.): *The Global Guide to Animal Protection*. Illinois: University of Illinois Press. 288–289.
- Saukko, Tiina 2020: Vegaanin oikeudet. Vegaaniliitto. Tarkistettu 1.3.2023. <https://vegaaniliitto.fi/tietoa/vegaanin-oikeudet/>
- The Vegan Society. Definition of veganism. Tarkistettu 2.2.2024. <https://www.vegansociety.com/go-vegan/definition-veganism>

Tieteen termipankki: Filosofia: spesismi. Tarkistettu 23.2.2023.

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:spesismi>

Tuomaala, Salome 2011: *Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa.*

Uskontotieteen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6908-6>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Tammi.

Twine, Richard 2014: Vegan Killjoys at the Table – Contesting Happiness and Negotiating Relationships with Food Practices. *Societies* 4 (4). 623–639.

<https://doi.org/10.3390/soc4040623>

Vaskelainen, Anne 2000: *Lihaton ravinto elämäntapana. Veganismin tarkastelua*

ideologisena rakennelmana. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Vestergren, Sara & Uysal, Mete Sefa 2022: Beyond the Choice of What You Put in Your Mouth: A Systematic Mapping Review of Veganism and Vegan Identity. *Frontiers in psychology* 13 (8 434). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.848434>

Vinnari, Markus 2010: *Past, present and future of eating meat in Finland.* Kauppätieteiden väitöskirja. Turku: Turun kauppakorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-076-6>

Viral Vegans. Tarkistettu 26.10.2022. <https://www.viralvegans.fi>

Wang, Jinjun & Yan, Ying 2012: The Interview Question. Teoksessa Jaber; Holstein, James; Marvasti, Amir & McKinney, Karyn (toim.): *The SAGE Handbook of Interview Research. The Complexity of the Craft.* Thousand Oaks: SAGE Publications. 231–242.

Wright, Laura 2019: *Through a vegan studies lens: Textual ethics and lived activism.* Nevada: University of Nevada Press.

Wright, Laura & Adams, Carol 2015: *The Vegan Studies project: Food, Animals and Gender in the Age of Terror.* Athens, GA: University of Georgia Press.

Liitteet

Liite 1. Haastattelupyyntö

Hei kanssavegaanit!

Nyt olisi mahdollisuus päästä keskustelemaan omasta vegaanisuudesta haastattelun muodossa. Olen kulttuurien tutkimuksen maisteriopiskelija Turun yliopistosta tekemässä gradua eettisestä veganismista. Aiheessa minua kiinnostaa sen jännitteisyys suhteessa vallitsevaan kulttuuriseen normiin, jossa eläintuotanto on itsestäänselvä ja normaali asia. Millaisena tällainen ympäristö koetaan? Miltä tuntuu nähdä jotain, mitä suuri osa muista ei näe tai halua nähdä? Onko eläinten oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen faktaa, ideologiaa vai mielipide?

Olisin siis graduani varten tekemässä haastatteluja vegaanien kanssa. Vaatimuksena osallistumiseen on, että olet ollut vähintään lähemmäs vuoden verran vegaani ja koet eettiset syyt tärkeiksi vegaanisuuksellesi. Haastattelu voidaan toteuttaa etäyhteyksin Zoomin tai Teamsin välityksellä tai mahdollisesti kasvotustenkin, ihan mikä tuntuu mukavimmalta. Se veisi aikaa noin tunnin, ja ajankohta voidaan sopia joustavasti tämän loppuvuoden aikana mihin viikonpäivään ja kellonaikaan tahansa sopiikaan.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja sen voi peruuttaa missä vaiheessa tahansa. Haastattelu äänitetään ja litteroidaan tekstimuotoon. Materiaali olisi tarkoitus arkistoida Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen (HKTL) arkistoon, josta se on jatkossa saatavilla arkiston käyttösäntöjen mukaisesti opetus- ja tutkimuskäyttöön. Tämä ei ole pakollista, vaan saat päättää siitä itse. Muuten äänitettä ja litteraatiomateriaalia säilyttää ja käsittelee koko prosessin ajan vain minä omalla tietokoneellani.

Tutkimuksesta ei tule aiheutua osallistujalle mitään haittaa, ja huolehdin siitä koko prosessin ajan. Osallistujat ovat lopullisessa työssä pseudonimellä, mahdolliset tunnistetiedot häivytettyinä. Tarkoitus olisi mainita Viral Vegans kontekstina haastateltavien löytymiselle.

Vastaa mielelläni kaikenlaisiin kysymyksiin aiheesta. Osallistumisesta olisi erittäin suuri apu työolleni — sekä tulevaisuuden (toivottavasti vegaaniselle) maailmalle! Olisitko halukas osallistumaan? Laita minulle sähköpostia!

Ystävällisin terveisin

Veera Pyylampi, veera.v.pyylampi@utu.fi

Graduohjaajani

Tiina Mahlamäki, tituma@utu.fi

Liite 2. Haastattelurunko

Alkuun:

- Kerrotko alkuun ihan vapaasti taustastasi vegaaniuden suhteen. Miten susta tuli vegaani?
- Miten sä oot päätenyt Viral Vegansin pariin? Oletko tehnyt siellä jotain?
- Miten sä tiivistäisit eettisen veganismin?

Elämä vegaanina:

- Miten sä kuvailisit, millaista on olla vegaani?
- Mitä vegaanius on sulle itsellesi?
- Vaatiiko vegaanius jotain ihmiseltä?
- Onko sulla koskaan sellaista oloa, että se jotenkin rajoittaisi sua?
- Onko sun vegaaniudesta ollut jotain seurauksia?
- Millaiset asiat vegaanina tuottaa positiivisia tunteita?
- Entä mitkä negatiivisia, toivottomuuden ja epämukavuuden tunteita?

Elämä suhteessa ympäristöön:

- Näin laajasti alkuun, miltä tuntuu elää keskellä tätä meidän yhteiskuntaa ja kulttuuria, jossa eläintuotanto on ihan normaali asia, jota kohtaa kaikkialla?
- Miten sun vegaanius otetaan vastaan lähipiirissä?
- Entä laajemmalla tasolla elinpiireissäsi?

- Miltä median tai politiikan ilmapiiri tuntuu?
- Tunnistatko jotain vegaaniuttasi tukevia tekijöitä ympäristöstäsi?
- Entä hankaloittavia?

Ajatuksia veganismista:

- Millaisena näet eettisen veganismin peruseriaatteet? Eli ovatko eläinten itseisarvo ja oikeus koskemattomuuteen sulle esim. ihan itsestänselvyyksiä, faktoja, ideologiaa tai mielipiteitä?
- Mitä ajattelet tiedon roolista veganismin levittämisessä? Onko esim. eläinfilosofiasta ja eläintuotannon oloista tuleva tieto olennainen tekijä? Kuinka kauas voi mennä tietämättömyyden piikkiin?
- Oletko kova viemään ”vegaanisanomaa” eteenpäin? Millaista on jutella aiheesta sekasyöjien kanssa?
- Tuntuuko, että sulla on vastuuta viedä tietoa eteenpäin?

Loppuun:

- Millaisena sä uskot tulevaisuuden Suomessa näyttävän tämän eläinkäsymyksen ja vegaaniuden suhteen?
- Olisiko mielen päällä jotain mitä tahansa muuta aiheeseen liittyvää?